

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Filip Křikava

Náhorní Karabach v otázce zahraniční politiky a státnosti

Případová studie kvazistátu

The Foreign Policy and Statehood Issues of Nagorno Karabakh

Case Study of the Quasi-state

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Slačálek, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 13. července 2016

.....

Jméno a příjmení

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat panu PhDr. Ondřeji Slačálkovi, Ph.D. za trpělivost, ochotu, odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Klíčová slova

Náhorní Karabach, Arménie, Ázerbájdžán, Náhorně-karabašský konflikt, kvazistát, jižní Kavkaz, arménská zahraniční politika

Key words

Nagorno Karabakh, Armenia, Azerbaijan, Nagorno Karabakh conflict, Quasi-State, South Caucasus, Armenian Foreign Policy

Abstrakt

Cílem práce je zjištění, jestli může Náhorní Karabach jednat autonomně z hlediska vnitřní a vnější suverenity a zda existuje karabašská identita. Práce pojedná dané téma jako jednopřípadovou studii s aplikací konceptu slabých států na kvazistát Náhorní Karabach.

Text bude nejdříve referovat o historickém vývoji vztahů mezi Ázerbájdžánem, Arménií a Náhorním Karabachem. Následně se práce zaměří nejen na zahraniční politiku Náhorního Karabachu, ale také na jeho vnitřní uspořádání, kde bude zkoumána ústava, volební a stranický systém. Spolu s těmito tématy bude také zkoumána problematika karabašské identity. Výstup práce bude zhodnocením, nakolik je Náhorní Karabach schopen jednat autonomně.

Abstract

The objective of this thesis is to determine whether Nagorno-Karabakh can act autonomously with respect to internal and external sovereignty and whether a sense of Nagorno-Karabakh identity exists. The subject will be examined as a single case study with the application of the concept of weak states to the quasi-state Nagorno-Karabakh.

The paper will first review the historical development of relations among Azerbaijan, Armenia and Nagorno-Karabakh. It will then focus on the foreign policy and the internal structure of Nagorno-Karabakh, presenting an analysis of its constitution as well as electoral and party systems. Furthermore, the issue of Nagorno-Karabakh identity will be explored. The conclusion of the thesis aims to evaluate the extent to which Nagorno-Karabakh is capable of acting autonomously.

Obsah

ÚVOD	8
1 KVAZISTÁTY	10
1.1 KONCEPT SLABÝCH STÁTŮ	10
1.2 VYMEZENÍ KVAZISTÁTU	11
1.3 NÁHORNÍ KARABACH KVAZISTÁTEM.....	14
2 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHORNÍHO KARABACHU	17
2.1 KOŘENY KONFLIKTU	17
2.2 OBDOBÍ SOVĚTSKÉHO SVAZU.....	18
2.3 VÁLKA	22
2.4 „ZAMRZLÝ“ ČI „NEZAMRZLÝ“ KONFLIKT?.....	24
3 OTÁZKA VNĚJŠÍ SUVERENITY NÁHORNÍHO KARABACHU A ZAHRANIČNÍ POLITIKA OKOLNÍCH STÁTŮ.....	28
3.1 (NE)VLIV NÁHORNÍHO KARABACHU.....	28
3.2 VNĚJŠÍ AKTÉŘI.....	32
3.2.1 <i>Rusko</i>	32
3.2.2 <i>Írán</i>	34
3.2.3 <i>USA</i>	35
3.2.4 <i>Turecko</i>	37
3.2.5 <i>KBSE (OBSE)</i>	38
3.2.6 <i>EU</i>	39
3.3 SHRNUÍ	39
4 STÁTNOST A NÁHORNÍ KARABACH	41
4.1 FORMÁLNÍ ASPEKTY ÚSTAVY- VÝKONNÁ, ZÁKONODÁRNÁ A SOUDNÍ MOC	41
4.1.1 <i>Nenaplnění formálních aspektů</i>	42
4.2 VOLEBNÍ A STRANICKÝ SYSTÉM	44
4.2.1 <i>„Institucionální mutace“</i>	47
4.2.2 <i>Strany a opozice</i>	48
4.3 NÁHORNÍ KARABACH HYBRIDNÍM REŽIMEM?.....	50
4.4 VLIV ARMÉNIE NA VNITŘNÍ SUVERENITU NK.....	52
4.5 SHRNUÍ	53
5 NÁHORNÍ KARABACH A IDENTITA	55
5.1 VLIV ÁZERBÁJDŽÁNSKÉ A ARMÉNSKÉ ENTITY	56
5.1.1 <i>Stručná charakteristika ázerbájdžánské a arménské identity</i>	56
5.1.2 <i>Role paměti ve vývoji vztahů mezi Armény a Ázerbájdžánci</i>	58
5.2 EXISTUJE KARABAŠSKÁ IDENTITA?.....	64
5.3 SHRNUÍ	68
Závěr	70
Seznam odborné literatury	73

Seznam zkratek

BTC	Ropovod Baku – Tbilisi – Ceyhan
EU	Evropská unie
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
NATO	Severoatlantická aliance
NK	Náhorní Karabach
NKAO	Náhorně – karabašská autonomní oblast
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
PILPG	Public International Law and Policy Group
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SSR	Sovětská socialistická republika
USA	Spojené státy americké

Úvod

Náhorní Karabach leží v regionu jižního Kavkazu, konkrétněji v hornatých oblastech na jihozápadě Ázerbájdžánu. Právě Ázerbájdžán vede s Arménií o toto území mnohaleté spory. Vše vyvrcholilo rozpadem Sovětského svazu, kdy na území Karabachu došlo k válečnému konfliktu. Příměří bylo podepsáno v roce 1994, ale situace je stále složitá a velmi těžce řešitelná, protože se u aktérů konfliktu vyprofilovaly různé pozice. Ázerbájdžán považuje Karabach za součást svého území, což potvrzuje i mezinárodní společenství, v oblasti ale nemá žádný vliv. Náhorní Karabach se stal útvarem, který plní určité funkce nezávislého státu, ale není mezinárodním společenstvím uznán, proto Karabach můžeme zařadit mezi neuznané státy, jako jsou Abcházie, Jižní Osetie či Podněstří. Arménie využívá této situace k uplatňování svého vlivu na území Karabachu, ten pak bývá často označován za provincii Arménie.

Vytvořily se dvě zahraničně-politické argumentační linie, kdy na jedné straně stojí Ázerbájdžán, který vychází ze zásady územní celistvosti a Karabach považuje za součást svého území, druhou argumentační linii reprezentují společně Arménie a Karabach, podle jejichž argumentace nemá Náhorní Karabach budoucnost jako součást Ázerbájdžánu, a tak by mělo celé řešení nastalé situace vycházet z vůle karabašského lidu na sebeurčení.

Náhorní Karabach se stal klíčovou konfliktní zónou střední Eurasie a zásadním způsobem souvisí s mezinárodní bezpečností a geopolitikou jižního Kavkazu, stejně jako s geoekonomickým významem kaspického prostoru.

Případ Náhorního Karabachu je svým způsobem upozaděn a není mu věnována v odborné literatuře velká pozornost. Z ní se nejvíce objevuje téma válečného konfliktu, jeho příčin, možný budoucí vývoj a návrhy mírového řešení. Tato práce si však dává jiné cíle, i když samotný válečný konflikt s těmito cíly také souvisí. Tím prvním je zodpovězení si na otázku, zda je Náhorní Karabach schopen jednat autonomně z hlediska vnější a vnitřní suverenity, druhým cílem je odpověď na otázku, jestli existuje karabašská identita. Na základě těchto zjištění by se mělo určit, zda Karabach naplňuje či nenaplňuje předpoklad, že je pouhou provincií Arménie.

Práce obecně vychází především ze studia zahraničních autorů. Teoretický základ práce čerpá od Pala Kolsta, zkoumání vnitřní suverenity Náhorního Karabachu se opírá především o autorky Francescu Smolnik a Helgu Blakkisrud, Thomas de Waal jako jeden z mála autorů prováděl výzkum jak v Ázerbájdžánu, tak v Arménii i Náhorním Karabachu a

zpracoval velmi detailní pohled na vývoj historických a zahraničně - politických událostí v oblasti. V rámci českého prostředí se jedná o Emila Souleimanova, Ondřeje Ditrycha, Tomáše Šmída a Vladimíra Vaďuru, kteří se detailně věnují válečnému konfliktu a jeho dopadům. Důležitými se pro práci staly také informace organizace Freedom House.

Práce bude metodologicky zpracována jako jednopřípadová studie. Jedná se o detailní analýzu jednoho případu. Cílem je poskytnout hluboké porozumění a příčinné vysvětlení, kde je nutné zohlednit široký kontext událostí a proměnných. Aplikován bude koncept slabých států, potažmo kvazistátů.¹

První kapitola bude v úvodní části charakterizovat základní znaky kvazistátů a v druhé části je bude aplikovat na Náhorní Karabach. V dalších kapitolách bude práce detailně sledovat několik stanovených kritérií a znaků kvazistátu, což pomůže určit, zda je Karabach schopen jednat autonomně.

Druhá kapitola se bude věnovat historickému vývoji Náhorního Karabachu. Nastíní nám kořeny konfliktu, kde zásadní roli hrálo mocenské soupeření Osmanské říše s carským Ruskem, dále nám popíše období Sovětského svazu a následný válečný konflikt. Na závěr bude stanoveno, zda se v rámci Náhorního Karabachu jedná o zamrzlý konflikt.

Třetí kapitola se zaměří na to, jaké postavení zaujímá Karabach v konfliktu a jaká je jeho zahraniční politika v porovnání s Ázerbájdžánem a Arménií. S tím bude souviset otázka existence/neexistence karabašské vnější suverenity a schopnost autonomního jednání. Následně text pojedná o státních i nestátních aktérech, kteří se do válečného konfliktu či jeho následné poválečné fáze významným způsobem zapojily a zaujaly zde určitý postoj.

Čtvrtá kapitola analyzuje ústavu, volební a stranický systém, definuje Karabach jako hybridní režim a věnuje se vlivu Arménie na vnitřní suverenitu Karabachu.

Pátá kapitola se snaží ukázat, zda existuje karabašská identita, která by se mohla odlišit od identity arménské. V první řadě bude popsáno, jakým způsobem vnímají Arméni a Ázerbájdžánci Náhorní Karabach, a proč je pro oba národy tak důležitý. V druhé řadě budou zkoumány předpoklady, zdroje a procesy tvoření karabašské identity.

Dovolím si informovat, že z důvodu ucelenosti textu jsem se zřekl slova „Ázerové“ a budu užívat výrazu „Ázerbájdžánci“. Obyvatele Ázerbájdžánské republiky budu považovat za „Ázerbájdžánce“, pojem „Ázerové“ bude v práci využit pouze výjimečně, a to k popisu písma a etnické skupiny, která obývá oblasti Íránu.

¹ Kořan, M., *Jednopřípadová studie*. 2008, s. 29-61.

1 Kvazistáty

1.1 Koncept slabých států

V odborné literatuře se můžeme setkat s termíny, jako je slabý stát či slabá státnost. Výzkumy zaměřené na analýzu těchto pojmů se začaly objevovat už po druhé světové válce, kdy došlo ke vzniku mnoha státních jednotek trpících nestabilitou a vnitřní slabostí. Nejvíce jsou tyto termíny spjaty s rozpadem mnohonárodnostního Sovětského svazu a Jugoslávie.²

Od poloviny minulého století se sice autoři pokoušeli o vytvoření obecně platné definice nad otázkami slabé státnosti, ale v praxi došlo k terminologickým zmatkům. Navzdory terminologické nejasnosti je však evidentní, že v současném mezinárodním systému se vyskytují odlišné typy států. Některé státy jsou schopné poskytovat svým obyvatelům bezpečnost, pořádek a blahobyt, naopak jiné státy tyto veřejné statky nejsou s to vytvářet, distribuovat ani chránit.³

Kvůli neucelené terminologii proto budeme vycházet z předpokladu, že na jedné straně existují tzv. moderní státy, na straně druhé existují státy rozpadlé a někde na škále mezi moderními a rozpadlými státy se nachází heterogenní skupina slabých států, jejichž slabost tkví v rozdílných funkcích.

Podle Rotberga je moderní stát spojen s existencí efektivní vlády, centralizované správy a legislativních orgánů, disponuje vnitřní i vnější suverenitou a je schopen distribuovat politické statky na vlastním území, především bezpečnost, pořádek, vzdělání, zdravotní péči, bankovní a peněžní systém apod. Existuje zde také úzké sepětí mezi společností a státem, kdy společnost vykazuje vysokou míru loajality a akceptace vůči státním institucím.⁴

V rozpadlých státech, na rozdíl od moderních států, nefunguje vláda a stát se stává pouhým geografickým pojmem, kde selhávající vláda a občanský řád padly. Vzniká zde aréna soupeřících skupin, válečníků a jiných ozbrojených aktérů. Je příznačné, že vedle neefektivních legislativních, exekutivních a soudních institucí rezignujících na své funkce strádají občané, kteří se uchylují k ilegálním ekonomickým aktivitám. Anarchie v oblasti

² Remešová, O., *O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti*, [online]. [cit. 10.11. 2014]. Dostupné na <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-destatech-klasifikace-slabe-statnosti>

³ Waisová, Šárka a kol. *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. 2007, s. 7-8

⁴ Waisová, Šárka a kol. *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. 2007, s. 11

bezpečnosti provázená porušováním lidských práv a násilím se stává konečným stádiem rozpadu.⁵

Slabé státy, které se nachází na rozsáhlé škále mezi moderními a rozpadlými státy, se vyhnuly běžnému procesu tvorby státu. Výsledkem jsou slabé státní instituce, politická zaostalost a ztráta legitimacy. Často vzniká propast mezi státem a občany, kteří jsou nuceni hledat vlastní cestu k zajištění bezpečnosti a živobytí. Rotberg tyto státy vymezil jako slabé už ze své přirozenosti (mají geografická, fyzická a základní ekonomická omezení) nebo jako státy v zásadě silné, které jsou však oslabovány vnitřními rozpory, neefektivním řízením, útoky z vnějšku atd. Existují zde také etnické, náboženské, jazykové či jiné komunity, mezi kterými dochází k napětí, ale převážně nedochází k násilným střetům. Pokud se slabost státu prohlubuje, dostáváme se k rozpadlým státům.⁶

Je nutné si uvědomit, že pojmy jako slabé a rozpadlé státy jsou jakýmsi „nálepkami“, které jsou využívány velmi volně jak badateli, tak v praktické politice, přesto nám tato rozlišení nabízejí určitý „odrazový můstek“ k dalšímu zkoumání. Slabých států je celá řada, jejich slabost tkví v rozdílných funkcích a právě na této škále se nalézá i pojem kvazistát, o kterém bude více napsáno v následující podkapitole.⁷

1.2 Vymezení kvazistátu

V této práci bude stát chápán na základě vymezení z Montevidejské konvence o právech a povinnostech států z roku 1933. Nezbytnými kritérii státnosti jsou podle této konvence: stálé obyvatelstvo, definované území státu, efektivní vláda a schopnost vstupovat do vztahů s ostatními státy. Kritéria státnosti jsou vymezena poměrně volně. U obyvatelstva se neuvádí minimální počet velikosti populace, území státu nepotřebuje jasnou delimitaci státní hranice a explicitně není stanoveno, kolika zeměmi by měl být stát uznán, aby byl považován za suverénní. Toto vymezení státu je definicí kladoucí důraz na efektivitu.⁸

Jak bylo naznačeno v první podkapitole s problematikou nejednotnosti terminologie slabých států, tak i vymezení kvazistátů se vyskytuje v souvislostech, které způsobují značný terminologický zmatek. Například Glassner a De Blij popisují kvazistáty jako teritoria s přechodným statusem a zahrnují pod tento pojem i rozdělené státy jako jsou například

⁵ Remešová, O., *O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti*, [online]. [cit. 10.11. 2014]. Dostupné na <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti>

⁶ Rotberg, R., *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. 2003, s. 4.

⁷ Waisová, Šárka a kol. *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. 2007, s. 7-14

⁸ *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*, [online]. [cit. 18.11. 2014]. Dostupné na <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>

Severní a Jižní Korea. Vytvořili tak poměrně heterogenní skupinu států bez společné charakteristiky.⁹ Jiným způsobem kvazistáty vnímá Robert Jackson, který termínem kvazistát označuje všechny vnitřně slabé státy, neschopné plnit své funkce, potýkající se slabou státností, ale zároveň se těšící mezinárodnímu uznání. Na straně druhé stojí autoři, kteří vnímají kvazistáty jako útvary, které sice splňují většinu či všechny faktické znaky státnosti, ale o státy se nejedná, protože nebyly uznány mezinárodním společenstvím. Takovéto vnímání terminologie kvazistátu je mezi vědci převažující, proto z této definice bude vycházet i tato práce.¹⁰

Zřejmě nejvíce propracovaným způsobem kvazistáty vymezil Pål Kolstø, který se zaměřil na to, že každý suverénní stát disponuje vnitřní i vnější suverenitou. Vnitřní suverenita zahrnuje monopol státní moci na vybírání daní a zároveň poskytuje občanům základní služby jako je například bezpečnost, zdravotní péče, atd. Vnější suverenita zajišťuje státu územní integritu bez obav z vnějšího zásahu a právo vstupovat do diplomatických vztahů a mezinárodních struktur. Na základě tohoto rozlišení Kolstø vymezil dva typy slabých států, jejichž určení se odvíjí od slabosti ve vnitřní či vnější suverenitě. Ty útvary, které disponují vnější suverenitou, ale projevují její vnitřní slabost, jsou podle Kolstøho státy selhávající. Jsou to mezinárodně uznávané útvary, které však neplní základní funkce státnosti. Útvary disponující vnitřní suverenitou, postrádající však tu vnější, označuje Kolstø za kvazistáty. Ty jsou sice schopné plnit alespoň základní funkce státnosti, ale nejsou mezinárodně uznané.¹¹

Kvazistáty převážně vznikají jednostranným vyhlášením nezávislosti. Zpravidla tomu předchází teritoriální konflikt způsobený společenskou, ekonomickou či politickou diskriminací regionu obydleného geograficky koncentrovanou minoritou. Když dosáhne diskriminace ze strany vládnoucího etnika určité úrovně, rozhodne se diskriminovaná skupina pro secesi a vyhlásí samostatnost. Po roce 1945 se objevily desítky pokusů o jednostranné vyhlášení nezávislého státu na části území již existujícího mezinárodně uznaného státu, ale pouze v případě Eritreji a Bangladéše došlo k etablování státu s plným mezinárodním uznáním. Většina separatistických snah byla potlačena silou, často v průběhu několika týdnů či měsíců, v jiných případech po desítkách let ozbrojeného konfliktu.¹²

⁹ Remešová, O., *O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti*, [online]. [cit. 10.11. 2014]. Dostupné na <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-destatech-klasifikace-slabe-statnosti>

¹⁰ Jihlavec, J., *Taxonomie slabé státnosti*. 2007, s. 24

¹¹ Kolstø, P., *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. 2006, s. 724.

¹² Riegl, M., *Terminologie kvazistátů*. 2010, s. 65.

Kolstø stanovil tři zásadní kritéria, jejichž splnění je klíčovým předpokladem pro to, aby mohl být daný útvar označen za kvazistát.¹³

- a) Je nutná efektivní kontrola nad požadovaným územím, přičemž kontrola musí být činěna skrze centrální mocenské orgány (leadership).
- b) Útvary musí vyvinout snahu o mezinárodní uznání s konečným cílem dosažení faktické i formální nezávislosti.
- c) Aby se dané útvary daly označit za kvazistáty, musí v tomto stavu vytrvat více než dva roky. Pokud jsou v tomto stavu kratší dobu, za kvazistát se označit nedají.

Kolstø dále uvádí několik dalších znaků, kterými podle něj kvazistáty většinou disponují.

- d) Dochází k významnému posilování vojenské moci. Protože nejsou kvazistáty mezinárodně uznány a nevztahuje se na ně mezinárodní právo, mohou čelit legitimním vojenským útokům ze strany mateřských států. Kvazistáty tak díky vlastní či cizí vojenské síle mohou přežívat.¹⁴
- e) Je přítomná slabost „mateřského“ státu, tedy státu, od kterého se kvazistát snaží odtrhnout. Mezi touto slabostí státu a vznikem kvazistátu se dá nalézt příčinná souvislost, protože slabé státní instituce vytvářejí podmínky k vnitřní frakcionalizaci, vedoucí ke kvazistátní jednotce. „Mateřský“ stát má tolik vlastních problémů, že není schopen účinně zasáhnout proti separatistům.¹⁵
- f) Existence vnějšího patrona. Aktivismus tzv. vnějšího patrona bývá přímo úměrný slabosti „mateřského“ státu ve schopnosti vynutit si na svém území autoritu. Domácí armáda kvazistátu bývá podporována silným zahraničním spojencem (patronem), který neváhá nasadit vlastní zdroje pro ochranu spřáteleného teritoria. Častá pomoc patrona může působit jako prostředek vlivu a prosazování vlastních zájmů uvnitř kvazistátu. Kolstø rozlišuje dvě varianty patronů. První variantou je patron, který uzná kvazistát jako nezávislý stát (např. Severní Kypr pod patronátem Turecka), druhou

¹³ Kolstø, P., *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. 2006, s. 725-726.

¹⁴ Tamtéž, s. 732.

¹⁵ Tamtéž, s. 732-733.

variantou je patron, který kvazistát oficiálně neuzná, ale snaží se v něm prohlubovat vlastní vliv (příklad Ruska a jeho klientů).¹⁶

- g) Vztah mezinárodního společenství ke konkrétní kvazistátní jednotce je takový, že kvazistát je objektem jednání a zájmů mezinárodního společenství. Pokud by byl subjektem, stal by se mezinárodně uznaným nezávislým státem.¹⁷
- h) Národní vědomí může být předpokladem pro vytvoření vazeb politických představitelů s řadovým obyvatelstvem, které může vyjadřovat centrálním orgánům loajalitu. Národní identita je posilována státní symbolikou prostřednictvím státních svátků, hymny, poutních míst apod. Budování národního vědomí je také spjato s mohutnou militarizací společnosti, která je ochotna nasadit vlastní život pro ochranu národních zájmů daného útvaru. Identita může být vnímána jako důvod k separatismu či jeho posílení.¹⁸
- i) Kvazistáty jsou často ekonomicky slabé a dokonce slabší, než je jejich „mateřský stát“. To může být způsobeno procesem odtržení, který často provází ozbrojené střety nebo tím, že zahraniční firmy se bojí investovat tam, kde neplatí mezinárodní právo. Slabost ekonomiky je také výsledkem ilegálního byznysu a šedé ekonomiky, která je často napojena na nejvyšší politické lídry. Zároveň se v ekonomice silně projevuje zatížení nadměrného počtu ozbrojených složek a rozsáhlé militarizace.¹⁹

Kolstø také přichází se čtyřmi možnými způsoby zániku kvazistátu. Je tomu tak při připojení k vnějšímu patronovi, plné reinkorporaci k „mateřskému“ státu, federalizaci „mateřského“ státu a začlenění kvazistátu na principu autonomie či dosažení plného mezinárodního uznání.²⁰

1.3 Náhorní Karabach kvazistátem

Cílem práce je ukázat, zda je NK schopen jednat autonomně, což bude detailněji sledováno na několika výše stanovených kritériích a znacích kvazistátů v dalších kapitolách.

¹⁶ Kolstø, P., *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. 2006, s. 733-734.

¹⁷ Tamtéž, s. 734.

¹⁸ Tamtéž, s. 729-731.

¹⁹ Tamtéž, s. 729, 731-732.

²⁰ Tamtéž, s. 734-738.

Cílem práce je ukázat, zda je NK schopen jednat autonomně, což bude detailněji sledováno na několika výše stanovených kritériích a znacích kvazistátů v dalších kapitolách. Tato kapitola si dává za cíl ukázat, zda se může NK označit podle Kolstøho kritérií za kvazistát, a proto jsou znaky na NK ukázány na několika konkrétních příkladech bez detailnějšího rozepisování.

První tři body Konvence z Montevidea Náhorní Karabach v zásadě splňuje. Žije zde 145 000 obyvatel, z nichž 95% tvoří Arméni. Osmnáctého listopadu 1995 zde byl vyhlášen dokonce zákon o hlavních principech náhorně-karabašské státní příslušnosti.²¹ Zdroje uvádí, že oblast zaujímá přibližně 4 400 km² na definovaném území mezi Ázerbájdžánem, Arménií a Iránem. Nikdy však nedošlo k vytvoření mezinárodně uznaného státu v rámci těchto hranic.²² NK také splňuje kritérium efektivní vlády, která je schopna prosazovat svá rozhodnutí. Jedná se o zemi s prezidentským systémem s jednokomorovým parlamentem.²³ NK není uznán žádnou zemí za suverénní stát a je považován za součást Ázerbájdžánu. V praxi zásadní jednání o budoucím statutu NK vedou představitelé Ázerbájdžánu a Arménie, proto se nedá tvrdit, že by NK splňoval čtvrtý bod Konvence.²⁴

Tři zásadní Kolstøho kritéria NK bezesporu splňuje. Ač karabašští Arméni vyhlásili 2. září 1991 nezávislost, o jejich efektivní kontrole nad územím (vnitřnímu fungování NK a politickému systému se bude podrobněji věnovat 4. kapitola) se dá hovořit až od roku 1994, kdy bylo dohodnuto příměří mezi válčícími stranami. Od té doby je NK na Ázerbájdžánu de facto nezávislý, ale není nikým mezinárodně uznán. O mezinárodní uznání se pokouší už od roku 1992, kdy probíhají snahy o jednání s mezinárodním společenstvím. Snahu o mezinárodní uznání Karabach dokazuje i pravidelným zvaním mezinárodních pozorovatelů k prezidentským a parlamentním volbám v zemi. Postavení NK v mezinárodním systému a otázce jeho vnější suverenity se věnuje 3. kapitola.²⁵ NK také splňuje Kolstøho podmínku vytrvání v tomto stavu minimálně dva roky.

I s dalšími znaky se může NK ztotožnit. Důležitým faktorem z hlediska životaschopnosti státu je armáda, která je tvořena přibližně 20 000 vojáky, kdy za války v armádě sloužili dokonce všichni dospělí muži. Armády Arménie a NK jsou úzce propojené, protože Arménští vojáci slouží v Karabachu po boku místních jednotek a už během války byly do Karabachu posílány s vojáky také zbraně a vybavení. V roce 1993 se stal dokonce

²¹ Avakian, S., *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. 2010, s. 27.

²² *Country Overview*, [online]. [cit. 2.3. 2015]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml

²³ Avakian, S., *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. 2010, s. 27.

²⁴ Kopeček, V., *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*, [online]. [cit. 2.4. 2015]. Dostupné na <http://www.iir.cz/en/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

²⁵ Avakian, S., *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. 2010, s. 58-59.

ministrem obrany Arménie karabašský Armén Serž Sarkisjan²⁶, což v té době rozdíl mezi armádami smazalo.²⁷ Podle oficiální zprávy International Crisis Group je NK jednou z nejvíce militarizovaných společností na světě.²⁸

Arménie oficiálně NK neuznává, ale je jeho patronem a snaží se v něm prohlubovat vlastní vliv. V každodenním životě je NK velmi těsně navázaný na Arménii a o těsných vazbách mezi těmito zeměmi svědčí například i to, že Robert Kočarjan, první „prezident“ NK, se později stal premiérem a prezidentem Arménie.²⁹ Zároveň mají karabašští Arméni právo používat arménské pasy, oficiální měnou je arménský dram a rozpočet je podporován volnými půjčkami arménského ministerstva financí. Více o vlivu Arménie na vnější a vnitřní suverenitu NK bude popsáno ve 3. a 4. kapitole. Vzájemný vztah Arménie a NK však nebude opomenut ani v 2. a 5. kapitole.

S vyhlášením Náhorně-karabašské republiky se začala budovat národní identita, vycházející z cílů zajistit bezpečnost a uznání státu mezinárodním společenstvím. S tím souvisí apel na symboly znázorňující státnost a národní povědomí. O karabašské identitě bude pojednávat 5. kapitola.

Karabašská ekonomika je silně poznamenána mezinárodní izolací, kde významnou roli hraje silné napojení na Arménii a vliv šedé ekonomiky. Od roku 1994 se NK snaží oživit válkou poničený průmysl a zemědělství a přilákat zahraniční investory. Investice přicházejí výhradně z Arménie, arménské diaspory a jejího lobbingu v zahraničí. Až 85 % z rozpočtu NK je dotováno Arménií.³⁰ Povedlo se částečně oživit těžební, dřevařský a další lehký průmysl, nejvýznamnější je však zemědělství. Zároveň je provincie trasou pro pašování drog, vojenští atašé dokonce spekulovali o tom, zda v Karabachu nejsou uskladněny ruské zbraně, které přesahují kvóty stanovené v evropské smlouvě pro konvenční ozbrojené síly.³¹

NK splňuje nejen tři zásadní Kolstøho kritéria, aby mohl být označen za kvazistát, ale jak bylo stručně popsáno, splňuje i zbylé znaky, které jsou Kolstøm definovány.

²⁶ Současný arménský prezident.

²⁷ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 227, 236.

²⁸ *Nagorno-Karabakh: Viewing The Conflict From The Ground*. 2005, s. 9, [online]. [cit. 22.6. 2015]. Dostupné na http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/166_nagorno_karabakh_viewing_the_conflict_from_the_ground

²⁹ Kopeček, V., *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*, [online]. [cit. 2.4. 2015]. Dostupné na <http://www.iir.cz/en/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

³⁰ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 83.

³¹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 138-140.

2 Historický vývoj Náhorního Karabachu

NK je hornatou oblastí o rozloze 4 400 km², která se nachází na západě dnešního Ázerbájdžánu. Žije zde 145 000 obyvatel, z nichž 95% tvoří Arméni.³² V průběhu dějin zde žili hlavně Arméni, dále pak Ázerbájdžánci a Kurdové, čímž docházelo ke střetům různých vlivů a kultur. Slovo Karabach se skládá z turkického výrazu *kara*, znamenající černá, a z perského slova *bag*, znamenající zahrada. Původ výrazu „Náhorní“ je ruský.³³

2.1 Kořeny konfliktu

Historické kořeny konfliktu o NK mezi Ázerbájdžánem a Arménií se datují do 19. století³⁴, kdy došlo mezi Armény a Ázerbájdžánci k rapidně zhoršeným vztahům kvůli snaze carského Ruska a Osmanské říše posílit svůj vliv v oblasti. Osmanská říše viděla v arménské menšině na vlastním území hrozbu kvůli jejich příbuzné kultuře a náboženství s Ruskem, proto na ně vyvíjela tlak. To způsobilo nucenou migraci Arménů do historické východní Arménie, která byla ovládána carským Ruskem. Ázerbájdžánci se naopak bránili rusifikaci a podléhali panturkistické ideologii, jejímž cílem bylo sjednocení všech turkických kmenů do jediného státu pod záštitou Osmanské říše. Ruské centrum tak začalo podporovat migraci Arménů do oblastí, kde byli Ázerbájdžánci usídleni, tedy i do oblasti NK, což zapříčinilo další nucené migrace, tentokrát Ázerbájdžánců do Osmanské říše. Nejen že se vytvořily jakési neformální spojenecké tábory, na jedné straně reprezentované Osmanskou říší s Ázerbájdžánci a na druhé straně carským Ruskem s Armény, nucené výměny obyvatelstva měly také za následek mnoho vzájemných křivd a negativně ovlivňovaly vzájemné mezietnické vztahy, což se v příštích letech stále více prohlubovalo.³⁵

Přímé násilí mezi Armény a Ázerbájdžánci propuklo v roce 1905. V Baku došlo k útokům ázerbájdžánské chudiny na zámožnější Armény a konflikt začal být spíše sociálně ekonomického rozměru. Následně však nabyl etnického rázu, především v důsledku propagandistického působení nacionalistických arménských organizací, které byly silně

³² Country overview, [online]. [cit. 16.3. 2015]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml

³³ Cibulková, P., *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 2012, [online]. [cit. 18.2. 2015]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71

³⁴ Až do 19. století spolu žili na území NK Arméni a Ázerbájdžánci v zásadě v míru a docházelo mezi nimi i k četným smíšeným arménsko-ázerbájdžánským manželstvím.

³⁵ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 83.

protiturecky (protiosmanský) zaměřeny a další násilnosti na sebe nenechaly dlouho čekat.³⁶ Během srpna roku 1905 byly zabity stovky Ázerbájdžánců, což podnítilo další nepokoje v Baku, především proti Arménům. V roce 1906 vypukly střety v NK, kde docházelo k bojům mezi jednotlivými vesnicemi. Během násilností těchto let bylo zničeno 128 arménských a 158 ázerbájdžánských vesnic a zabito mezi 3 100-10 000 lidmi.³⁷ V roce 1915 se v Osmanské říši uskutečnila genocida³⁸ na arménském obyvatelstvu, což negativním způsobem ovlivnilo vztahy mezi Armény a Ázerbájdžánci do příštích let.

Další klíčové události v historii NK jsou ruská revoluce a konec 1. světové války. V roce 1917 krátce existovala nově vytvořená Zakavkazská federace, která byla nezávislá na Rusku. Útvar se však zanedlouho rozpadl na Arménii, Ázerbájdžán a Gruzii. Po skončení 1. světové války opět došlo k násilným střetům mezi Armény a Ázerbájdžánci na území Karabachu a právě v tomto období získává konflikt podle Souleimanova teritoriální rozměr, když nově vzniklé republiky Ázerbájdžán a Arménie vstupují do krvavé války (1919-1920) s účastí tureckých a sovětských oddílů o několik sporných území (včetně Karabachu) se smíšeným arménsko-ázerbájdžánským obyvatelstvem.³⁹

Konec této války, v níž se doposud úspěch bojujících stran střídal, nastal po okupaci Ázerbájdžánu a Arménie XI. Rudou armádou v roce 1920.⁴⁰ Situace se stala velmi nepřehlednou a nedaly se stanovit smysluplné státní hranice kopírující etnické rozvrstvení. Po Pařížské mírové konferenci noví britští správci určili, že NK bude spadat pod ázerbájdžánskou jurisdikci, což logicky narazilo na odpor Arménů. Hlavním zájmem Britů byla prevence proti ovládnutí oblasti bolševiky, ale po britském stažení z Kavkazu se bolševici k moci stejně dostali.⁴¹

2.2 Období Sovětského svazu

Definitivní ovládnutí Kavkazu bolševiky se datuje dubnem roku 1921. V tomto roce zároveň vyvíjela Moskva tlak na komunistického ázerbájdžánského předáka Narimana Narimanova, aby akceptoval předání Karabachu Arménii. V oficiální zprávě Lidového komisariátu zahraničních věcí Sovětského svazu dokonce stálo, že Ázerbájdžán s tímto

³⁶ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 54-55.

³⁷ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 56.

³⁸ Někteří historikové, potažmo státy na mezinárodním poli, to za genocidu nepovažují.

³⁹ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 300-301.

⁴⁰ Hoch, T., Souleimanov, E., *Separatistické konflikty na jižním Kavkaze z pohledu politicko-bezpečnostní situace v regionu*. 2013, s. 103.

⁴¹ Šmíd, T., Vaňura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 151-152.

postupem souhlasí.⁴² Narimanov ale od tohoto rozhodnutí nakonec ustoupil, a podle záhy podepsané sovětsko-turecké „Smlouvy o bratrství a přátelství“ se Moskva zavázala, i přes protesty arménských komunistů, ponechat Karabach ve správě sovětského Ázerbájdžánu.⁴³ Nutno podotknout, že podíl Arménů zde byl větší než 90%.⁴⁴ Všechny předchozí smlouvy mezi Osmanskou říší a carskou říší byly prohlášeny za anulované a na základě nových smluv byla vytyčena hranice, která se na další desetiletí stala hranicí mezi Tureckou republikou a Sovětským svazem, a dnes je hranicí mezi Tureckem, Gruzii a Arménií.⁴⁵

V listopadu 1924 získal Karabach v rámci Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky autonomní status s názvem Náhorně-karabašská autonomní oblast (NKAO) s centrem v Šuši, které bylo na nátlak Arménů přejmenováno na Stepanakert podle arménského bolševika Stepana Šaumjana.⁴⁶

Oficiální sovětská ideologie „přátelství národů“ uložila striktní tabu na veškeré veřejné diskuze o minulých násilnostech a rozepřích a na několik desítek let byly vzájemné konflikty potlačeny. Arménská strana se několikrát pokoušela přesvědčit sovětské vedení, aby NK spadal pod správu Arménie, nikdy jí však nebylo vyhověno. Situace se začala měnit až v posledních letech existence Sovětského svazu, který postupně ztrácel v oblasti jižního Kavkazu vliv. Docházelo ke vzniku nacionalistických uskupení, pro která se podle Souleimanova stala karabašská otázka nejjednodušší cestou k získání popularity a následně i moci.⁴⁷

K prvním násilnostem spojeným s růstem nacionalismu docházelo už v roce 1987. Arménská akademie věd sepsala petici se statisíci podpisy, ve které bylo požadováno převedení NKAO pod správu Arménské sovětské socialistické republiky a zároveň přibývaly protesty proti zákazu výuky arménských dějin a literatury na karabašských školách.⁴⁸

20. února 1988 sovět Náhorně-karabašské autonomní oblasti Ázerbájdžánu, v zásadě malý regionální parlament, rozhodl tak, aby byla převedena NKAO z Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky do Arménské sovětské socialistické republiky a zároveň požádal Nejvyšší sovět SSSR, aby k nastalé situaci zaujal souhlasná stanoviska.⁴⁹ Ústřední

⁴² Avakian, S., *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. 2010, s. 13.

⁴³ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 299-301.

⁴⁴ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 150-151.

⁴⁵ Romancov, M., *Jižní Kavkaz v geopolitické perspektivě* In: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 2013, s. 22.

⁴⁶ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 151-152.

⁴⁷ Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 8.

⁴⁸ Hanlon, Q., *The Three Images of Ethnic War*. 2009, s. 97-100.

⁴⁹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 10.

výbor reagoval vyjádřením, že akce a požadavky směřující ke zrevidování stávající národnostní a územní struktury jsou v rozporu se zájmy pracujícího lidu v sovětském Ázerbájdžánu a Arménii, a že tyto požadavky poškozují mezinárodní vztahy. Centrum se také odvolalo na článek 78 sovětské ústavy, který tvrdí: „*Území svazové republiky nemůže být změněno bez jejího souhlasu. Hranice mezi svazovými republikami mohou být změněny prostřednictvím vzájemné dohody mezi danými republikami. Tuto dohodu potvrzuje SSSR.*“⁵⁰

Reakce Moskvy byla ve výsledku očekávatelná, protože její moc postupně erodovala, a tak bylo z mocenského hlediska pochopitelné lpění na ústavě, územní integritě a nedělitelnosti. Gorbačov po těchto událostech vypravil na Kavkaz dvě delegace, z nichž jedna cestovala do Baku a druhá do NK. Ve Stepanakertu moskevští emisáři svolali stranické plénum, které odhlasovalo odvolání Kevorkova, který byl vůdcem v NK od roku 1975. Na jeho místo byl dosazen náměstek Genrik Pogosjan, který však po několika měsících začal podporovat kampaň na sjednocení s Arménií, s čímž Rusové nepočítali.⁵¹

V únoru 1988 už došlo k prvnímu oficiálně zveřejněnému krveprolití mezi Armény a Ázerbájdžánci a od té doby docházelo k pravidelným pogromům na obou stranách. Spouštěcím mechanismem se staly střety ve vesnici Čardakly na severu od NKAO, kde místní většinoví Arméni odmítli jmenování Ázerbájdžánce ředitelem sovechozu.⁵² V květnu selhaly poslední snahy o kompromis mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Existoval návrh ponechat NK v Ázerbájdžánu, ale zároveň povýšit jeho status na autonomní republiku. Tím by vznikl vlastní parlament, ústava a vláda. Genrik Pogosjan ale tento plán odmítl.⁵³ V červenci téhož roku karabašští poslanci odsouhlasili jednostrannou secesi NKAO od Ázerbájdžánu, načež Prezídium Nejvyššího sovětu Ázerbájdžánské SSR tento čin odmítlo jako nezákonný. Gorbačov v reakci na prohlubující se krizi svolal mimořádné zasedání Prezídia Nejvyššího sovětu SSSR, které akt poslanců sovětu NKAO anulovalo a ujistilo Ázerbájdžán o jeho teritoriální integritě. Byl ale jmenován zvláštní zmocněnec pro NK, který měl pravomoc přehlasovat všechny stranické vůdce Ázerbájdžánu. Na základě napjatých událostí došlo k enormním uprchlickým vlnám, kdy Ázerbájdžán opustilo 180 000 Arménů a opačným směrem se vydalo 160 000 Ázerbájdžánců.⁵⁴

V lednu 1989 rozhodlo vedení SSSR o zavedení tzv. Výboru zvláštní správy v NKAO bez předešlých konzultací s vedením Ázerbájdžánu. Region se rázem ocitl v přímé správě

⁵⁰ Šmíd, T., Vaňura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 154.

⁵¹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 10.

⁵² Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 304.

⁵³ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 13.

⁵⁴ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 71.

Moskvy, i když byl stále považován za nedílnou součást Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky. Byly také rozpuštěny místní stranické orgány a zakázány politické manifestace a shromáždění.⁵⁵

Karabašští Arméni však svou „neposlušnost“ stupňovali a NK se stal velmi rozpolceným. V oblasti vznikly čtyři zdroje moci. Mimo Výbor zvláštní správy NK existovala arménská a ázerbájdžánská seskupení, fungující nezávisle na Moskvě. V Ázerbájdžánu vznikla Lidová fronta, v Arménii a NK vzniklo v roce 1989 Všearménské hnutí, které sjednotilo společnost a diasporu ve jménu prvořadého národního cíle, a to získat NK.⁵⁶ Vše vyvrcholilo rezolucí z prvního prosince, kdy Nejvyšší sovět Arménské sovětské socialistické republiky a Národní rada NK oznámily sjednocení. 9. ledna 1990 odhlasoval arménský Parlament začlenění Karabachu do svého rozpočtu, což Ázerbájdžánce vyprovokovalo a v severním Ázerbájdžánu vypukly boje.⁵⁷

Z popudu Národní fronty zaplavilo Baku 13. ledna vražedné protiarménské násilí, při němž zahynulo kolem 90 Arménů. 14. ledna přijela delegace politbyra, aby se pokusila převzít kontrolu. Výsledkem byl zásah sovětské armády, což odhalilo silící neschopnost centra zvládnout problémy zaplavující Sovětský svaz. Moskevské centrum v podstatě ztratilo nad situací kontrolu a konflikt začal být záležitostí dvou stran, i když do rozpadu SSSR do něj vstupovala sovětská armáda a její velitelé.⁵⁸

Na obou stranách se zvyšoval počet a moc polovojenských formací a bylo patrné, že konflikt bude řešen vojenskou cestou. Z Arménie proudily do NKAO ilegální dodávky zbraní, které se převážely přes horské stezky nebo pomocí vrtulníků, ázerbájdžánská strana se v čele s Ajazem Mutalibovem plně spoléhala na podporu Moskevského centra.⁵⁹

Po rozpadu SSSR vyhlásilo Baku 31. srpna 1991 nezávislost. 2. září 1991 vyhlásili nezávislost karabašští Arméni, kterou potvrdili referendem, na němž se 99% obyvatelstva vyslovalo pro plnou suverenitu (ne pro připojení k Arménii).⁶⁰ Tento jednoznačný výsledek referenda byl dán tím, že proběhl bez účasti místních Ázerbájdžánců.⁶¹

Oblastní sovět ve Stepanakertu argumentoval tím, že podle sovětských zákonů měly autonomní oblasti právo odtrhnout se od nově nezávislých států. Tato skutečnost umožňovala

⁵⁵ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 158-160.

⁵⁶ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 303-304.

⁵⁷ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 70-72, 91-92.

⁵⁸ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 91-95.

⁵⁹ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 160-161.

⁶⁰ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 305.

⁶¹ Piknerová, L., *Ekonomicko-geografický a sociální přehled zemí In: Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 2013, s. 61.

v příštích měsících argumentaci, že Arméni jsou pouhými pozorovateli, nikoli jedním z aktérů konfliktu.⁶²

26. listopadu 1991 Ázerbájdžán zrušil autonomní status Karabachu a prohlásil ho za svou provincii bez zvláštních práv. Karabašští Arméni na to zareagovali 10. prosince dalším referendem o nezávislosti (opět bez účasti Ázerbájdžánců). Podle výsledků hlasovalo 108 618 lidí za nezávislost, proti bylo 24 obyvatel. Situace dospěla do takové fáze, že kompromis už nebyl možný a vše směřovalo k otevřené válce.⁶³

2.3 Válka

Od konce roku 1991 se dá o konfliktu o NK hovořit jako o plnohodnotné válce. NK se stal jakousi mozaikou ázerbájdžánských a arménských vesnic. Po stažení sovětských vojsk se ocitly méně početné vesnice karabašských Ázerbájdžánců v desítkách pastí, vydané na milost organizovanějším arménským vojenským složkám. Arméni se vyzbrojili převzetím většiny arzenálu sovětských ozbrojených sil, které byly umístěny v Karabachu. Stepanakert byl také od srpna 1988 základnou 366. motorizovaného pluku, jehož důstojníci začali pomáhat Arménům. Muži ze sesterských jednotek 23. divize v Gandže naopak spolupracovali s Ázerbájdžánci.⁶⁴

Po formálním rozpadu SSSR se stal konflikt o NK mezinárodním sporem. Karabašští Arméni tvrdili, že na jejich straně žádné jiné síly nebojují, ale ve skutečnosti byly do Karabachu posílány regulérní jednotky arménské armády. Jednalo se pouze o politickou rétoriku, protože role nezávislé Arménie byla v podpoře počínání karabašských Arménů klíčová. Konflikt se tak odehrával mezi dvěma republikami, a ne pouze mezi karabašskými Armény a Ázerbájdžánem.⁶⁵

Arménie během února 1992 obsadila několik strategických vesnic a městeček na spojnici ze Stepanakertu do Agdamu. Například obsazení města Chodžali vyvrcholilo popravami 613 z přibližně 8000 místních Ázerbájdžánců. Tato brutalita měla předem promyšlený odstrašující charakter, aby byla ázerbájdžánská veřejnost silně otřesena. Za hranicemi bylo těžce uvěřitelné, že v Chodžali došlo k masakru, protože mezinárodní média popisovala Armény jako hlavní oběti, ne jako agresory. Po těchto ostudných událostech dostal

⁶² De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 162.

⁶³ Tamtéž, 162.

⁶⁴ Tamtéž, s. 166-168.

⁶⁵ Šmíd, T., Vaňura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 164-166.

sovětský 366. pluk rozkaz z Moskvy, aby se z NK stáhl. V Karabachu však posléze zůstala téměř veškerá výzbroj spolu s arménským majorem a několika slovanskými důstojníky.⁶⁶

Ázerbájdžánský prezident Mutalibov byl po ztrátě Chodžali donucen k rezignaci, i když se po měsíci do úřadu ještě dostal,⁶⁷ ale po převratu řízeným Lidovou frontou byl donucen uprchnout a novým prezidentem se stal Abulfaz Elčibej.⁶⁸ Po nástupu tohoto nacionalistického prezidenta do čela Ázerbájdžánu zahájily ázerbájdžánské síly v červnu 1992 protiofenzivu, která postupovala severními oblastmi NK. Ázerbájdžánští velitelé udělali smlouvu s 23. divizí 4. armády umístěné v Gandže. Útok fakticky vedli Rusové, ale sami Rusové ho také zastavili. Arméni je totiž přesvědčili, aby zasáhli a pomohli jim nápor zastavit. Byly vyslány ruské bojové vrtulníky, které provedly nálety k zadržení ofenzivy. Ve výsledku bojovaly různé složky ruského vojska proti sobě navzájem.⁶⁹ Zanedlouho se stal novým prezidentem Ázerbájdžánu Heydar Alijev, který byl pravděpodobně dosazen Moskvou s cílem nahradit protiruského Elčibeje.⁷⁰

Tohoto chaosu v politickém dění opět využila Arménie dalšími útoky. Podmanila si města, která spojovala jih NK s regiony Džebrail, Qubatli a Zangelan, tudíž s arménsko-iránskými hranicemi. Arménské síly postupovaly stále blíže k iránským hranicím a chtěly dobýt strategické město Zangelan. Ázerbájdžánci se pokoušeli o protiofenzivu na severu v mardakertském okrese, ale jejich síla byla nedostatečná. V říjnu Arméni odřízli Zangelan od zbytku Ázerbájdžánu, což vyvolalo vlny uprchlíků do Íránu a podle svědků byl Zangelan ostřelován nikoli z pozic karabašských Arménů, ale přímo z území vlastní Arménie. Nebezpečí eskalace a internacionalizace konfliktu vzrostlo nejvíce od počátku války, což dokazovalo přemístění iránských a tureckých vojáků k hranicím s Arménií. V tuto chvíli dosáhli karabašští Arméni maximální teritoriální expanze.⁷¹

Aktéři konfliktu byli vzájemnými boji velmi oslabeni. Arménská ekonomika zažívala enormní recesi v důsledku blokády ze strany Ázerbájdžánu, Turecka a nestability v Gruzii. 4. a 5. května 1994 se v Biškeku sešly parlamentní delegace zemí Společenství nezávislých států. Předseda karabašského parlamentu Baburjan se setkání účastnil také. Výsledkem jednání byl Biškekský protokol, který vyzýval všechny strany k ukončení bojů.⁷² 12. května

⁶⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 172-177.

⁶⁷ Znovuzvolení proběhlo bez příslušného kvóra, ale Mutalibov fyzicky kontroloval parlament i prezidentský aparát. Opozice následně vzala útokem parlamentní budovy s cílem sesadit Mutalibova.

⁶⁸ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 305-307.

⁶⁹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 196.

⁷⁰ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 166-167.

⁷¹ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 167-169.

⁷² De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 237-240.

1994 bylo v Moskvě na základě Biškekského protokolu dohodnuto příměří. Podepsali jej ministři obrany Arménie, Ázerbájdžánu a vrchní velitel ozbrojených sil karabašských Arménů. Na základě tohoto příměří jsou vztahy mezi válčícími stranami upraveny dodnes, mírová smlouva nebyla dosud podepsána. V důsledku odstřelovací války, minových výbuchů a občasných dělostřeleckých konfrontací však na frontové linii přicházelo bezprostředně po roce 1994 stále ke ztrátám na vojácích a civilistech.⁷³

Válka si vyžádala přibližně 30 000 obětí (kolem 7000 Arménů), 1 100 000 lidí se stalo uprchlíky, z čehož je minimálně 800 000 Ázerbájdžánců. Dále je okupováno 7 oblastí Ázerbájdžánu⁷⁴, což tvoří 14% ázerbájdžánského území.⁷⁵

Jednalo se o typický etnopolitický konflikt, což bude ještě rozebráno v kapitole o identitě Náhorního Karabachu.

2.4 „Zamrzlý“ či „nezamrzlý“ konflikt?

Od ukončení bojů v roce 1994 nedošlo v otázce NK k výraznému pokroku, naopak strany konfliktu proměnily linii fronty v jednu z nejvíce neproniknutelných hranic na světě⁷⁶ a společnost začala propadat beznaději ohledně pozitivních změn. Jak Arménie (a NK), tak Ázerbájdžán nejsou ochotny přistoupit na změny ve svých postojích, které jsou v zásadě totožné s jejich výchozími pozicemi po ukončení války, kdy arménská strana argumentuje právem karabašských Arménů na sebeurčení, zatímco ázerbájdžánská strana trvá na principu teritoriální integrity a považuje se za oběť arménské agrese.⁷⁷

Arménie se za účastníka konfliktu nepovažuje⁷⁸ a prohlašuje, že karabašští Arméni bojovali v separatistickém konfliktu proti Ázerbájdžánu, zatímco Arménie je jen znepokojeným sousedem, který podporuje mezinárodní uznání práva na národní sebeurčení karabašských Arménů.⁷⁹ Karabašští Arméni oficiálně požadují státní nezávislost, a to i na Arménii. Zároveň vnímají mírová jednání jako něco, co je mířeno proti nim, protože jsou vyloučeni z procesu vyjednávání. Ázerbájdžán je proti zahrnutí karabašských Arménů do procesu, protože by toho podle nich propagandisticky využili a jednání by se odehrávala v počtu „dvou proti jednomu“.⁸⁰

⁷³ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 306-307.

⁷⁴ Pokud pomineme oblast Náhorního Karabachu.

⁷⁵ Hoch, T., Souleimanov, E., *Separatistické konflikty na jižním Kavkaze z pohledu politicko-bezpečnostní situace v regionu* In: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 2013, s. 105.

⁷⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 260.

⁷⁷ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 76.

⁷⁸ Jedná se spíše o politickou hru, Arménie je přímým aktérem konfliktu.

⁷⁹ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 169-170.

⁸⁰ De Waal, T., *Remaking the Nagorno-Karabakh Peace process*. 2010, s. 169-171.

Podle Cibulkové se výsledné řešení v konfliktu hledá velmi složitě. Spor tohoto typu se podle ní nedá vyřešit výhodným ekonomickým uspořádáním, protože je silně zakořeněn v myslích lidí. Ázerbájdžánská společnost pocítuje ponížení a křivdu v důsledku vojenské prohry a následné okupace téměř pětiny země.⁸¹ Celou situaci zhoršují i sociální problémy související s přítomností více než milionu válečných uprchlíků, kteří stále žijí v provizorních podmínkách.⁸² Arménská společnost zase cítí „historickou“ antipatii vůči tureckým a muslimským národům obecně.⁸³

Podle Ditrycha se mezi arménskou a ázerbájdžánskou společností vytvořilo „nemocné“ kolektivní vědomí, které odmítlo jakékoliv kompromisní ujednání, což vytvořilo konflikt „zamrzlý“.⁸⁴ Obecně můžeme zamrzlý konflikt definovat jako konflikt, který už není násilný, ale u jeho řešení strany nejsou schopny nalézt kompromis. Podle Nodiovy definice zamrzlý konflikt vznikl tak, že etno-politický konflikt vyústil k vytvoření de facto režimu, který není uznáný mezinárodním společenstvím a ani stranou konfliktu, na které režim požaduje secesi. Zároveň by tento konflikt neměl být považovaný za ukončený.⁸⁵ Podle této definice by se konflikt o NK mohl do roku 2014 za zamrzlý považovat, i když se od roku 2008 začaly incidenty v příhraničních oblastech postupně přirostřovat a paralelně k tomu se začala objevovat i častější ostrá kritika od politiků, kteří začali vyhrožovat obnovením vojenského konfliktu.⁸⁶ Například prezident Ilham Alijev při veřejných proslovech prohlašoval: „*Tak dlouho jak zůstane ázerbájdžánské území okupované, Arménie bude žít ve strachu. Její vůdcové musí vědět, že ázerbájdžánský lid může vést vojenskou operaci na svém území, neboť tyto možnosti jsou stanoveny mezinárodním právem*“. Arménský prezident Sargisjan oponoval: „*Arménie odmítá obnovení nepřátelství v Náhorním Karabachu, ale v případě ázerbájdžánské vojenské agrese nebude mít jinou možnost, než uznat republiku Náhorní Karabach de iure, neboť v rámci Ázerbájdžánu nemá žádnou budoucnost*.“⁸⁷

Zároveň Ázerbájdžán, Arménie a NK v posledních letech začaly investovat enormní finanční prostředky do armády a zbrojení, což přineslo obavy z obnovení války. Ázerbájdžán

⁸¹ Cibulková, P., *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 2012, [online]. [cit. 8.4. 2015]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71

⁸² Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 179-180.

⁸³ Cibulková, P., *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 2012, [online]. [cit. 8.4. 2015]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71

⁸⁴ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 37.

⁸⁵ Nodia, G., *Europeanization and (not) Resolving Secessionist Conflicts*, s. 1-2. [online]. [cit. 2.4. 2016].

Dostupné na <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2004/1-2004Comment01.pdf>

⁸⁶ German, T., *The Nagorno-Karabakh Conflict between Azerbaijan and Armenia*. 2012, s. 216-218.

⁸⁷ *Armenia and Azerbaijan: Preventing War. 2011*, s. 8. [online]. [cit. 12.5. 2015]. Dostupné na [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/B60%20Armenia%20and%20Azerbaijan%20---%20Preventing%20War.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/caucasus/B60%20Armenia%20and%20Azerbaijan%20---%20Preventing%20War.pdf)

zvýšil výdaje na obranu natolik, že od roku 2014 přesahují tyto výdaje celý státní rozpočet Arménie. Ázerbájdžán se zaměřil především na investice do moderních zbraní, zejména mobilního dělostřelectva a raketových systémů, dobře využitelných k prolomení linie arménských sil rozmístěných podél hranic. Paradoxně mezi největší dovozce zbraní do Ázerbájdžánu patří spojenec Arménie, Rusko.⁸⁸ Arménská strana naopak vyrovnává ekonomické výhody Ázerbájdžánu ve zbrojení posilováním opevnění (budování bunkrů, dělostřelectva, kladení min, atd.) a dodávkami ruského zbrojního materiálu.

Během let 2014 a 2015 se incidenty v příhraničních oblastech začaly objevovat už na denním pořádku, proto se od této doby nemůžeme bavit o zamrzlém konfliktu. Začaly být využívány tanky, minomety a jiné těžké zbraně, byl poprvé od roku 1994 sestřelen arménský vrtulník. Během těchto dvou let bylo při vzájemných přestřelkách zabito až několik desítek vojáků a civilistů. Oficiální prohlášení arménského a ázerbájdžánského vedení se v číslech liší.⁸⁹

Letošní rok se stal zatím nejkrizovějším od roku 1994. Velkou roli ve vyhrocení situace hraje to, že Ázerbájdžán čelí ekonomickým problémům díky propadu cen ropy. Alijevův režim je stále více pod tlakem a odvedení pozornosti od vnitřních problémů eskalací starého konfliktu je cestou, která se nabízí. Domácí populace bude mít za viníky socioekonomických problémů arménskou stranu a každá opozice je v této situaci brána jako projev národní zrady.⁹⁰

V dubnu se tak na hranicích NK rozhořely poměrně intenzivní boje, kde bylo během dvou týdnů odhadem zabito přes 30 vojáků a civilistů.⁹¹ Do bojů byly zapojeny těžké zbraně, dělostřelectvo a tanky. Situace byla pod mezinárodním tlakem částečně zklidněna, ale přestřelky menšího rázu na hranicích NK pokračují od dubna téměř každý den. Ázerbájdžán tvrdí, že střelbu nezačal, pouze ji opětoval a začal hrozit, že zahájí totální válku s plným nasazením letadel a tanků. Arménie také tvrdí, že střelbu nezačala a hrozí, že uzná NK

⁸⁸ *Náhorní Karabach- zamrzlý konflikt ožívá*. 2015, [online]. [cit. 16.5. 2016]. Dostupné na <http://www.armadinoviny.cz/nahorni-karabach-zamrzly-konflikt-ktery-se-stava-stale-zivejsim.html>

⁸⁹ Kabuďová, M., *Náhorní Karabach- zamrzlý konflikt, který se stává stále živějším*. 2015, [online]. [cit. 26.5. 2016]. Dostupné na <http://www.onwar.eu/2015/10/15/nahorni-karabach-zamrzly-konflikt-ktery-se-stava-stale-zivejsim/>

⁹⁰ Altstadt, L., Menon, R., *Unfrozen Conflict in Nagorno-Karabakh*. 2016, [online]. [cit. 3.6. 2016]. Dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/armenia/2016-04-12/unfrozen-conflict-nagorno-karabakh>

⁹¹ Altstadt, L., Menon, R., *Unfrozen Conflict in Nagorno-Karabakh*. 2016, [online]. [cit. 3.6. 2016]. Dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/armenia/2016-04-12/unfrozen-conflict-nagorno-karabakh>

nezávislým státem. Dokonce 5. května vláda Arménie schválila návrh zákona o uznání nezávislosti NK. Jedná se však především o provokaci vůči Baku.⁹²

Informace o počtech padlých vojáků se liší a jsou zřejmě velmi zkreslené. Ázerbájdžánské ministerstvo obrany přiznalo ztrátu 12 vojáků, jednoho tanku a vrtulníku Mi-24 a informovalo, že Arméni přišli o 100 vojáků, 15 děl a 6 tanků. Karabašské ministerstvo obrany naopak vyčíslilo ázerbájdžánské ztráty na 200 vojáků.

Nedá se předpovídat, jak se situace bude v příštích měsících vyvíjet, každopádně už se nejedná o zamrzlý konflikt. Konflikt se logicky přenáší i do zahraniční politiky Ázerbájdžánu a Arménie. Země hledají ve světě spojence a vstupují do politických aliancí. Případ NK tedy ovlivňuje nejen země v regionu, ale i světové mocnosti, na což se mimo jiné zaměří další kapitola.

⁹² *Here is why a „frozen“ conflict between Armenia and Azerbaijan has gotten hot.* 2016, [online]. [cit. 1.6. 2016]. Dostupné na <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-nagorno-karabakh-20160419-story.html>

3 Otázka vnější suverenity Náhorního Karabachu a zahraniční politika okolních států

Tato kapitola se v první řadě zaměří na to, jaké postavení zaujímá NK v konfliktu a jaká je jeho zahraniční politika v porovnání s Ázerbájdžánem a Arménií, s čímž souvisí i otázka existence/neexistence karabašské vnější suverenity a schopnost autonomního jednání.

V druhé řadě text pojednává o státních i nestátních aktérech, kteří se do válečného konfliktu či jeho následné poválečné fáze významným způsobem zapojili a zaujali zde určitý postoj. Již zmíněný konflikt primárních aktérů (Arménie, NK, Ázerbájdžánu) na sebe navázal i sekundární aktéry, kteří v regionu sledují své zájmy a významným způsobem ovlivňují mírový proces, proto je důležité je v této práci zmínit.

3.1 (Ne)vliv Náhorního Karabachu

NK může být z několika důvodů považován za primárního aktéra v konfliktu spolu s Ázerbájdžánem a Arménií, protože disponuje nejen vlastními státními institucemi a zahraniční politikou, ale během války byl mezinárodním společenstvím Karabach za aktéra konfliktu i uznán, protože byli jeho političtí zástupci přítomní při vyjednáváních mezi stranami a v originálním dokumentu k Minské mírové konferenci z roku 1992 byli zástupci NK dokonce přizváni.⁹³ Na druhou stranu je třeba podotknout, že mezinárodní společenství vznik NK v roce 1991 rozhodně neuvítalo. Podle OBSE se kvůli tomu výrazně zkomplikovala mírová jednání a znemožnila návrat mnohým ázerbájdžánským uprchlíkům do svých domovů.⁹⁴

Svou úlohu také hrála Náhorně-karabašská obranná armáda, která se během válečného konfliktu přímo účastnila ozbrojených operací. NK se tak mohl během války aktivně podílet při jednáních na vývoji mírového procesu a nebyl zde pouze do počtu, což nám ukázala situace bývalého arménského prezidenta Ter Petrosjana, který pod mezinárodním nátlakem začal podporovat mírový postup v řešení konfliktu a snažil se přesvědčit karabašské Armény, aby přijali plán řešení (stažení vojsk z Kelbadžaru výměnou za bezpečnostní záruky pro NK). Karabašští Arméni to však odmítli, neboť věděli, že v Ázerbájdžánu panoval chaos, kterého by mohli využít.⁹⁵ Dalším příkladem je září 1993, kdy Heydar Alijev schválil první veřejné

⁹³ Ázerbájdžán později účast NK zavrhl.

⁹⁴ Ditych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 37.

⁹⁵ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 223.

setkání s představiteli ze Stepanakertu, čímž i ázerbájdžánská strana připustila, že jsou karabašští Arméni jednou ze stran konfliktu. Alijevův stoupenec Afjetin Džalilov se v Moskvě sešel s Arkadijem Gukasjanem, který byl v té době „ministrem zahraničí“ Karabachu a domluvili se na příměří, které však později nebylo dodrženo. Alijev se také několikrát sešel s vůdcem karabašských Arménů Robertem Kočarjanem. Schůzky nic nepřinesly, ale položily základy k pracovnímu vztahu, který oba politici obnovili po šesti letech, když se stal Kočarjan prezidentem Arménie.⁹⁶ NK také v roce 1994 spolupodepsal s Arménií a Ázerbájdžánem příměří.

Po válce se však naplno začalo projevovat postavení NK jako kvazistátní jednotky, která nedisponuje vnější suverenitou. Mezinárodní společenství totiž neuznalo karabašskou nezávislost a Karabachu tak bylo odepřeno vstupovat do diplomatických vztahů a mezinárodních struktur. Jinými slovy byl NK vyřazen z jakéhokoliv významného mezinárodního vyjednávání a jeho neoficiálním „mluvčím“ na mezinárodní scéně se stala Arménie. Vytvořily se tak dvě zahraničně-politické argumentační linie. Na jedné straně stojí Ázerbájdžán, který vyšel ze zásady územní celistvosti. Fungování NK je podle této argumentace možné pouze v rámci Ázerbájdžánu, který si zároveň nárokuje navrácení dalších sedmi okupovaných ázerbájdžánských oblastí, kam požaduje i návrat uprchlíků.⁹⁷ Podle Baku představuje Karabach pouhou imitaci státnosti, protože je silně závislý na Arménii v politické, vojenské a ekonomické sféře a v podstatě se stal její provincií. Zároveň považuje přítomnost arménských vojenských jednotek v Karabachu za nepovolenou přítomnost vojenských jednotek cizího státu na vlastním území, a proto považuje jakékoli ázerbájdžánské vojenské operace za oprávněné.⁹⁸

Druhou argumentační linii reprezentují společně Arménie a NK. Dle této argumentace nemá NK budoucnost jako součást Ázerbájdžánu, protože celé řešení by mělo vycházet z vůle karabašského lidu na sebeurčení. Ázerbájdžán podle Arménie a NK nemá právní, politické ani morální důvody nárokovat si Karabach.⁹⁹

Arménie se stala vnějším patronem NK, kterému vypomáhá jak po vojenské, tak po ekonomické stránce.¹⁰⁰ Pro tuto kapitolu je však zásadní, že Arménie se po válce

⁹⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 225-226.

⁹⁷ Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 9-10.

⁹⁸ Huseynov, R., *Nagorno-Karabakh: part of Azerbaijan*. 2016, [online]. [cit. 12. 5. 2016]. Dostupné na <http://foreignpolicynews.org/2016/04/09/nagorno-karabakh-part-azerbaijan/>

⁹⁹ *Position of Armenia on Nagorno-Karabakh conflict*, [online]. [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné na

<http://www.mfa.am/en/artsakh-issue/#a5>

¹⁰⁰ To bylo naznačeno už v předchozích kapitolách a ještě to bude konkrétněji rozepsáno v kapitole o státnosti NK.

vyprofilovala na mezinárodní scéně i do pozice „mluvčího“ NK, kdy Karabach požívá výhody arménské podpory, zatímco Arménie se distancuje od jednání karabašské vlády jako nezávislého aktéra a tím pádem se vyhýbá zodpovědnosti za její jednání. Oficiální postoj Arménie je takový, že zvyšování efektivity mírového procesu není možné bez plného zapojení karabašské strany do mezinárodního vyjednávání a urovnání karabašského konfliktu není možné bez tří zásad, mezi které patří uznání práva na sebeurčení pro karabašské obyvatelstvo, existence stále pozemní komunikace mezi NK a Arménií, která by byla oficiálně pod jurisdikcí arménské strany a mezinárodní garance bezpečnosti pro NK. Jen tyto principy podle Arménie dosáhnou celkového urovnání problému, protože budoucnost Karabachu v rámci Ázerbájdžánu není možná.¹⁰¹

Jerevan také uvádí, že vzhledem ke kategorickému odmítání ázerbájdžánské strany uznat NK za subjekt jednání, se Arménie pouze snaží zastoupit náhorně-karabašskou stranu na mezinárodních negociacích, kdy konečné rozhodnutí má být akceptováno náhorně-karabašskou stranou.¹⁰²

Je poměrně komplikované určit, do jaké míry je Arménie pouhým „mluvčím“ NK a do jaké míry jedná ve vlastním zájmu, kdy z pozice patrona může určovat zahraniční politiku NK.

Arménská strana se snaží argumentovat tak, že když byl NK poskytnut určitý prostor ve vyjednávání (1991 až 1994), tak minimálně v deseti případech bylo Baku se Stepanakertem schopné dosáhnout vzájemné dohody prostřednictvím přímých kontaktů bez účasti Jerevanu¹⁰³ a neznamenal to, že by byl NK pouhou loutkou Arménie, protože opakovaně zamítl možnosti v urovnání konfliktu, které by byly přijatelné pro Arménii.¹⁰⁴ Na těchto příkladech se snaží Arménie poukázat na to, že je opravdu pouhým mluvčím a kdyby byl NK opět zapojen do mezinárodních jednání, zahraniční politiku mu nebude určovat. Zde je potřeba si uvědomit, že uváděné příklady jsou z let 1991 až 1994 a nemůžeme předpokládat, že kdyby byl NK opět poskytnut větší prostor v jednáních, bude to identická situace jako před 22 lety, už jen kvůli ekonomickému a vojenskému vlivu Arménie, který se od té doby ještě navýšil a tomu, že od roku 1994 se zahraničně politická strategie obou zemí

¹⁰¹ *Position of Armenia on Nagorno-Karabakh conflict*, [online]. [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné na <http://www.mfa.am/en/artsakh-issue/#a5>

¹⁰² Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 8.

¹⁰³ Avetisyan, A., *Karabakh Knot: Myths and Realities*. 2012, [online]. [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné na <http://www.foreignpolicyjournal.com/2012/03/10/karabakh-knot-myths-and-realities/>

¹⁰⁴ Minasyan, S., *Domestic Dimensions of Armenia's Foreign Policy: The Karabakh Conflict and Armenia-Turkey Relations*. 2012, s. 2.

shoduje a ani trochu nevybočuje. Zároveň se nabízí otázka, zda nebylo odmítavé stanovisko Karabachu k mírovým řešením pouhou strategií, aby mohla Arménie využívat výše uvedenou argumentaci.

Zásadním se zdá být spíše zjištění, že významný podíl současné arménské politické elity se skládá z bývalých aktivistů Všearménského hnutí¹⁰⁵ a vojáků, kteří přišli do Arménie z NK. Nejlépe to ilustrují první tři prezidenti Arménie, kteří ve Všearménském hnutí hráli zásadní roli.¹⁰⁶ Za zmínku stojí rok 1998, kdy prezident Ter Petrosjan souhlasil s řadou ázerbájdžánských návrhů a byl ochoten udělat určité ústupky, aby se diplomatické vztahy zlepšily a byla řešena situace ohledně NK. Kvůli tlaku jiných politiků (zejména Kočarjana) a veřejnosti byl však nucen rezignovat a v křesle ho vystřídal Robert Kočarjan, rodák z NK, který se karabašské války bezprostředně zúčastnil, měl silné vazby na karabašské vedení a zásadně odmítal jakoukoli formu přičlenění NK do hranic ázerbájdžánského státu. Pro Kočarjanovu vládu se náhorně-karabašská otázka stala příliš citlivou záležitostí na to, aby byla ochotna k ústupkům vůči Baku a ve stejném trendu pokračuje i současný arménský prezident Serž Sarkisjan, také původem z NK.¹⁰⁷ Dalo by se tedy přinejmenším uvažovat o tom, že díky „karabachizaci“ politických elit a následnému konsenzu v arménské společnosti, který v zásadě panuje ohledně konfliktu o NK, postupují Karabach a Arménie v zahraniční politice velmi synchronizovaně a dají se u nich předpokládat společné zájmy.

NK není mezinárodně uznán a od roku 1994 je vyňat ze všech významných mezinárodních vyjednávání. To se projevuje v jeho nejdůležitějších cílech z hlediska mezinárodní politiky, kde se zaměřuje na to, aby mezinárodní společenství uznalo jeho právo na sebeurčení uznáním legitimního státu, aby posiloval vztahy se sousedními, regionálními a světovými mocnostmi, a aby disponoval dostatečnou obranou proti případné agresi Ázerbájdžánu.¹⁰⁸

Karabach se snaží prezentovat tím, že dosáhl všech atributů státnosti a splňuje všechny požadavky, aby mohl být uznán mezinárodním společenstvím. Označuje se za demokratickou republiku se zavedeným právním systémem, tržním hospodářstvím a zaměřuje se na demokratický proces voleb, ke kterým pravidelně zve zahraniční pozorovatele.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Všearménské hnutí sjednotilo společnost a diasporu ve jménu prvořadého národního cíle, a to získat NK.

¹⁰⁶ Minasyan, S., *Domestic Dimensions of Armenia's Foreign Policy: The Karabakh Conflict and Armenia-Turkey Relations*. 2012, s. 2.

¹⁰⁷ Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 9.

¹⁰⁸ De Waal, T., *Remaking the Nagorno-Karabakh Peace process*. 2010, s. 169-171.

¹⁰⁹ Tyto faktory budou hlouběji rozpracovány v kapitole o karabašské státnosti.

Tím chce přesvědčit mezinárodní společenství, aby byl NK uznán, a chce se vymezit vůči Ázerbájdžánu, o kterém Stepanakert tvrdí, že se vyvinul ve zkorumpovaný stát s diktaturou, který je často označován jako jeden z pěti nejvíce zkorumpovaných zemí světa.¹¹⁰

NK také prezentuje názor, že posílení demokracie v celé oblasti jižního Kavkazu vytvoří pevný základ pro mír a prosperitu v regionu, proto NK považuje za nespravedlivé, že je vyloučen z mezinárodních projektů a programů, které pomáhají v budování demokracie.¹¹¹

Jak je uvedeno v rámci této kapitoly, na mezinárodní scéně toho NK kvůli absenci vnější suverenity mnoho nezmůže, přesto se snaží skrze lobbying ovlivňovat americký Kongres¹¹² a karabašské politické elity se pokouší pravidelně scházet s poslanci Evropského parlamentu a obecně s delegacemi politiků jiných evropských států (Belgie, Bulharsko, Francie, atd.), kde se snaží prezentovat své postoje.¹¹³ Nejedná se však o diplomatická jednání na nejvyšší mezinárodní úrovni, která by měla stav NK nějakým způsobem změnit.

Samotné postavení NK je poněkud paradoxní, protože ač je případ NK hlavním politickým tématem v Ázerbájdžánu a Arménii a významným způsobem ovlivňuje dění na jižním Kavkaze, tak mezinárodnímu jednání přihlíží bez vlastní angažovanosti a jiné země vyjadřují podporu či nepodporu NK příkloněním se buď k Arménii, nebo k Ázerbájdžánu.

3.2 Vnější aktéři

3.2.1 Rusko

Jak bylo naznačeno v druhé kapitole, carský režim „podporoval“ po celé 19. století nenávisť mezi Ázerbájdžánci a Armény, což vyústilo ve společné násilí. V roce 1921 chtěl Sovětský svaz dát NK pod správu Arménie, ale své rozhodnutí nakonec změnil ve prospěch Ázerbájdžánu kvůli vlastním ekonomickým zájmům. Tento postup Ruska se stal příznačným i v příštích letech. Rusko nebylo vždy ve svých postojích konzistentní a svůj vliv přelávalo z jedné strany na druhou, což dokresluje i účast ruských vojsk na obou stranách konfliktu o

¹¹⁰ *Self-Determination and De-Jure Recognition for Nagorno Karabakh*. 2002, [online]. [cit. 11. 4. 2015].

Dostupné na http://www.nkrusa.org/position_papers/recognition.shtml

¹¹¹ *Building and Strengthening Democratic Institutions*. 2002, [online]. [cit. 11. 4. 2015]. Dostupné na

http://www.nkrusa.org/position_papers/democratic_institutions.shtml

¹¹² *Nagorno Karabakh Peace Process*. 2002, [online]. [cit. 11. 4. 2015]. Dostupné na

http://www.nkrusa.org/position_papers/peace_process.shtml

¹¹³ *Meetings with foreign delegations*, [online]. [cit. 19. 6. 2016]. Dostupné na

<http://www.president.nkr.am/en/news/meetingsWithForeignDelegations/>

NK. Jako zprostředkovatel v konfliktu mělo Rusko velký podíl na dohodě o příměří v roce 1994 a v roce 2008 byla mezi prezidenty Arménie a Ázerbájdžánu podepsána Moskevská deklarace, která však nepřinesla žádná nová stanoviska, pouze potvrdila pokračování ve vyjednávání.

Do roku 1992 Rusko v zásadě podporovalo Ázerbájdžán, protože zde před rozpadem SSSR vládl konzervativní režim. Po rozpadu SSSR se Rusko pokusilo ovlivnit ázerbájdžánskou politiku podporou v sesazení protirusky zaměřeného Elčibeje. Svůj vliv ale nedokázalo zcela uplatnit, když Heydar Alijev důrazně odmítl umístění ruských jednotek na ázerbájdžánském území a v roce 1994 uzavřel „kontrakt století“ se západními těžebními společnostmi. Rusko přistupovalo k regionu jako k tradiční sféře svého vlivu a podezřívalo západní společnosti, že se snaží drancovat energetické bohatství v Kaspickém moři.¹¹⁴ Ruské ekonomické zájmy musely ustoupit na úkor západních zemí v čele s USA a od té doby se začala ruská podpora postupně přesouvat směrem k Arménii ve formě strategické, vojenské a ekonomické spolupráce.

Strategické partnerství je mezi Ruskem a Arménií uzavřeno v rámci Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, jejíž součástí je sedm států bývalého SSSR.¹¹⁵ Na arménském území se nachází několik ruských základen (Gjumri, Erebuni, Meghri), které jsou bezplatně využívány. Rusko zároveň dodává Arménii zbraně a další vojenský materiál, což může mít nepřímý vliv i na konflikt o NK.¹¹⁶ Arménský prezident Sarkisjan spatřuje v ruské vojenské přítomnosti formu spolupráce a ochrany. Věří, že v případě obnovení ozbrojeného konfliktu bude Rusko Arménii podporovat.¹¹⁷

Ekonomické vztahy jsou pro oba státy důležité, protože v důsledku ekonomické a dopravní blokády se Arménie nemůže spoléhat na východní a západní hranici. Ze severu do země proudí ruské zboží, především dodávky ropy a zemního plynu. Rusko investuje do arménské energetiky, strojírenství, telekomunikací, bankovníctví a jakákoliv změna statu quo by mohla ohrozit jeho zájmy a bezpečnost. Za předpokladu vyřešení konfliktu v NK by Arménie mohla navázat s Ázerbájdžánem diplomatické vztahy a započít ekonomickou spolupráci, čímž by Rusko ztratilo monopol na dodávky energií. Arménie je na Rusku závislá a za současné situace je jejich spolupráce efektivním řešením. Pro Arménii je proto důležité

¹¹⁴ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 38-39.

¹¹⁵ *Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti*, [online]. [cit. 1.6. 2015]. Dostupné na <http://www.amo.cz/publikace/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb.html>

¹¹⁶ Gurbanov, I., *Armenia as a Strategic Satellite of Russia in the South Caucasus*. 2013, s. 81-82, 86.

¹¹⁷ German, T., *The Nagorno-Karabakh Conflict between Azerbaijan and Armenia*. 2012, s. 218.

udržet si přízeň Ruska, které profituje ze vzájemné spolupráce.¹¹⁸ Současná situace pomáhá Rusku udržet si na jižním Kavkaze vliv proti NATO a EU a dá se vyvodit, že zamrzlý konflikt ruským ekonomickým a geopolitickým zájmům zcela vyhovuje. Situace staví Arménii až do takové situace, že 80% arménského trhu s energií (nehledě na další odvětví) je dnes v moci Gazpromu a Kreml může vyvíjet v oblasti tlak prostřednictvím rostoucích cen dodávané ropy.¹¹⁹ Proto je logické, že po dubnových střetech mezi Arménií a Ázerbájdžánem se Rusko snaží co nejdříve situaci uklidnit.

3.2.2 Írán

Po rozpadu SSSR získal Írán možnost zvýšit svůj vliv v oblasti jižního Kavkazu, ale musel postupovat s ohledem na rusko-iránské partnerství, které mezi nimi v 90. letech zesílilo. Pro Írán se stalo Rusko navzdory sankcím OSN garantem zbraní a jaderných technologií. Mohli bychom předpokládat, že mezi Íránem a Ázerbájdžánem by měla existovat muslimská solidarita, Írán ale vnímá Ázerbájdžán jako potenciální hrozbu. V Íránu žije podle odhadů 12-22 milionů Ázerů a tvoří nejpočetnější etnickou menšinu v zemi.¹²⁰

Bývalý ázerbájdžánský prezident Elčibej měl v 90. letech silné protiiránské projevy, odsuzoval porušování práv etnických Ázerů v Íránu a reagoval negativně na užší arménsko-iránské vztahy. Jeho nástupce Alijev se snažil o normalizaci vztahů, ale Írán je vůči Ázerbájdžánu podezřívavý a nechce přistoupit na vyšší míru autonomie pro provincie s většinovým ázerským obyvatelstvem. V roce 2012 Írán odvolal z Baku svého velvyslance, načež byl kvůli tomuto gestu vyloučen z většiny energetických projektů, na kterých Ázerbájdžán participuje.¹²¹

V 90. letech se pokoušel Írán vystupovat jako zprostředkovatel v konfliktu. Při postupu Arménie dále na východ apeloval s Tureckem na Radu bezpečnosti OSN, aby zastavila arménskou agresi. Vojenskou účast Írán odmítal, protože by hrozilo, že ázerská menšina v zemi by se pokoušela o připojení k Ázerbájdžánu. Původně Írán podporoval územní integritu Ázerbájdžánu a stažení arménských jednotek z okupovaných území, ve

¹¹⁸ CSS, *Nagorno-Karabakh: Obstacles to a Negotiated Settlement*. 2013, s. 2-3.

¹¹⁹ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 39-40.

¹²⁰ Kraus, J., Pikal, K., Souleimanov, E., *The Rise of Nationalism among Iranian Azerbaijanis: A Step toward Iran's Disintegration?* 2013, s. 1.

¹²¹ *U.S. and Iranian Strategic Competition, Turkey and the South Caucasus*. 2013, s. 79-80, [online]. [cit. 2.6. 2015]. Dostupné na http://csis.org/files/publication/130612_turk_casp_chap9.pdf

výsledku ale vyjádřil podporu Arménii kvůli upevnování vztahů s Ruskem, což logicky vyústilo ve zhoršení vztahů s Ázerbájdžánem.¹²²

Írán umožňuje na jižních hranicích Arménie bezpečné spojení s mezinárodními trhy a během války Gruzie s Ruskem byl Írán jediným spojením Arménie se světem. Vztahy a spolupráce se mezi zeměmi upevňovaly, což je poněkud paradoxní, že muslimský Írán v konfliktu o NK raději podporuje křesťanskou Arménii před muslimským Ázerbájdžánem.¹²³

Arménie je izolovaná díky konfliktu o NK, Írán je izolovaný v důsledku mezinárodních sankcí. Země tak mohou ekonomicky profitovat ze vzájemného obchodu. Arménie je izolovaná díky konfliktu o NK, Írán je izolovaný v důsledku mezinárodních sankcí. Země tak mohou ekonomicky profitovat ze vzájemného obchodu. Pokud by se konflikt o NK vyřešil a Arménie normalizovala vztahy s Tureckem a Ázerbájdžánem, Írán by přestal být strategickým partnerem. Můžeme tedy tvrdit, že Írán ze zamrzlého konfliktu profituje a jakákoliv jiná situace ho zneklidňuje. Zároveň se pomocí Arménie dostává z mezinárodní izolace.¹²⁴

3.2.3 USA

Do roku 1991 byl region jižního Kavkazu pro USA v zásadě nezajímavý kvůli sféře vlivu Sovětského svazu. Po jeho rozpadu se USA začaly zajímat o energetické bohatství nacházející se v oblasti Ázerbájdžánu, na druhou stranu byly vystaveny požadavkům milionové americké arménské komunity, která měla značný vliv. Dokázala vytvořit silné lobby v americkém kongresu, kde arménští Američané zobrazovali Ázerbájdžán jako agresora a konflikt připodobňovali k arménské genocidě. Na základě lobby přijal americký parlament Dodatek 907 k Zákonu na podporu svobody,¹²⁵ který neumožňoval podporu Ázerbájdžánu ve formě humanitární a finanční pomoci. Oficiálním důvodem byla blokáda Arménie a ofenziva v NK. Arménie naopak dostávala od USA pravidelnou finanční pomoc. Například v roce 2012 obdržela od USA 40 milionů dolarů¹²⁶ a dlouhodobě zároveň dostává od USA hned po Izraeli nejvíce finanční pomoci v přepočtu na obyvatele.¹²⁷

¹²² Souleimanov, E., *Dealing with Azerbaijan: The Policies of Turkey and Iran Towards the Karabakh War (1991–1994)*. 2013, s. 6-11.

¹²³ Cengel, K., *Dispatch from Armenia: The Not So Frozen War*. 2013, [online]. [cit. 22.5. 2015]. Dostupné na <http://www.worldaffairsjournal.org/article/dispatch-armenia-not-so-frozen-war>

¹²⁴ *U.S. and Iranian Strategic Competition, Turkey and the South Caucasus*. 2013, s. 69, [online]. [cit. 2.6. 2015]. Dostupné na http://csis.org/files/publication/130612_turk_casp_chap9.pdf

¹²⁵ V roce 1992 byl v USA přijat Zákon na podporu svobody, jehož účelem bylo poskytnutí pomoci bývalým sovětským republikám.

¹²⁶ Gurbanov, I., *Armenia as a Strategic Satellite of Russia in the South Caucasus*. 2013, s. 84-85.

¹²⁷ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 235.

Dodatek 907 nenahrával americko-ázerbájdžánským vztahům a působil proti americkým národním zájmům, protože Ázerbájdžán poskytuje přímou energetickou cestu ze Střední Asie na Západ. Rokem 1994 započala spolupráce mezi těmito zeměmi tzv. Ropnou smlouvou století. Ázerbájdžán podepisoval ropné kontrakty se zahraničím, aby mimo jiné získal ekonomickou a politickou podporu v konfliktu. Byly zahrnuty americké, britské, turecké a ruské společnosti, ale o něco později vznikl projekt na výstavbu ropovodu z Baku přes Tbilisi do Ceyhanu, který vyloučil z participace Rusko i Írán a záměrně se kvůli konfliktu o Karabach vyhnul i Arménii. Ropovod BTC je součástí východo-západního koridoru, a proto je důležitá otázka stability v regionu.¹²⁸

USA začaly podporovat územní integritu a stabilitu Ázerbájdžánu, ale zároveň nechtěly zaujímat vedoucí roli v řešení konfliktu. Zapojují se v rámci Minské skupiny¹²⁹ a podporují další iniciativy k řešení konfliktu, například rezoluce Rady bezpečnosti. Usilovaly také o řešení v rámci Minské skupiny, aby se předešlo zasahování vnějších stran.¹³⁰

Po záříjových událostech v roce 2001 se změnila americká politika i na Kavkaze a k ekonomickým zájmům se silně přidaly i bezpečnostní zájmy. Ázerbájdžán poskytl dopravní koridor pro přepravu vojska a materiálu, zároveň USA a Ázerbájdžán začaly společně pracovat na Kaspickém ochranném programu, který se soustředí na prevenci terorismu, šíření zbraní hromadného ničení, atd. Na základě rostoucí spolupráce George Bush v roce 2002 Dodatek 907 zrušil.¹³¹

Po roce 2008 byla americká politika ovlivněna ruskou intervencí v Gruzii. USA začala podporovat arménskou integraci se Západem, aby se snížila ruská dominance v zemi. Ukázalo se však, že prohloubení diplomatických vztahů není možné bez řešení situace v NK.¹³²

Za postojí USA stojí několik faktorů. V první řadě to jsou zájmy v oblasti energetiky, posílení vlastního postavení v Eurasii a na Blízkém východě, vyvažování vlivu Ruska v regionu, na druhou stranu ale také zájem na vyřešení patové situace a na posilování

¹²⁸ Özkan, B., *Who Gains from the "No War No Peace" Situation? A Critical Analysis of the Nagorno-Karabakh Conflict*. 2008, s. 591.

¹²⁹ Minská skupina byla vytvořena na konferenci OBSE v Helsinkách v roce 1992 za účelem dosažení míru mezi Ázerbájdžánem a Arménií ohledně konfliktu v Náhorním Karabachu. Stálými členy jsou Francie, Rusko a USA.

¹³⁰ Kasim, K., *American Policy toward the Nagorno-Karabakh Conflict and Implications for its Resolution*. 2012, s. 233.

¹³¹ Kasim, K., *American Policy toward the Nagorno-Karabakh Conflict and Implications for its Resolution*. 2012, s. 232-237.

¹³² Kasim, K., *American Policy toward the Nagorno-Karabakh Conflict and Implications for its Resolution*. 2012, s. 237-239.

bezpečnosti v regionu, což by se dalo označit za hlavní rozdíl od přístupu Ruska, které z patového stavu těží.¹³³

3.2.4 Turecko

Po vzniku Sovětského svazu Turecko akceptovalo, že je jižní Kavkaz ruskou sférou vlivu a orientovalo se především na Evropu. Během války o NK vyjadřovalo sympatie a podporu Ázerbájdžánu, což je také dáno etnickou příbuzností Turků a Ázerbájdžánců, kteří patří i do stejné turkické jazykové rodiny. Od roku 1991 posilovalo Turecko vliv Ázerbájdžánu na úkor Arménie a diplomatickým vztahům s Arménií bránil právě případ NK. Turecko podporovalo zachování územní integrity Ázerbájdžánu a zároveň požadovalo, aby Arménie přestala usilovat o uznání arménské genocidy z roku 1915. Do konfliktu se Turecko přímo nezapojilo, protože Rusko varovalo, že intervence Turecka může vyvolat třetí světovou válku. Zároveň by Turecku hrozilo narušení vztahů se Západem a snížení šancí na přijetí do EU.¹³⁴

Po masakru v Chodžaly v roce 1992 se nicméně Turecko přidalo k blokádě Arménie. Na nátlak USA a EU umožnilo přes své území alespoň transport humanitární pomoci pro Arménii. V roce 1993 ale Turecko uzavřelo hranice už i pro humanitární pomoc a následně uzavřelo vzdušný prostor pro lety do Arménie. Proti mezinárodním protestům Turecko argumentovalo, že potřebuje kontrolovat společné hranice z důvodu údajné arménské podpory kurdského separatismu.¹³⁵

Kvůli jasným proázerbájdžánským postojům Turecko nehraje žádnou roli v Minském procesu, protože by nebylo nestranné. S Ázerbájdžánem má silné ekonomické i vojenské vazby, což zvýšila především realizace projektu ropovodu z Baku přes Tbilisi do Ceyhanu (BTC).¹³⁶

Turecko nedávno po dubnových událostech vyjádřilo podporu Ázerbájdžánu a naznačilo, že se tak stane i v případě válečného konfliktu.¹³⁷

¹³³ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 40.

¹³⁴ Souleimanov, E., *Dealing with Azerbaijan: The Policies of Turkey and Iran Towards the Karabakh War (1991–1994)*. 2011, s. 1-5, 10.

¹³⁵ Souleimanov, E., *Dealing with Azerbaijan: The Policies of Turkey and Iran Towards the Karabakh War (1991–1994)*. 2011, s. 1-5, 10.

¹³⁶ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 41.

¹³⁷ Altstadt A., L., Menon, R., *Unfrozen Conflict in Nagorno-Karabakh. Why Violence Persists*. 2016, [online]. [cit. 15.6. 2016]. Dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/armenia/2016-04-12/unfrozen-conflict-nagorno-karabakh>

3.2.5 KBSE (OBSE)

KBSE¹³⁸ v Evropě začala mít trvalejší zájem o konflikt v roce 1992. 31. ledna 1992 se konalo zasedání v Praze, kde byla do organizace přijata většina bývalých sovětských republik. Přijetím států Arménie a Ázerbájdžánu, které vzájemně vedly válku o NK, byla KBSE povinna problém řešit. Zanedlouho vznikla Minská skupina¹³⁹, která se konfliktem začala zabývat.

Arméni a Ázerbájdžánci popisují počáteční práci OBSE a Minské skupiny velmi negativně, kdy OBSE podle nich karabašskou otázku začala brát vážně až v roce 1996. Do té doby byla Minská skupina ve vyjednávacím procesu velmi těžkopádná, což je možná důsledek toho, že OBSE neměla doposud žádné zkušenosti s vedením mírotvorných operací a obecně byl konflikt dlouho považován západními státy za problém s nízkou prioritou.¹⁴⁰

Po válce už probíhají jednání výhradně za zprostředkování Minské skupiny, které od roku 1996 předsedá tzv. trojka, tvořená Ruskem, USA a Francií. Většina schůzek se odehrává formou jednání na úrovni prezidentů či ministrů zahraničí a jak uvádí Ditrych: *„od počátku jsou hlavními otázkami při jednáních: 1) konečný právní status území – rozdíl mezi tzv. vertikálním/horizontálním řešením svrchovanosti ve vztahu Náhorního Karabachu k Ázerbájdžánu, v němž se střetává mezinárodní norma územní nedělitelnosti s právem na národní sebeurčení; 2) budoucí postavení přiléhajících okresů – zvláště Lačinu a Kelbadžáru, které představují pozemní spojnice s Arménií a jejichž obyvatelstvo bylo před válkou většinou turkofonní; 3) návrat uprchlíků do Náhorního Karabachu a do okolních okresů a zajištění jejich bezpečnosti; 4) mezinárodní záruky – například rozmístění mezinárodních jednotek, formální usnesení; 5) forma dosažení konečného urovnání – postupné zavádění „krok za krokem“ či jednorázové „balíkové“ řešení.“*¹⁴¹

Doposud byly všechny návrhy Ázerbájdžánem nebo Arménií (potažmo NK) odmítnuty. Například na Lisabonském summitu v roce 1996 byl deklarován právní statut Karabachu, který měl disponovat určitou mírou autonomie v rámci Ázerbájdžánu, ale návrh byl Arménií odmítnut. Minská trojka posléze vypracovala plán, jak dosáhnout míru postupnými kroky. Arménský prezident Ter Petrosjan byl ochotný o plánu jednat, ale pod nátlakem opozice, která byla tvořena politiky z Karabachu, nakonec odstoupil a byl nahrazen

¹³⁸ V roce 1995 se transformovala v OBSE.

¹³⁹ Stálými členy Minské skupiny je Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Finsko, Francie, Itálie, Německo, Rusko, Švédsko, Turecko, USA.

¹⁴⁰ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 229-230.

¹⁴¹ Ditrych, O., *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*. 2006, s. 36.

Kočarjanem, jehož politika bránila jakémukoli vyjednávání.¹⁴² Došlo tedy k odmítnutí pod nátlakem náhorně-karabašské politické elity. Jedním z návrhů Minské skupiny bylo vyřešení všech sporných otázek a bezprostřední aplikaci jejich řešení, což bylo nepřijatelné naopak pro Ázerbájdžán.¹⁴³

3.2.6 EU

EU nezaujímalá příliš aktivní roli v problematice NK, spíše spoléhala na probíhající procesy pod záštitou Minské skupiny. Výhoda EU ale spočívá v dostatečné finanční kapacitě, kdy Evropská komise poskytla finanční pomoc územím poškozeným válkou. Svou politiku EU uplatňuje v jižním Kavkaze pomocí Evropské politiky sousedství, jejímž cílem je začlenění republik do evropských struktur. EU si totiž začala uvědomovat, že konflikty na jižním Kavkaze ohrožují regionální bezpečnost a tím pádem i ekonomické zájmy v oblasti.¹⁴⁴

EU proto nabízí možnost investic a rozvoje obchodu v regionu. S každou zemí v regionu podepsala EU v roce 2006 tzv. Akční plán, který obsahuje prioritní oblasti vzájemné spolupráce. Je zajímavé, že v Akčním plánu pro Ázerbájdžán je na prvním místě prioritou mírového řešení konfliktu v Karabachu a EU v něm podporuje územní celistvost Ázerbájdžánu. V Akčním plánu pro Arménii je otázka Karabachu až na sedmém místě, přičemž EU vyjadřuje podporu práva na sebeurčení národů. Je tak zřejmé, že evropská politika je v oblasti nesoudržná a protichůdná.¹⁴⁵

3.3 Shrnutí

Můžeme tvrdit, že od roku 1991 do roku 1994 NK do jisté míry vnější suverenitou disponoval, ač nebyl mezinárodně uznán. Byl totiž aktivním aktérem vyjednávacích procesů v rámci ozbrojeného konfliktu a podílel se i na podpisu příměří. Zároveň se ukázalo, že v tomto období nebyl z hlediska zahraniční politiky pouhou loutkou Arménie. Po roce 1994 NK vnější suverenitu ztratil, protože jeho nezávislost nebyla uznána a zároveň byl vytěsněn ze všech mezinárodních jednání v rámci konfliktu. Spolu s Arménií zaujal společné cíle v zahraniční politice a vymezil se vůči Ázerbájdžánu s tím rozdílem, že Arménie se staví do pozice jakéhosi „mluvčího“ a NK se snaží na mezinárodní společenství zapůsobit svou

¹⁴² Özkan, B., *Who Gains from the “No War No Peace” Situation? A Critical Analysis of the Nagorno-Karabakh Conflict*. 2008, s. 586.

¹⁴³ Cibulková, P., *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 2012, [online]. [cit. 8.4. 2015]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71

¹⁴⁴ Cibulková, P., *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 2012, [online]. [cit. 8.4. 2015]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71

¹⁴⁵ German, C., *Visibly Invisible: EU Engagement in Conflict Resolution in the South Caucasus*. 2007, s. 361-362, [online]. [cit. 8.4. 2015]. Dostupné na <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662830701751141>

demokratizací, aby byla jeho nezávislost mezinárodně uznána. Zda je Arménie skutečně „mluvčím“ nebo zda ze své pozice určuje zahraniční politiku NK, se dokazuje velmi složitě. Dle autora by však „karabachizace“ politických elit Arménie mohla znamenat, že jak Arménie, tak NK mohou na základě této situace v zahraniční politice vycházet ze společných zájmů a spíše než k diktátu arménských zájmů bude docházet ke společnému postupu.

Případ NK rozdělil region a přilehlé státy na dva tábory. Arménie (a NK) vstoupila do spojení s Ruskem a Íránem, zatímco Ázerbájdžán má podporu Turecka a stále více se integruje se Západem. EU a OBSE vystupují neutrálně.

Rusko ze současného stavu těží nejen finančně, ale také může posilovat svůj geopolitický vliv v regionu prostřednictvím ekonomické závislosti Arménie a přítomnosti ruské armády na jejím území. Írán se pomocí Arménie dostává z mezinárodní izolace a narušení současného stavu by ohrozilo i jeho ekonomický profit. Zároveň ho toto spojení posiluje v napjatých diplomatických vztazích s Ázerbájdžánem, které byly špatné i před otázkou NK.

Jak bylo zmíněno, USA sledují zájmy v oblasti energetiky a vyvažují vliv Ruska v regionu. Mají ale také zájem na vyřešení patové situace a na posilování bezpečnosti v regionu, což se o ruské straně zcela říct nedá. Přístup Turecka ovlivnilo několik faktorů. Nejen že má s Ázerbájdžánem silné ekonomické i vojenské vazby, ale také je pojí etnická a kulturní příbuznost. V neposlední řadě jde Turecku o posilování vztahů se Západem. Vnější aktéři sledují v první řadě vlastní zájmy, v druhé řadě se pak zaměřují na konflikt o NK, což by mohlo být také jedním z důvodů, proč se situace v otázce NK od roku 1994 zásadně nezměnila a dá se předpokládat, že vývoj v konfliktu se jen tak nezmění i nadále, i když se situace na jižním Kavkaze stává stále více napjatou. Nejen, že se v roce 2015 v Arménii zvedla silná vlna protestů kvůli zvýšení poplatků za energii, což naznačilo, že v ruské geopolitické strategii mohla nastat změna, zároveň během dubna 2016 nastaly poměrně ostré přestřelky mezi Ázerbájdžánem a Arménií, potažmo Karabachem na hranicích, které i po dvou měsících ustávají jen pozvolna.

4 Státnost a Náhorní Karabach

Tato kapitola se zaměřuje na Ústavu NK, na jeho volební a stranický systém, zda můžeme NK označit za hybridní režim¹⁴⁶ a v neposlední řadě pak na vliv Arménie vůči vnitřní suverenitě NK. Na závěr kapitoly bychom měli být schopni určit, zda se NK svým vnitřním uspořádáním podobá mezinárodně uznaným státům, zda NK disponuje vlastní vnitřní suverenitou, a zda je jeho vnitřní suverenita ovlivňována patronem (Arménií).

4.1 Formální aspekty Ústavy- výkonná, zákonodárná a soudní moc

NK existoval v rámci sovětské republiky Ázerbájdžán jako autonomní oblast od roku 1923. V roce 1988 odsouhlasil NK připojení k Arménii (bylo SSSR anulováno), v roce 1991 vyhlásil samostatnost, načež následoval válečný konflikt. Podepsáním příměří v roce 1994 vznikla Náhorně-karabašská republika. V roce 1995 byly přijaty mnohočetné zákony, vytvořena instituce prezidenta a nový volební systém. V roce 2006 byla přijata referendem ústava, která prohlašuje NK za nezávislý, demokratický a právní stát, založený na právu na sebeurčení.

Preambule vymezuje NK jako suverénní stát svobodných a rovnoprávných občanů, kde je život člověka, jeho bezpečnost, práva a svobody nejvyššími možnými hodnotami a považuje NK za součást mezinárodního společenství, protože uznává všeobecné principy a normy mezinárodního práva.¹⁴⁷

Ústava stanovuje, že zdrojem moci je lid a rozděluje moc výkonnou, zákonodárnou a soudní. Výkonnou moc představuje vláda, která je podle ní vrcholným orgánem moci.¹⁴⁸ Fakticky ale drží výkonnou moc ve svých rukách prezident, proto můžeme NK označit za prezidentský systém. Prezident disponuje značným množstvím pravomocí ve jmenování a odvolávání různých funkcionářů a disponuje rozsáhlým spektrem přímých mocenských pravomocí. Prezident jmenuje premiéra (navrhnutý kandidát prezidentem a odsouhlasený Národním shromážděním), vládu (na návrh premiéra), je oprávněn jmenovat dva právníky členy Rady spravedlnosti,¹⁴⁹ sestavuje Radu bezpečnosti státu a předsedá jí, vytváří a kontroluje aparát kanceláře, formuje zahraniční a bezpečnostní politiku státu, sjednává

¹⁴⁶ Podle definice Leonarda Morlina.

¹⁴⁷ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, s. 3, [online]. [cit. 11.5. 2015]. Dostupné na http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

¹⁴⁸ Tamtéž, článek 99.

¹⁴⁹ Orgán sloužící ke kontrole soudů. 5 členů je voleno soudci, čtyři členi jsou voleni prezidentem a Národním shromážděním.

mezinárodní smlouvy, jmenuje a odvolává diplomatické představitele NK v cizích státech, rozhoduje o nabývání státního občanství. Jako jediný má amnestijní pravomoc a může vládnout dekrety, jejichž pomocí je schopen vydávat nařízení a výnosy. Je také nejvyšším velitelem ozbrojených sil. Tato pravomoc není pouze symbolická a podtrhuje silné postavení prezidenta.¹⁵⁰

Zákonodárným orgánem NK je jednokomorový parlament Národní shromáždění, které je voleno na dobu pěti let. Poslanci disponují imunitou a nelze je postihnout za hlasování a za projevy učiněné v Národním shromáždění.¹⁵¹ Ve vztahu k vládě má Národní shromáždění pravomoc vyslovit jí důvěru i nedůvěru. Každý poslanec má právo interpelovat členy vlády a potvrzuje kandidaturu premiéra na návrh prezidenta republiky.¹⁵² Parlament na návrh prezidenta také vyhláší amnestii, ratifikuje, pozastavuje a ukončuje mezinárodní smlouvy, kterými je NK vázán a přijímá rozhodnutí o vyhlášení válečného stavu a míru.

Soudní moc zajišťuje soustava soudů v čele s Nejvyšším soudem, který v zásadě plní roli soudu ústavního.¹⁵³ Ochrana základních práv a svobod člověka a občana je stanovena v souladu s normami mezinárodního práva, proto ústava počítá s působností nezávislého ombudsmana, který je jmenován nejméně třemi pětinami hlasů všech poslanců na šest let.¹⁵⁴

4.1.1 Nenaplnění formálních aspektů

Ač se dá tvrdit, že se Ústava NK snaží po formální stránce o naplnění demokratického právního státu po vzoru západních a liberálně demokratických zemí, v praxi tomu tak není, což se pokusím ukázat na níže popsanych třech bodech:

- a) Zásadní je existence stanného práva, které bylo vyhlášeno už v roce 1994. Úřady mají možnost omezovat nejen svobodu shromažďování a pořádání protestů, ale také svobodu médií.¹⁵⁵ Zároveň může prezident se souhlasem Národního shromáždění vyhlásit na základě stanného práva mobilizaci obyvatelstva.¹⁵⁶ Úřady sice prohlašují,

¹⁵⁰ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, Hlava III., [online]. [cit. 12.5. 2015]. Dostupné na http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

¹⁵¹ Tamtéž, článek 79.

¹⁵² Tamtéž, článek 94 a 100.

¹⁵³ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, článek 113-114, [online]. [cit. 12.5. 2015]. Dostupné na http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

¹⁵⁴ Tamtéž, článek 119.

¹⁵⁵ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2015, [online]. [cit. 2.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/nagorno-karabakh>

¹⁵⁶ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2014, [online]. [cit. 3.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh>

že v NK neexistují žádná omezení v realizaci demokratických práv a svobod, protože stanné právo není od roku 1997 využíváno,¹⁵⁷ přesto ale zůstává v platnosti a úřady tak mají možnost kdykoliv tohoto práva využít. Existence ombudsmana, jakožto garanta ochrany občanských práv, se tak může jevit vedle platného stanného práva poněkud nelogicky.

Kvůli přetrvávajícím bojům na hranici mezi NK a Ázerbájdžánem je pro občany nejdůležitější bezpečnost a stabilita, jejichž potřeba je také pravidelně zdůrazňována politickými špičkami.¹⁵⁸ Občané jsou proto ochotni snést i určitou míru omezení za cenu národní jednoty a stability a jsou zdrženliví například k pořádání protestů a volbě opozice. Pod „tlakem“ národní jednoty jsou i média, která jsou převážně pod kontrolou vlády, čemuž napomáhá zákon o hromadných sdělovacích prostředcích, který povoluje v rámci stanného práva cenzuru v případě ohrožení státu.¹⁵⁹ Existuje pouze veřejná televizní stanice a mnoho novinářů praktikuje autocenzuru, kdy zobrazují v otázkách konfliktu a mírových rozhovorů jednostranné informace.¹⁶⁰

- b) Soudnictví není v praxi nezávislé, protože soudy jsou ovlivňovány nejen vládou, ale také jinými politickými, ekonomickými a zločineckými skupinami.¹⁶¹ Nejenže je míra korupce a šedé ekonomiky vysoká, ale hlavní průmyslová odvětví jsou ovládaná úzkou skupinou lidí, což limituje podnikatelské příležitosti většině obyvatel. Názorným příkladem je bývalý ministr obrany a velitel karabašské armády Samvel Babajan, který získal monopol na dovoz cigaret a paliv do regionu a využil ekonomické izolace NK. Politické odpůrce neutralizoval a každému, kdo se mu postavil, hrozilo vězení v Šuše, z kterého se mohl dostat zaplacením velkého úplatku.¹⁶² Nestandardně jsou řešeny také soudní procesy v karabašské armádě,¹⁶³ k velkým pochybením podle Freedom House došlo i při amnestii z roku 2011, kdy

¹⁵⁷ *Nagorno Karabakh Republic Artsakh*. s. 9. [online]. [cit. 8.4. 2016]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/nk_conflict/assets/nkr-state-building.pdf

¹⁵⁸ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 160.

¹⁵⁹ *Nagorno Karabakh Republic Artsakh*. s. 15. [online]. [cit. 8.4. 2016]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/nk_conflict/assets/nkr-state-building.pdf

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2012, [online]. [cit. 3.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/nagorno-karabakh>

¹⁶² De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 241-243.

¹⁶³ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2012, [online]. [cit. 3.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/nagorno-karabakh>

bylo propuštěno 20% všech vězňů, převážně těch, kteří bojovali v letech 1991 až 1994 ve válce s Ázerbájdžánem. Tato amnestie také předčasně ukončila 60% všech probíhajících trestních řízení.¹⁶⁴ Stejně tak není zcela nezávislý průběh politicky citlivých procesů. Příkladem může být odsouzení již zmiňovaného Samvela Babajana za pokus o puč k 14 letům vězení.¹⁶⁵

- c) Ústava zmiňuje nutnost jednoty NK se všemi Armény na světě a mezi základními cíli v článku 60 je dokonce obsažen bod o potřebě posilování vztahů s arménskou diasporou. Tento faktor také odlišuje Ústavu NK od většiny ústav demokratických států.¹⁶⁶ Hodí se zde ale uvést, že například maďarská ústava také odkazuje na nutnost podpory a spolupráce s maďarským lidem žijícím za hranicemi samotného Maďarska.¹⁶⁷

4.2 Volební a stranický systém

V ústavě je napsáno, že lid projevuje svoji vůli ke změně vlády prostřednictvím svobodných, všeobecných, rovných a přímých voleb a je uznáván politický pluralismus, kdy svobodně vzniklé politické strany mají napomáhat k vyjádření politické vůle lidu.¹⁶⁸

Kvůli rozsáhlým pravomocem prezidenta jsou prezidentské volby v zemi nejvýznamnějšími. Prezident je volen na pět let přímým hlasováním ve dvoukolovém systému. Podmínkou pro zvolení prezidentem je mimo občanství i pobyt na území NK po dobu deseti let, minimální věk 35 let a aktivní volební právo. Prezident nesmí být zvolen více než dvakrát.¹⁶⁹

Prvním prezidentem v zemi se stal Robert Kočarjan. Od února 1988 byl jedním z hlavních politických vůdců národního hnutí Karabašského výboru, které usilovalo o připojení NK k Arménii. V roce 1992 se stal předsedou vlády NK a v roce 1994 byl zvolen prezidentem jako nezávislý kandidát. V roce 1996 byl prezidentem potvrzen v přímých volbách, ale za rok se funkce vzdal, aby byl jmenován předsedou vlády Arménie, kde se

¹⁶⁴ Freedom House, *Nagorno-Karabakh*. 2015, [online]. [cit. 7.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/nagorno-karabakh>

¹⁶⁵ de Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 251-253.

¹⁶⁶ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, článek 60, [online]. [cit. 11.5. 2015]. Dostupné na http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

¹⁶⁷ *Fundamental Law of Hungary*, Article D, [online]. [cit. 6.5. 2016]. Dostupné na http://tasz.hu/files/tasz/imce/alternative_translation_of_the_draft_constituion.pdf

¹⁶⁸ Tamtéž, článek 8.

¹⁶⁹ Tamtéž, článek 99.

později stal prezidentem.¹⁷⁰ V roce 1997 byl v přímých volbách nahrazen nezávislým kandidátem Arkadim Ghukasjanem, kterému Kočarjan vyznal před volbami podporu.¹⁷¹ Stejně jako Kočarjan byl v minulosti aktivní v Karabašském výboru a od roku 1994 byl ministrem zahraničních věcí.¹⁷² Ghukasjan byl opět zvolen v roce 2002 a v roce 2007 podpořil kandidaturu opět nezávislého kandidáta Baka Saakjana, který byl nakonec ve volbách zvolen a díky znovuzvolení je prezidentem i v současné době.¹⁷³ Stejně jako jeho předchůdci se angažoval v Karabašském výboru. Během devadesátých let dvacátého století zastával různé funkce v armádě a mezi léty 2001 až 2007 byl generálmajorem.¹⁷⁴ Všechny prezidenty spojuje to, že se narodili ve Stepanakertu, všichni se angažovali v 90. letech v Karabašském výboru, kandidovali na post prezidenta jako nezávislí, i když před tím zastávali vysoké státní funkce a všem nově nastupujícím prezidentům byla před volbami vždy vyjádřena podpora jejich předchůdci.

Do Národního shromáždění je voleno 33 zástupců na pět let na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva. Zvolen může být každý občan NK, který má právo volit a je starší 23 let. Pro strany je nastavena pětiprocentní klauzule.

První volby do Parlamentu NK se konaly koncem roku 1991. V roce 1995 byl snížen počet poslanců z 81 na 33 a byli voleni na pět let většinovým volebním systémem. V roce 2004 byl schválen nový volební zákon, na jehož základě bylo 22 členů Národního shromáždění voleno většinovým systémem a 11 poměrným systémem podle stranických nominací.¹⁷⁵ Loňskými volbami byl ale poměr obrácen na 22 členů volených poměrným systémem a 11 členů většinovým. Tato změna zajistila možnost účasti většího počtu politických stran v Parlamentu, což ukazuje fakt, že ve volbách v roce 2010 se do Národního shromáždění dostaly tři politické strany¹⁷⁶ a po změně poměru se v květnových volbách 2015 do Parlamentu dostalo politických stran pět.¹⁷⁷

¹⁷⁰ *President of the Artsakh Republic*, [online]. [cit. 10.4. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/expresidents/>

¹⁷¹ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 1998, [online]. [cit. 3.4. 2015]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/nagorno-karabakh#.VZ5DoPntmko>

¹⁷² *President of the Artsakh Republic*, [online]. [cit. 10.4. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/expresidents/>

¹⁷³ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 160.

¹⁷⁴ *President of the Artsakh Republic*, [online]. [cit. 10.4. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/expresidents>

¹⁷⁵ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145.

¹⁷⁶ *National Assembly of Nagorno-Karabakh*, [online]. [cit. 21.5. 2015]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/National_Assembly_of_Nagorno-Karabakh

¹⁷⁷ *Parlamentní volby v Náhorním Karabachu*, [online]. [cit. 24.6. 2015]. Dostupné na <http://cestainiciativy.cz/2015/06/23/parlamentni-volby-v-nahornim-karabachu/>

Komunální volby se konají každé tři roky. Členové obce na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním volí například orgány místní samosprávy nebo primátora hlavního města.

NK je prezidentským režimem, proto Národní shromáždění disponuje ve srovnání s prezidentským úřadem podstatně menších pravomocí. Voleb se pravidelně účastní mezinárodní pozorovatelé, kteří volby označují za svobodné a spravedlivé.¹⁷⁸ Zároveň někteří pozorovatelé ale tvrdí, že volby do Parlamentu NK jsou sice pluralitní a soutěživé, ale v rámci mnohem důležitějších prezidentských voleb dochází k takovým kandidaturám osob na prezidenta, aby se předešlo politickému rozdělení.¹⁷⁹

Pozorování voleb organizuje americká organizace PILPG, jejíž náplní je bezplatná právní pomoc státům a vládám zapojeným do mírových jednání, dále se přidávají různorodé mezinárodní delegace, tvořené odborníky na právo, pracovníky neziskových organizací, převážně zaměřených na podporu mírových procesů či na poradenství v oblasti hospodářství, vědy a techniky, vysokoškolskými profesory a studenty, odborníky na mezinárodní a bezpečnostní vztahy, žurnalisty, atd. Delegace bývají z Francie, Německa, USA, Dánska, České republiky, ale také ze zemí, kde se dá o transparentnosti voleb spekulovat, tedy z Ruska, Arménie, Srbska a z mezinárodně neuznaných zemí jako je Jižní Osetie a Abcházie.¹⁸⁰ Podle českého publicisty a rusisty Štěpána Černouška, který se účastnil prezidentských i parlamentních voleb, se daly volby opravdu označit za transparentní a byla vyvinuta velká snaha NK, aby vše proběhlo bez komplikací. Upozornil však na to, že v mezinárodně uznaných státech je na hodnocení voleb nastaven „přísnější metr“ a pozorovatelé, kteří se pravidelně účastní voleb mezinárodně uznaných států, do NK nejezdí.¹⁸¹

4.2.1 „Institucionální mutace“

S vidinou uznání samostatnosti mezinárodním společenstvím pokračuje NK ve státoporné činnosti, kdy je hlavní důraz přičítán k průběhu voleb.¹⁸² Volby totiž dle Smolnikové představují základní stavební kámen západních demokracií a jsou často používány jako měřítko úrovně demokracie. Na to poukazují i političtí představitelé NK a přikládají volbám ve své zemi shodu se západními demokratickými normami. Smolniková však upozorňuje na to, že volby v NK navzdory demokratickému pokroku ukazují nedostatky,

¹⁷⁸ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145.

¹⁷⁹ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145-147.

¹⁸⁰ Avakian, S., *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. 2010, s. 61-79

¹⁸¹ Společný rozhovor, který proběhl 17.6. 2015.

¹⁸² Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 155-166.

kteře jsou způsobovány existencí tzv. tří logik, které se vzájemně prolínají a vytváří tak iregularitu v demokratickém procesu voleb. Je to „logika apelu na demokratizaci“, „logika bezpečnosti a obrany“ a „logika snahy udržet se u moci“. K označení těchto tří logik došla Smolniková na základě komparace komunálních voleb, voleb do Národního shromáždění a prezidentských voleb, které proběhly v krátkém časovém sledu 2004, 2005 a 2007.¹⁸³ Její příklad považuji stále za aktuální, protože podle Freedom House jsou politická práva a občanské svobody na stejné úrovni i v současné době.¹⁸⁴

„*Logiku apelu na demokratizaci*“ vysvětluje Smolniková jako potřebu o uznání NK mezinárodním společenstvím. Politické elity přinejmenším po formální stránce považují volby a princip demokracie jako rozhodující faktor v boji za svrchovaný stát. Dochází k vykazování formálních demokratických rysů, jakými jsou ústava a soutěživé volby, s čímž souvisí zvaní mezinárodních pozorovatelů k volbám. Vzniká tak snaha o demokratický image, který má zajistit mezinárodní uznání a má pomoci v argumentaci, že země s větší mírou demokracie nemůže být podřízena zemi s menší mírou demokracie, kterou je Ázerbájdžán. Nejpodstatnějším se tedy stává především průběh voleb a hodnocení mezinárodních pozorovatelů. Dopad voleb jako takových, se stává druhořadým. Jinými slovy je důležité zapůsobit na mezinárodní společenství průběhem a korektností voleb, rozdělení moci ve státě není bráno jako podstatné.

„*Logika bezpečnosti a obrany*“ apeluje na to, že jakýkoliv vnitřní konflikt může být využit vnějším nepřítelem k útoku. Z toho důvodu je cílem pro karabašské úřady zajištění obrany, bezpečnosti a politické stability. Jakékoliv opoziční, či prostě nesouhlasné jednání s oficiálními státními postoji je tak vnímáno s nedůvěrou a považováno za ohrožení.¹⁸⁵ S tím souvisí existence stanného práva zaručující formální zákaz shromažďování, konání protestů a možnost cenzury v zájmu ochrany státu.¹⁸⁶ Z hlediska voleb se za „logiku bezpečnosti a obrany“ dají označit například prezidentské volby 2007. Zásadní roli hrálo, že Saakjanovo zvolení podpořil nejen odstupující prezident Ghukasjan, ale také arménské úřady, navíc Saakjanův protikandidát Mailian představoval zástupce opozice. Voliči tak v důsledku zachování stability a jednoty zvolili Saakjana.¹⁸⁷ Touto logikou se dají charakterizovat i volby

¹⁸³ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 156.

¹⁸⁴ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2015, [online]. [cit. 7.4. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/nagorno-karabakh>

¹⁸⁵ Příkladem jsou uváděné volby do Národního shromáždění 2005 i prezidentské volby 2007.

¹⁸⁶ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 160.

¹⁸⁷ tamtéž, s. 158-159.

do Národního shromáždění v roce 2005, kdy se nespokojení zástupci opozičního bloku rozhodli, s odkazem na potřebu udržení stability, opustit od veřejného protestu v ulicích.¹⁸⁸

Do popředí se může dostat i „logika udržení moci“, která je podle Smolnikové přežitkem sovětské éry.¹⁸⁹ Logiku udržení moci prezentuje příklad komunálních voleb 2004. Starostou Stepanakertu nebyl zvolen prezidentův favorit Nazharjan, ale Agabekjan, kterého podporovalo opoziční Hnutí 88. Prezident Ghukasjan se následně pokoušel o jeho sesazení a znemožňoval mu vykonávat práci v úřadu.¹⁹⁰ Blízko této logice bylo i zvažování třetí kandidatury Ghukasjana na post prezidenta. Tím by porušil pravidla vycházející z ústavy, kdy prezident může kandidovat maximálně dvakrát po sobě. Na poslední chvíli se rozhodl nekandidovat, aby se nezhoršil obraz NK v očích mezinárodního společenství.¹⁹¹

Tyto tři logiky¹⁹² podle Smolnikové dohromady vytváří ve volbách NK tzv. „institucionální mutaci“ („institutional mutation“), kvůli které se volby NK nemohou rovnat západním liberálním demokraciím, ač to tak na první pohled může vypadat.¹⁹³ Na druhou stranu existují názory, že kdyby byl NK mezinárodně uznán, dostal by od agentury Freedom House pozitivnější hodnocení než většina zemí v postsovětském prostoru.¹⁹⁴

4.2.2 Strany a opozice

Úvodem je potřeba zmínit, že i když je politické prostředí v NK pluralistické a od 90. let 20. století existuje v rámci politického systému NK poměrně široká řada politických stran,¹⁹⁵ existuje o nich jen velmi málo informací. Oficiální webové stránky mají pouze dvě největší politické strany, kde jsou navíc informace velmi obecné a nekompletní. To může naznačovat, že role prezidenta je ještě silnější, než jak je po formální stránce prezentována a pluralistické prostředí má nastolit dojem demokratické image.

Mezi nejsilnější strany patří Demokratická strana Arcachu a Svobodná vlast. Třetí výraznou stranou je Dašnakcutjun a převážně opoziční stranu reprezentuje Hnutí 88. Rozvoj

¹⁸⁸ Nemůžeme tvrdit, že by společnost byla zcela pasivní. V září 2015 se konal organizovaný protest proti plánovanému zdražení veřejné dopravy. Výsledkem bylo setkání členů vlády s demonstranty a byla dojednána zvýhodnění pro studenty a obyvatele s nízkými příjmy.

¹⁸⁹ Přešlé dvě logiky jsou podle ní důsledkem konfliktu.

¹⁹⁰ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 157.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 159.

¹⁹² Smolniková považuje existenci těchto tří logik za následek probíhajícího konfliktu a sovětské minulosti.

¹⁹³ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 159-161.

¹⁹⁴ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 149.

¹⁹⁵ *List of Political Parties in Nagorno-Karabakh*, [online]. [cit. 12.4. 2015]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/list_of_political_parties_in_nagorno-karabakh

politických stran podpořila již zmíněná proměna volebního systému a zákon o politických stranách, což mělo za následek jejich značné navýšení.¹⁹⁶

Demokratická strana Arcachu vznikla v roce 2000, i když pod jiným názvem jako Unie demokratického Arcachu. Tato strana byla založena bývalým prezidentem Ghukasjanem, který byl v té době v úřadě.¹⁹⁷ Mezi její hlavní cíle patří uznání nezávislosti NK, dodržování lidských práv a svobod, podpora sociální spravedlnosti.¹⁹⁸ Svobodná vlast vznikla v roce 2005¹⁹⁹ a má v zásadě stejné cíle jako Demokratická strana Arcachu. Obě dvě strany spolu velmi úzce spolupracují a existují názory, že vznik Svobodné strany byl taktickým tahem k oslabení opozice.²⁰⁰ Strana Dašnakcutjun je arménskou levicovou nacionalistickou stranou, která ostře vystupuje proti Ázerbájdžánu a působí mimo NK a Arménii i v jiných zemích, kde je arménská diaspora reprezentována.²⁰¹ Strana byla v Arménii roku 1994 zakázána,²⁰² načež se v roce 1995 neúčastnila voleb ani v NK. V roce 2000 se voleb strana opět účastnila a od té doby je třetí nejsilnější stranou. Stejně jako všechny strany podporuje nezávislost NK. Hnutí 88 je označováno za opoziční stranu, sama strana se ale označuje spíše za „nevládnoucí“ stranu.²⁰³ Vzhledem k tomu, že ani jedna ze stran nemá významně větší podporu, ustavují se koalice na multipartijním půdorysu.

Obecně nejsou opoziční strany v NK chápány jako rovnocenní oponenti koalice, ale spíše jako antisystémové strany.²⁰⁴ Je tomu tak z již výše popsaných důvodů, kdy mají úřady možnost zabránit svobodě shromažďování a protestům podle stanného práva a díky potřebě stability a jednoty ve společnosti, kde je opozice vnímána jako potenciální hrozba. Následkem toho je, že politické strany váhají s otevřeným nesouhlasem nebo jsou různé skupiny zdrženlivé k pořádání protestů.²⁰⁵ Nutno podotknout, že úřady často s argumentem důležitosti jednoty v rámci NK opozici kooptují a začleňují ji do rozhodovacího procesu. Do čela NK se opozice zatím nedostala a nedosáhla ani žádných významnějších výsledků.²⁰⁶

¹⁹⁶ Smolnik, F., *Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 158.

¹⁹⁷ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145.

¹⁹⁸ Democratic Party of Artsakh, [online]. [cit. 14.4. 2015]. Dostupné na http://www.dpa.am/wp/?page_id=2

¹⁹⁹ *Free Motherland*, [online]. [cit. 9.5. 2015]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/Free_Motherland

²⁰⁰ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145.

²⁰¹ *Armenian Revolutionary Federation*, [online]. [cit. 9.5. 2015]. Dostupné na

http://self.gutenberg.org/articles/Armenian_Revolutionary_Federation

²⁰² Prezident Kočarjan tento zákaz v roce 1998 zrušil.

²⁰³ *Movement 88 MP-*, *Too Early to Say If We will be Part of the Opposition in Artsakh*, [online]. [cit. 12.5.

2015]. Dostupné na <http://hetq.am/eng/news/60008/movement-88-mp---too-early-to-say-if-well-be-part-of-the-opposition-in-artsakh.html>

²⁰⁴ V NK je tak považováno Hnutí 88 a Strana národního obrození.

²⁰⁵ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2010, [online]. [cit. 3.4. 2015]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/nagorno-karabakh#.VZ6L-fntmko>

²⁰⁶ Za určitý úspěch opozice by se dala označit například volba starosty Stepanakertu v roce 2004.

V posledních volbách (květen 2015) se do Parlamentu dostalo pět stran. Zvítězila Svobodná vlast, druhá byla Demokratická strana Arcachu, třetí skončila strana Dašnakcutjun. Tyto strany tradičně vládou společně. Na čtvrtém a pátém místě skončilo „opoziční“ Hnutí 88 a Strana národního obrození.²⁰⁷ Jak bylo zmíněno výše, Hnutí 88 se označuje za nevládní stranu, ne za opoziční a sám poslanec Balasanjan za Hnutí 88 tvrdí, že v první řadě je podstatné řešení situace NK a vypracování mezivládní smlouvy mezi Arménií a NK, kde Jerevan zaručí bezpečnost a územní celistvost Karabachu. Otázku vytvoření opoziční alternativy vnímá až jako věc sekundární.²⁰⁸ Balasanjan v roce 2012 prohrál prezidentské volby se Saakjanem a od té doby je spojován s formováním nové opoziční skupiny.²⁰⁹

V květnu tohoto roku karabašský prezident Saakjan prohlásil: „*Naše politické strany mají důležitou vlastnost- disponují různými cíly, programy, členy a podporovateli, ale v rozhodujících okamžicích jsou schopny se sjednotit v národních otázkách. Během dubnových incidentů prokázaly strany příkladnou jednotu a sjednotily společnost při ochraně státu před zákeřnými zásahy nepřítele.*“²¹⁰

4.3 Náhorní Karabach hybridním režimem?

Pojem „hybridní režim“ je používán značným množstvím autorů, aniž by byl jasně definován. O podrobnější definici se pokusil Leonardo Morlino, podle něhož se jedná o režimy existující ve stejném stavu minimálně deset let, liší se od demokracie i od autoritářství a je u nich přítomen znak autonomní participace. Zpravidla jim předcházely režim autoritářský, tradiční nebo režim s minimální demokracií. V hybridních režimech zároveň existuje určitý prostor pro opozici, které je dovoleno participovat v politickém procesu, ale má jen velmi malou šanci na skutečné získání moci. Příznačná je také nízká míra institucionalizace a slabost státu.²¹¹

Na základě této definice se dají hybridní režimy podle Drahokoupila označit jako režimy sdílející charakteristiky demokratických institucí a autoritářské praxe, přičemž se

²⁰⁷ *Parlamentní volby v Náhorním Karabachu*, [online]. [cit. 24.6. 2015]. Dostupné na <http://cestainiciativy.cz/2015/06/23/parlamentni-volby-v-nahornim-karabachu/>

²⁰⁸ *Movement 88 MP-, Too Early to Say If We will be Part of the Opposition in Artsakh*, [online]. [cit. 12.5. 2015]. Dostupné na <http://hetq.am/eng/news/60008/movement-88-mp---too-early-to-say-if-we-will-be-part-of-the-opposition-in-artsakh.html>

²⁰⁹ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2014, [online]. [cit. 4.4. 2015]. Dostupné na https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.VZ6QE_ntmkp

²¹⁰ *Bako Sahakyan sen tan address to the participants of the second forum of Armenian Political Parties*. [online]. [cit. 1.6. 2016]. Dostupné na <http://artsakhpress.am/eng/news/44970/bako-sahakyan-sent-an-address-to-the-participants-of-the-second-forum-of-armenian-----political-----parties.html>

²¹¹ Morlino, L., *Are there hybrid regimes? Or are They just an optical illusion?* 2009, s. 281-282.

podoba institucí hybridního režimu liší od režimu předešlého. Ve výsledku nedochází ke zformování institucí zcela charakteristických pro demokratický ani pro autoritářský režim.²¹²

Leonardo Morlino ukazuje rozšíření hybridních režimů v dnešním světě na základě dat organizace Freedom House. Pokud organizace označí nějakou zemi za částečně svobodnou, vnímá ji Morlino jako kategorii blízkou hybridním režimům. Pokud vydržely instituce v kategorii-částečně svobodné po dobu deseti let, mohou se označit za hybridní režim. Pokud jsou režimy v této kategorii dva až deset let, jedná se o přechodnou fázi a pokud jsou ve stavu více než patnáct let, označují se za stabilizované hybridní režimy.²¹³

Pokud budeme vycházet z Morlinovy definice, zjistíme, že NK z většiny splňuje znaky hybridního režimu. Vyplývá to nejen z Ústavy NK, ale i z volebního a stranického systému, které jsou popsány výše v kapitole. Před vyhlášením samostatnosti byl NK součástí autoritářského režimu, Ústava NK z roku 2006 zajistila posun v procesu demokratizace, v zemi formálně probíhají svobodné, všeobecné, rovné a přímé volby a politické prostředí je pluralistické. Na druhou stranu je brzdou demokratickému procesu konflikt s Ázerbájdžánem, existence stanného práva, prezidentský režim a nedostatečný rozvoj politické kultury. Formálně je poskytnut prostor opozici, ta však fakticky téměř neexistuje a má malou šanci k zisku moci. Justice není zcela nezávislá a průběh procesů je často ovlivňován vládou nebo kriminálními či jinými skupinami.²¹⁴

NK tak prokazatelně sdílí charakteristiky demokratických institucí spolu s autoritářskou praxí, a pokud se zaměříme na data z organizace Freedom House, zjistíme, že NK je od roku 2003 do 2015²¹⁵ označen vždy za částečně svobodnou zemi s výjimkou let 2011 a 2012.²¹⁶ NK byl podle Freedom House osm let v řadě částečně svobodnou zemí, což znamená podle Morlinovy definice, že se NK nachází v přechodné fázi hybridního režimu.

²¹² Drahokoupil, Š., *Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie*. 2014, s. 4.

²¹³ Morlino, L., *Are there hybrid regimes? Or are They just an optical illusion?* 2009, s. 283-285.

²¹⁴ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 2014, [online]. [cit. 4.4. 2015]. Dostupné na

https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.VZ6QE_ntmkp

²¹⁵ *Freedom House, Nagorno-Karabakh*. 1998- 2015, [online]. [cit. 16.4. 2016]. Dostupné na

https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.VZ6QE_ntmkp

²¹⁶ NK byl v těchto letech označen za nesvobodný.

4.4 Vliv Arménie na vnitřní suverenitu NK

V předchozích kapitolách bylo ukázáno, že je Arménie patronem NK, i když ho oficiálně za nezávislý neuznává. Výrazná pomoc Arménie může působit jako prostředek vlivu a prosazování vlastních zájmů uvnitř NK a může tomu nasvědčovat několik faktů. Armády Arménie a NK jsou úzce propojené, protože arménští vojáci slouží v Karabachu po boku místních jednotek už od dob války a jsou na území posílány také zbraně a vojenské vybavení.²¹⁷ Odhaduje se, že arménské a karabašské vojenské síly tvoří dohromady kolem 70 000 vojáků a každý rok do obranných systémů investují kolem 600 milionů dolarů, není do toho však započítána zbrojní podpora Arménie od Ruské federace. Rozpočet NK, který je silně poznamenaný mezinárodní izolací, tvoří až z 85% investice z Arménie, arménské diaspory a jejího lobbingu v zahraničí. Rozpočet je dále podporován bezúročnými půjčkami arménského ministerstva financí a oficiální měnou je arménský dram.²¹⁸ Karabašští Arméni mají také právo používat arménské pasy.

Státní instituce NK a Arménie mají mezi sebou velmi těsnou vazbu z hlediska obsazování politických elit. První prezident NK Robert Kočarjan se této pozice vzdal, aby se stal v roce 1997 předsedou vlády Arménie. O rok později arménský prezident Ter Petrosjan odstoupil ze své funkce na nátlak členů vlády a veřejnosti, když byl Kočarjanem obviněn, že ve vyjednávání s OBSE zaprodává NK nepříteli. Následně byl na jeho místo zvolen v roce 1998 právě Kočarjan, který byl znovuzvolen ještě v roce 2003. V roce 2008 byl nahrazen Seržem Sarksjanem, který se stejně jako Kočarjan narodil v karabašském Stepanakertu. V letech 1989 až 1993 byl v čele armády Karabachu a zároveň působil jako ministr obrany Arménie. V roce 2013 byl znovuzvolen do funkce prezidenta.²¹⁹

Za zmínku stojí také existence arménské levicové nacionalistické strany Dašnakcutjun, která působí nejen v Arménii, ale i v NK.²²⁰ Tato strana byla v Arménii společně s armádou oporou Kočarjanovi v době jeho úřadování, kdy byla nejvíce organizovanou a nejsilnější vládní stranou Arménie.²²¹ Nutno podotknout, že strana byla v Arménii v letech 1994 až 1998

²¹⁷ Provázanost armád dokládá i poslední prohlášení z 19. 4. 2016, kdy prezident Arménie a NK Serž Sarkisjan a Bako Saakjan společně navštívili v NK vojenskou jednotku a předali státní vyznamenání vojákům za obranu hranic NK při nedávných ozbrojených střetnutích s Ažerbájdžánem.

²¹⁸ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 83.

²¹⁹ *Serzh Sargsyan the President of the Republic of Armenia*, [online]. [cit. 21.2. 2016]. Dostupné na <http://www.president.am/en/serzh-sargsyan/>

²²⁰ *Armenian Revolutionary Federation*, [online]. [cit. 9.5. 2015]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/Armenian_Revolutionary_Federation

²²¹ Robert Kocharian, [online]. [cit. 5.4. 2016]. Dostupné na <http://www.britannica.com/biography/Robert-Kocharian>

zakázána a v té době se neúčastnila voleb ani v NK. Robert Kočarjan však po svém nástupu do úřadu prezidenta činnost strany obnovil.²²² V současné době má strana v Národním shromáždění Arménie pouze pět zástupců, ale stále se podílí na vládě. V NK strana Dašnakcutjun působí už od roku 1991²²³ a je třetí nejsilnější vládní stranou. Ostře vystupuje proti Ázerbájdžánu a podporuje nezávislost NK.²²⁴

Na základě těchto příkladů můžeme říci, že NK je úzce propojen s Arménií jak ekonomicky, tak vojensky i politicky. Strana Dašnakcutjun působí nejen v NK, ale i v Arménii a Ústava NK nabádá k posilování vztahů s arménskou diasporou a k posílení jednoty s Arménií po celém světě. Na druhou stranu se nepotvrdilo, že by Arménie zasahovala do vnitřních záležitostí NK nějakým direktivním způsobem, například prosazováním vlastních kandidátů na prezidenta NK.²²⁵ Naopak poslední dva arménští prezidenti jsou původem z NK, kde před svým zvolením zastávali vysoké politické funkce.

4.5 Shrnutí

NK naplnil předpoklad, že se svým vnitřním uspořádáním může rovnat mezinárodně uznaným státům, protože už v roce 2008 Freedom House označila 60 ze 193 formálně nezávislých států jako částečně svobodných (stejně jako je NK).²²⁶ Například Ázerbájdžán je dokonce dlouhodobě označován organizací Freedom House za nesvobodný.²²⁷ To znamená, že NK, mezinárodně považován za součást Ázerbájdžánu, disponuje vyšší mírou občanských svobod a politických práv. Arménie je stejně jako Karabach označována za částečně svobodnou, dosahuje však nižšího bodového hodnocení, což značí menší míru svobody.²²⁸

Ústava NK se po formální stránce snaží o naplnění demokratického právního státu, v praxi je to však limitováno existencí stanného práva, prezidentského systému a neexistencí nestranných a nezávislých soudů. Podobné je to s volebním a stranickým systémem, kde dochází k „institucionální mutaci“, proto se karabašské volby nemohou rovnat západním liberálním demokraciím, ač to tak na první pohled může vypadat. Podle Morlinovy definice se NK nachází v přechodné fázi hybridního režimu, což nám ukazuje, že se v NK snoubí jak

²²² Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 145.

²²³ S přestávkou 1995-2000.

²²⁴ KARABAKH: THE BIG DEBATE, s. 21-23, [online], [cit. 4.7. 2015]. Dostupné na http://www.commonspace.eu/user_upload/karabakh/KARABAKH_BD_consolidated_5.May.pdf

²²⁵ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 148.

²²⁶ Morlino, L., *Are there hybrid regimes? Or are They just an optical illusion?* 2009, s. 276.

²²⁷ Freedom House, *Azerbaijan*, [online]. [cit. 4.7. 2015]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/country/azerbaijan#.VZ7KyPntmko>

²²⁸ Freedom House, *Armenia*, [online]. [cit. 1.7. 2016]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/armenia>

prvky demokratičnosti, tak autoritářské praxe. Na jedné straně je kladen důraz na občanská práva a svobody, důraz na svobodné, všeobecné, rovné a přímé volby,²²⁹ na druhé straně vidíme velmi silné postavení prezidenta, který si v zásadě vybírá vlastního nástupce, existenci stanného práva a slabé postavení opozice. Výsledkem je priorita absolutní stability a jednoty ve společnosti, v které panuje sounáležitost a odolnost vůči vojenskému převratu, což nahrává tvrzení, že NK disponuje vnitřní suverenitou.²³⁰

I když je NK ekonomicky i vojensky závislý na Arménii, nepotvrdilo se, že by Arménie zasahovala do vnitřních záležitostí NK nějakým direktivním způsobem a dá se předpokládat, že pokud se NK pohybuje v určitých mantinelech, které se nepříčí zájmům Arménie, má z hlediska vnitřní suverenity volnost. Naopak místo prosazování vlastních kandidátů do vysokých politických pozic NK vidíme spíše opačný trend, kdy nejvyšší politické funkce Arménie obsazují bývalí karabašští politici. Podle Kalstøho a Blakkisruda by se dalo tvrdit, že Kočarjan a Sarksjan přinesli do Arménie karabašskou politickou kulturu.²³¹

²²⁹ Nezapomínejme, že u voleb bývají přizváni mezinárodní pozorovatelé.

²³⁰ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 142-145.

²³¹ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, s. 148.

5 Náhorní Karabach a identita

Kapitola se snaží ukázat, zda existuje karabašská identita, která by se mohla odlišit od identity arménské. V první řadě bude popsáno, jakým způsobem vnímá arménská a ázerbájdžánská entita NK, a proč je pro oba národy tak důležitý. V druhé řadě budou zkoumány předpoklady, zdroje a procesy tvoření karabašské identity.

Existuje poměrně široká škála možností, jak definovat identitu. Tato kapitola bude vymezovat identitu tak, jak jí popisuje Zvi Gitelman v knize *Jewish Identities in Postcommunist Russia and Ukraine: An Uncertain Ethnicity*.

Gitelman rozumí etnicitu, potažmo identitu jako spojení primordiálního a instrumentálního pojetí. Primordiální pojetí pramení z daností, které se týkají především kultury a působí stále a setrvačně. Jedná se o chápání sebe sama ve vztahu k ostatním na základě např. etnických, kulturních, jazykových, náboženských, pokrevních či teritoriálních parametrů. Z hlediska instrumentálního pojetí se identita stává politickým nástrojem v rámci mocenských ambicí a slouží k prosazení cílů. Dochází k vědomé manipulaci za účelem politického prospěchu. Obě pojetí spolu souvisí a vzájemně se nevyklučují, protože aby mohly podle Gitelmana existovat například nacionalistické manipulace, které jsou spojené s instrumentálním pojetím, potřebují k tomu existenci primordiálního identitárního povědomí.²³² Gitelman dále dodává, že člověk má mnoho identit - genderovou, třídní, národní, náboženskou, atd. a tyto identity jsou uspořádané jako matrjošky. Jsou oddělitelné, ale propojené a ve většině případů stálé. Uspořádání se však může měnit v různých okamžicích podle důležitosti. Jako příklad můžeme uvést křesťana, který si bude více vědom své náboženské identity v místnosti plné muslimů než při míčové hře, přesto je jeho křesťanství konstantní a stálé, jen je někdy více a někdy méně v rámci identity důležité.²³³

Na základě tohoto rozlišení budou pojednány zdroje a předpoklady karabašské politické identity z hlediska jazykového, etnického, kulturního (důraz kladen na pojetí paměti) a teritoriálního vymezení (primordiální pojetí), dále budou zmíněny procesy tvoření politické identity s odkazem na nacionalistické skupiny, které se skrze karabašskou otázku pokoušely formovat národní identity a na snahu karabašských lídrů formovat identitu tak, aby získali podporu občanů a zajistili mezinárodní uznání pro NK (instrumentální pojetí). Cílem kapitoly bude zjištění, jak se v těchto rovinách karabašská identita vyvíjela a jestli vůbec existuje.

²³² Gitelman, Z., *Jewish Identities in Postcommunist Russia and Ukraine: An Uncertain Ethnicit.* 2012, s. 21-25.

²³³ Gitelman, Z., *Jewish Identities in Postcommunist Russia and Ukraine: An Uncertain Ethnicit.* 2012, s. 39-40.

5.1 Vliv ázerbájdžánské a arménské entity

5.1.1 Stručná charakteristika ázerbájdžánské a arménské identity

Arméni a Ázerbájdžánci historicky patří mezi dva nejpočetněji zastoupené národy,²³⁴ které se dělily o území NK a snažily se zde uplatňovat svůj vliv. NK totiž představuje pro Armény a Ázerbájdžánce nevyčísitelnou historicko-kulturní hodnotu a je jimi vnímán jako paměť společného počátku státnosti a zlatého věku obou společenství.²³⁵ Thomas De Waal to shrnuje tak, že pro Armény je Karabach poslední výspou křesťanské civilizace a historickým útočištěm arménských knížat a biskupů. Pro Ázerbájdžánce je to především kolébka kultury, která se stala rodištěm mnoha skladatelů a básníků.²³⁶

Ázerbájdžánci patří do skupiny turkických národů a mají celou řadu příbuzných etnik.²³⁷ Od 7. století docházelo v níže položených oblastech dnešního Ázerbájdžánu k masivní islamizaci obyvatelstva pod vlivem Persie. Od 11. století do oblasti Zakavkazska proudily turkické kmeny a docházelo k postupné turkizaci obyvatelstva. Podle Croissanta se v této době Ázerbájdžánci vztahovali k Persii po kulturní stránce, po jazykové a etnické stránce už spadali pod vliv turkických kmenů. Z hlediska náboženství začala postupně převažovat šíitská verze islámu, která se na území dnešního Ázerbájdžánu postupně ukotvila ve 14. století.²³⁸

Přelom 19. století a 20. století je spojován s rostoucím zájmem o historii a s rozvojem kultury a jazyka. V důsledku nadvlády carského Ruska však došlo k oslabení muslimské obce a ruština začala platit jako jazyk vyššího vzdělání, nikdy však podle Cornella nenastala situace, že by ruština masově vytlačila domácí jazyk, tedy azerskou turečtinu, na rozdíl od jiných jazyků na Kavkaze.²³⁹

²³⁴ Ukazuje to sčítání lidu imperiálním Ruskem z roku 1897, kdy byl poměr v počtu Ázerbájdžánců 109 250 ku 164 098 Arménů. Počty v zastoupení obou etnik se během následujících let výrazně měnily, a to především kvůli ozbrojenému konfliktu o NK, kdy mezi roky 1988 až 1989 opustilo území NK a sousedící provincie na 186 000 Ázerbájdžánců a dalších zhruba 500 000 Ázerbájdžánců prchajících z Arménií okupovaných teritorií během let 1991 až 1994. Od té doby je na území NK značná převaha arménského obyvatelstva, kde v současné době žije 146 600 obyvatel, které zastupují z 95 % Arméni a pouze z 5% ostatní minority, skládající se především z Rusů a Ukrajinců.

²³⁵ *Konfliktní historiografie na Kavkaze*, [online]. [cit. 4.11. 2015]. Dostupné na

<http://www.navychod.cz/articles.php?id=313f013c-dd8d-102d-bc3e-00e0814daf34>

²³⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 3.

²³⁷ Ještě v 19. století byli Ázerbájdžánci ztotožňováni s Turky.

²³⁸ Croissant, M., P., *The Armenia-Azerbaijan Conflict: Causes and Implications*. 1998, s. 7.

²³⁹ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 22.

Azerská turečtina náleží do jihozápadní skupiny turkických jazyků a dělí se na hlavní čtyři dialekty a mnoho dalších subdialektů. Původně byla zapisována arabským písmem, to bylo ve 20. letech 20. století nahrazeno latinkou a posléze cyrilicí. Po rozpadu Sovětského svazu byla zavedena latinka.

Identifikace Ázerbájdžánců jako národa se začala utvářet mnohem později než u Arménů a až v souvislosti s konfliktem o NK nastal v Ázerbájdžánu proces posilování národního uvědomění.²⁴⁰ V průběhu 30. let 20. století došlo k redefinici azerských Turků, Kurdů, Talyšů a Lezginců na Ázerbájdžánce, načež toto „ucelení“ ázerbájdžánského národa pomohlo v argumentaci proti teritoriálním nárokům Arménů. Budování ázerbájdžánské identity v postsovětských časech se vyvíjelo na základě „soupeření“ proruského sentimentu s ázerbájdžánskou kulturou a historických odkazů, na jejichž základě se Ázerbájdžánci snaží vysvětlit vlastní přítomnost na území a obhájit si tak právo na NK. To bude detailněji vysvětleno v následující podkapitole.

Arméni se řadí k indoevropským národům s vysoce vyvinutou národní identitou, k čemuž přispívá tradice starobylé Arménské apoštolské církve, samostatného jazyka, písma, tradice vzdělanosti a absence zařazení do širší nadnárodní kmenové skupiny.²⁴¹

Arménština patří mezi indoevropské jazyky, jedná se však o osamocenou větev. Arménský jazyk také sehrává významnou úlohu jako pojítka národní a kulturní identity mezi Armény v Arménii a Armény žijícími v diasporách. Stejně jako v Ázerbájdžánu se nestalo, že by ruština v masovém měřítku vytlačila domácí jazyk. Postupně se ustálily dvě jazykové varianty - východoarménská a západoarménská, které se odlišují především ve výslovnosti. První arménské písmo vzniklo během pátého století a záhy byla do arménštiny přeložena a zapsána bible. Písmo se používá téměř v nezměněné podobě až do dneška.²⁴²

Arméni se označují za první státní celek s kompaktním národem, kde bylo prohlášeno křesťanství za státní náboženství. Údajně k tomu došlo v roce 301. Církev má specifickou úlohu v identifikaci arménské národa, protože je na ní pohlíženo jako na významný pilíř národní identity. Arménská církev sloužila po staletí jako uchovatel arménské kultury, protože obyvatelé původních arménských království strávili mnohá staletí pod nadvládou cizích mocností a definitivní nezávislosti Arméni vlastně nabyli až s rozpadem Sovětského svazu. Křesťanství se však v arménském případě nedá podle Gurojana vnímat jako hnací motor směrem k národnímu státu. Církev měla působit především jako prostředek k

²⁴⁰ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 146-147.

²⁴¹ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 146.

²⁴² Gramelová, L., *Arménština*. 2010, [online]. [cit. 24.6. 2016]. Dostupné na <http://www.jazykovy-koutek.cz/wp-content/%C4%8C%C3%A1nek-o-arm%C3%A9n%C5%A1tin%C4%9B.pdf>

zachování arménské identity (především jazyka a písma) a v jistém smyslu předcházela národům, neboť formovala jistý pocit sounáležitosti.²⁴³ Podle Kohoutkové se v období od 12. do 19. století arménská identita opírala takřka výhradně o existenci a působnost církve, což byl důsledek dlouhodobého tlaku Osmanské říše, Persie a carského Ruska na arménské obyvatelstvo.²⁴⁴

Druhá polovina 19. století je spojena s nacionalismem, stejně tak i 90. léta 20. století. S vypuknutím konfliktu o NK došlo také k sblížení arménských komunit v souladu s propagandistickým heslem „Jeden jazyk, jedna kultura, jeden národ.“ Ozbrojená střetnutí s Ázerbájdžánem oživila etnický stereotyp Turka - démona, zakořeněný v kolektivní paměti od konce 19. století a vyvolala mobilizaci arménské identity napříč diasporou. V prostředí nacionalismu se jakékoliv ohrožení jazyka či kultury začalo chápat jako útok na existenci národa samotného.²⁴⁵ Vnímání historických událostí v rámci národa se stalo zásadním faktorem při formování arménské a ázerbájdžánské identity, což je popsáno v následující podkapitole.

5.1.2 Role paměti ve vývoji vztahů mezi Armény a Ázerbájdžánci

Až do 19. století spolu žili na území NK Armény a Ázerbájdžánci v zásadě v míru a docházelo mezi nimi i k četným smíšeným arménsko-ázerbájdžánským manželstvím. Od 19. století však nastalo v regionu jižního Kavkazu a zvláště pak v oblasti NK několik historických událostí, které významným způsobem ovlivnily vývoj identit a vzájemných vztahů mezi Ázerbájdžánci a Armény.

Podle politologa Stěpana Grigorjana se jakékoliv politické dění v regionu vždy nakonec dostane k historii a jejím odkazům, což negativním způsobem ovlivňuje vývoj vztahů mezi národy. Grigorjan tvrdí, že pokud se toto lpění na historii nepřekoná, nebudou existovat žádné styčné body, které by vedly mezi Armény a Ázerbájdžánci k vytvoření důvěry.²⁴⁶

Aby bylo lépe pochopeno, proč je historickým událostem ve vývoji vztahů mezi Armény a Ázerbájdžánci přikládána taková důležitost, je potřeba odlišit pojmy paměť a historie. Paměť je nástrojem potvrzování kolektivní identity, definované ve střetu s jinými

²⁴³ Guroian, V., *Religion and Armenian National Identity: Nationalism Old and New*. 1994, [online]. [cit. 24.6. 2016]. Dostupné na <http://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol14/iss2/3/>

²⁴⁴ Kohoutková, P., *Obráz Jíného v arménských pramenech 16.-18. století: vznik a vývoj etnického stereotypu*. 2008, s. 153-156.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 20-21, 153.

²⁴⁶ *Bolavá místa jižního Kavkazu, Arménie*, [online]. [cit. 6.6. 2016]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100003-armenie/>

identitami. Je nutně selektivní a účelová, protože si vybírá z minulosti to, z čeho může činit opěrné body přítomnosti. Její součástí je zapomínání a vytěšňování toho, co nezapadá do pozitivního sebeobrazu dané skupiny a naopak vzpomínky, které hodnotu skupiny a její nároky vůči ostatním potvrzují, jsou vyzdvihovány. Tyto vzpomínky mají připomínat smysl existence kolektivu a udržovat jeho soudržnost. Jak shrnuje Barša: „*Paměť je nejen nositelem vědomí o smyslu a povaze vlastní skupiny, ale také o její hodnotě - je zdrojem hrdosti a přitakání „, my “ v jeho srovnání a protikladu vůči soupeřícím „, oni “*. Funkce paměti je tedy prvotně praktická - představuje soubor znamení a ukazatelů, které nám připomínají, odkud jsme přišli a kam směřujeme, kým jsme a kým chceme být. Tato znamení a ukazatele na jedné straně dávají smysl našim přítomným rozhodnutím, na straně druhé legitimizují naše nároky na uznání ostatními a naše požadavky vůči nim.“²⁴⁷

Historie nás nechává cítit vzdálenost mezi ní a přítomností.²⁴⁸ Podmínkou historického výzkumu je překročení perspektivy vlastního společenství a přijetí vnějšího pohledu na rekonstruovanou událost. Minulost, které se chce historik dobat, má být vědeckým objektivním faktem, nikoli podobou sociálně situované vzpomínky.²⁴⁹

Prosazení určité interpretace minulosti jako obecně závazné, přináší kapitál uznání jedné skupině na úkor jiných, čímž současně legitimizuje její morální, mocenské či materiální nároky a delegitimizuje nároky soupeřů.²⁵⁰

Vztah mezi Armény a Ázerbájdžánci se zásadně vyvíjel a vyvíjí optikou paměti. To potvrzuje i Thomas de Waal, který uvádí, že když nejdříve prováděl výzkum v Ázerbájdžánu, začaly být pro něj ázerbájdžánské argumenty týkající se problematiky Karabachu přesvědčivé a začal je vnímat jako oběti Arménů, kteří navíc okupují část jejich území. Následně začal de Waal s výzkumem v Arménii, kde pro něj byla naopak přesvědčivá argumentace Arménů, kteří neměli na vybranou a bojovali za svou totožnost a za svá práva. Oba národy si zkreslují historické události ke svému užitku a vytváří kolikrát jen malý vztah k realitě. S tím souvisí například přesvědčení Arménů, že žádný Ázerbájdžáнець netrpěl násilím, když byli mezi léty 1988 až 1990 vyháněni ze země nebo naopak postoj Ázerbájdžánců, kteří necítí odpovědnost za protiarménské násilí na konci osmdesátých let v Baku a Sumgaitu.

Text se teď pokusí zaměřit na historické události, z kterých čerpá paměť obou národů a ovlivňuje vzájemné vztahy zemí. Jak bylo zmíněno v druhé kapitole, za zhoršováním vztahů

²⁴⁷ Barša, P., *Paměť a genocida: úvahy o politice holocaustu*. 2011, s. 30-31.

²⁴⁸ Paměť místo toho pojí minulost s přítomností bez distance, je vlastní každé skupině.

²⁴⁹ Barša, P., *Paměť a genocida: úvahy o politice holocaustu*. 2011, s. 34-35.

²⁵⁰ Barša, P., *Paměť a genocida: úvahy o politice holocaustu*. 2011, s. 229.

mezi Armény a Ázerbájdžanci během 19. století stálo mocenské soupeření Osmanské říše s carským Ruskem. To mělo za následek nucené migrace v regionu, což negativním způsobem ovlivnilo mezietnické vztahy mezi Ázerbájdžanci a Armény. Během let 1905 a 1906 došlo k prvním násilným konfliktům, které vyvrcholily v Osmanské říši roku 1915, kdy byla spáchána genocida na arménském obyvatelstvu.²⁵¹ Ta ještě více posílila špatné vztahy mezi Armény a Ázerbájdžanci, protože Arméni za pachatele zločinů považovali i Ázerbájdžance, které ztotožňovali s Turky. Rok 1915 také zapadl do náboženské interpretace Arménů coby národa mučedníků.²⁵²

Na základě těchto událostí se v roce 1918²⁵³ začaly objevovat propagandistické nacionalistické organizace. Vznik nacionalistických skupin byl logickým vyústěním, protože jak tvrdí Barša, kolektivní psychické trauma (vyvolané genocidou) se může stát předmětem vědomé narativní práce mluvčích, kteří mají zájem na tom, aby toto sdílené trauma získalo veřejný význam.²⁵⁴ V Arménii se k moci dostalo v roce 1918 nacionalistické uskupení Dašnakutjun, které vystupovalo velmi ostře proti Ázerbájdžánu a vyzývalo například k očištění NK od všeho tureckého ve „svatém místě Arménie.“²⁵⁵ V Ázerbájdžánu se k moci dostala nacionalistická strana Musavat a obě země začaly zápolit o tři etnicky smíšené provincie - Nachičevan, Zangezur a Karabach, což vyvolalo krvavé boje.²⁵⁶

Dalším určujícím faktorem ve vývoji vztahů bylo definitivní přiřazení NK pod jurisdikci Ázerbájdžánu. Po ovládnutí jižního Kavkazu Sovětským svazem došlo s Tureckem k podepsání smlouvy o bratrství a přátelství, což vedlo k ústupkům moskevského centra vůči Ázerbájdžánu. Jedním z takových ústupků bylo i přičlenění Karabachu pod ázerbájdžánskou správu. Arménie tuto skutečnost brala velmi těžce a nepomohl jí ani fakt, že podíl Arménů na území Karabachu byl větší než 90%.²⁵⁷

Tyto události na přelomu 19. a 20. století zakořenily vzájemné antipatie a nedůvěru mezi Armény a Ázerbájdžanci, což se opět projevilo na konci 20. století.

Jak bylo popsáno v druhé kapitole, oficiální sovětská ideologie „přátelství národů“ neumožňovala veřejnou diskuzi o rozepřích, které se v minulosti mezi národy odehrály a na několik desítek let byly vzájemné konflikty potlačeny. V posledních letech existence Sovětského svazu se však křivdy a zášť mezi národy z minulých dob začaly projevovat a

²⁵¹ Někteří historikové to za genocidu nepovažují.

²⁵² Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 5.

²⁵³ V tomto roce se stala Gruzie, Ázerbájdžán a Arménie nezávislými státy, ale Ázerbájdžán i Arménie neměly své území plně pod kontrolou.

²⁵⁴ Barša, P., *Paměť a genocida: úvahy o politice holocaustu*. 2011, s. 51.

²⁵⁵ Cornell, S., *Small Nations and Great Powers*. 2001, s. 69.

²⁵⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 127-128.

²⁵⁷ Šmíd, T., Vaďura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 150-151.

ázerbájdžánská i arménská inteligence se snažila vytvořit novou národní identitu, osvobozenou od ideologických klišé sovětské éry. Došlo ke vzniku nacionalistických uskupení, pro která byla karabašská otázka nejjednodušší cestou k získání popularity a následně i moci. V Ázerbájdžánu vznikla Lidová fronta, v Arménii a NK vzniklo v roce 1989 Všearménské hnutí, které sjednotilo společnost a diasporu ve jménu prvořadého národního cíle, a to získat NK. V čele hnutí stanul Levon Ter Petrosjan, člen Karabašského výboru, který byl založen o rok dříve a usiloval o připojení NK k Arménské sovětské socialistické republice.²⁵⁸

Jejich rétorika měla prokázat patriotismus a oddanost národním zájmům a nenechávala prostor pro jednání a kompromis.²⁵⁹ V rámci NK tak došlo k epizaci konfliktu a vytváření obrazu „odvěkého nepřitele“ až do takové míry, že idea národního obrození se dávala do přímé souvislosti s otázkou udržení NK (pro Ázerbájdžánce), respektive s otázkou znovuzískání Karabachu (pro Armény). Odtud vyvstává podle Souleimanova samotná identitární podstata konfliktu.²⁶⁰ Období 80. let 20. století je tedy spojeno s atmosférou extrémního nárůstu nacionalismu, což ukazuje např. i fakt, že byl přikládán zásadní význam zákazu výuky arménských dějin na karabašských školách a Arménská akademie věd sepsala petici se statisíci podpisy, ve které bylo požadováno převedení NKAO pod správu Arménské socialistické sovětské republiky.²⁶¹

Situace dospěla až do takové fáze, kdy začali být etničtí Ázerbájdžánci z Arménie a Karabachu násilně vyháněni a samotná válka o NK v letech 1991 až 1994 byla už jen logickým vyústěním napjatých vztahů. Následné nucené vysídlení Ázerbájdžánců z NK a jejich porážka ve válce traumaticky poznamenala mentalitu celého národa a probudila v něm touhu po odplatě za vojenskou porážku a okupaci.²⁶² Válka ještě více oba národy odcizila a posílila v nich vzájemnou nesnášenlivost.

Na základě událostí, které se přihodily během 19. a 20. století a vzednutím agresivního nacionalismu, se obě strany začaly soustředit na historický výklad vlastní přítomnosti v oblasti NK, což posílilo v myslích národů pocit oprávnění nárokovat si území. Jak uvádí Souleimanov: „*V praxi se pak hlavním tématem postsovětské „rekonstrukce spravedlnosti“ jak u Arménů, tak u Ázerbájdžánců stalo potvrzení exkluzivních a*

²⁵⁸ Souleimanov, E., *Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004*. 2011, s. 8.

²⁵⁹ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 303.

²⁶⁰ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 301.

²⁶¹ Hanlon, Q., *The Three Images of Ethnic War*. 2009, s. 97-100.

²⁶² Uzer, U., *Nagorno-Karabakh in Regional and World Politics: A Case Study for Nationalism, Realism and Ethnic Conflict*. 2012, s. 248.

*nezpochybnitelných „, historických práv““ na Karabach, potvrzení „, odvěkého““ etnopolitického dominování na daném teritoriu.*²⁶³

V obecné rovině arménští historici tvrdí, že Arménie má na NK nárok, protože byl v minulosti součástí Arménského království a po celá staletí se na jeho území vyskytovala arménská etnická většina.²⁶⁴ Dále pak uvádějí, že je NK součástí Arménie už od 4. století př. n. l., kde také údajně vznikla arménská abeceda, která vytvořila prostor pro přijetí křesťanství. Můžeme se také setkat s teoriemi, které kladou počátek arménské přítomnosti až do 4. tisíciletí př. n. l., jsou však málo pravděpodobné.²⁶⁵ Na Ázerbájdžánce je nahlíženo jako na potomky barbarských turkických nomádů, kteří na území NK přicestovali v nedávné minulosti a nemají morální právo nárokovat si žádné území na Kavkaze.²⁶⁶

Ázerbájdžánská strana naopak tvrdí, že Ázerbájdžán je dědicem kavkazské Albánie, která ve 4. století př. n. l. existovala na jeho dnešním území a zahrnovala též NK. Tato původní kavkazsky mluvící populace se s příchodem turkických kmenů turkizovala a islamizovala, čímž se významně podílela na etnogenezi ázerbájdžánského etnika. Na území NK se však toto původní obyvatelstvo armenizovalo a kristianizovalo, což podle této teorie nemění nic na tom, že Ázerbájdžánci jakožto potomci kavkazských Albánců (stejně jako turkických kmenů) jsou přirozeně oprávněni si NK nárokovat.²⁶⁷ Současní ázerbájdžánští historiografové rovněž argumentují tím, že po dobytí oblasti Ruskem (1828) došlo k řízenému nastěhování impériu loajálních křesťanských, osmanských a perských Arménů do NK, čímž Ázerbájdžánci ztratili populační většinu.²⁶⁸ O Arménech tak vznikl mýtus jako o zákeřných a nevděčných hostech. Tyto rozdílné interpretace jsou součástí národních ideologií a do určité míry i symbolickou náplní arménské a ázerbájdžánské národní soudržnosti.

Starší arménská a ázerbájdžánská generace alespoň zažila v sovětských dobách společné školy, službu v armádě, či kontakty v zaměstnání a sdílela společnou kavkazskou identitu, která se projevovala v kultuře, folkloru, gastronomii apod. Válka však tyto vazby přetrhala a kontakty od té doby přestaly existovat nejen ve sféře politické, ale také mezi běžnými občany či vědci, což logicky vedlo k posílení radikalismu u mladé generace. Svůj

²⁶³ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 301.

²⁶⁴ Ghaplanyan, I., *Empowering and Engaging Civil Society in Conflict Resolution: The Case of Nagorno-Karabakh*. 2010, s. 83.

²⁶⁵ *Konfliktní historiografie na Kavkaze*, [online]. [cit. 4.11. 2015]. Dostupné na <http://www.navychod.cz/articles.php?id=313f013c-dd8d-102d-bc3e-00e0814daf34>

²⁶⁶ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 302.

²⁶⁷ Šmíd, T., Vaňura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 147.

²⁶⁸ Ghaplanyan, I., *Empowering and Engaging Civil Society in Conflict Resolution: The Case of Nagorno-Karabakh*. 2010, s. 83.

vliv má na tuto radikalizaci také systém výuky soudobých dějin na arménských a ázerbájdžánských školách.²⁶⁹

Arménský novinář Barsegjan s ázerbájdžánskou novinářkou Sultanovovou udělali krátký výzkum formou rozhovorů na téma výuky historie na arménských a ázerbájdžánských školách. Rozhovory byly vedeny se studenty ve věku 16 až 21 let, s historiky, kteří se podíleli na vytváření učebnic, s politology, s profesory historie a se zaměstnanci ministerstev školství.

Dotazování potvrdilo, že učebnice historie jsou zkreslené a popisují druhou stranu jako odvěkého nepřítele.²⁷⁰ V Ázerbájdžánu se autoři učebnic k dotazům vyjadřovali převážně způsobem, že popisují pouze pravdivá fakta. Novináři se ptali například ázerbájdžánského ministra školství na to, proč se v textech objevují (učebnice z roku 2011) o Arménech slova jako „*teroristi*“ či „*zločinci*“, když mohou vyvolat nenávisť. Bylo jim odpovězeno, že při tvorbě učebnic je podmínka, aby v textech nebyl použit diskriminační jazyk a zmíněná slova tuto zásadu neporušila. Vedoucímu Katedry historie v Baku Tofigovi Velijejovi byl položen dotaz, proč se děti neučí o arménské genocidě. Ten odpověděl: „*Proč bychom měli učit naše děti něčemu, co se nestalo?*“²⁷¹

Arménské učebnice historie jsou podle výzkumu také historicky zaujaté proti Ázerbájdžáncům, ale ne takovým způsobem. To ostatně potvrdil politolog Zoljan, který tvrdí, že arménské učebnice jsou formulovány na rozdíl od těch ázerbájdžánských neutrálním jazykem, i když jsou v nich dějiny prezentovány z arménského úhlu pohledu.²⁷²

Byl uveden příklad učebnice z roku 2009, kde je kladen důraz právě na neutrální jazyk. Arménští studenti to však nepovažují za správné, protože to podle nich nepodporuje národní hrdost.

NK tedy v obou případech sehrává klíčovou roli, protože je součástí historické teritorializace národních pamětí Arménů a Ázerbájdžánců²⁷³ a je otázkou, zda se mezi vlivy obou stran konfliktu dokázala vybudovat karabašská identita, která by se vůči ostatním skupinám dokázala vymezit. Tomu se bude věnovat následující podkapitola.

²⁶⁹ Šmíd, T., Vařura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 179-180.

²⁷⁰ Barseghyan, H., Sultanova, S., *History Lessons in Armenia and Azerbaijan*, [online]. [cit. 4.7. 2016]. Dostupné na <https://iwpr.net/global-voices/history-lessons-armenia-and-azerbaijan>

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ *Konfliktní historiografie na Kavkaze*, [online]. [cit. 4.11. 2015]. Dostupné na <http://www.navychod.cz/articles.php?id=313f013c-dd8d-102d-bc3e-00e0814daf34>

5.2 Existuje karabašská identita?

Obecně literatura uvádí, že se na území NK historicky vyskytoval určitý počet etnických Arménů a Ázerbájdžánců nebo že NK historicky obývali karabašští Arméni a karabašští Ázerbájdžánci. Se slovem Karabachové se v literatuře téměř nesetkáme.²⁷⁴ Naskýtá se tak otázka, zda vůbec existuje karabašská identita a zda se nějakým způsobem odlišuje od ázerbájdžánské, především pak arménské. Pro vývoj identity v oblasti NK je podstatné, že během 19. a 20. století byli karabašští Ázerbájdžánci postupně vytlačeni a karabašští Arméni se zde stali téměř homogenním obyvatelstvem, proto když se rozhodovalo o správě NK, tak se místní obyvatelstvo chtělo téměř vždy dostat pod správu Arménie.²⁷⁵ Došlo tak logicky k úzkému propojení mezi NK a Arménií v historické, politické, kulturní a ekonomické rovině, což bylo popsáno v předešlých kapitolách. Abychom zjistili, zda se vůbec může karabašská identita odlišit od té arménské, musíme se zaměřit na prvky, které by se daly považovat pouze za karabašské.

Pokud nahlédneme do historie NK, zjistíme, že si dokázal udržet autonomii při arabských, seldžuckých, mongolských, perských a dalších expanzích a vždy zde bylo zachováno arménské křesťanství. Arménie naopak definitivně ztratila nezávislost po invazi Mameluků v roce 1375. Arméni tak začali považovat NK za poslední obrannou linii před islámským východem, čímž se vytvořila karabašská vojenská tradice, spojená s mnoha úspěšnými generály a vojevůdci.²⁷⁶ Podle Ghukasjana je tato pověstná karabašská bojovnost přirozená, protože obyvatelé Karabachu historicky vyrůstali na území, kde byli nechtění a snažili se dělat vše pro to, aby na území zůstali, což Arméni z Arménie v takové míře nikdy nezažili.²⁷⁷

V 16. až 18. století byla vláda a etnická struktura na jižním Kavkaze velmi chaotická, území NK bylo postupně nejvíce obydleno Armény a Ázerbájdžánci a stal se místem, kde docházelo během 19. a počátkem 20. století k hromadným migracím obyvatelstva a s tím spojeným četným konfliktům.²⁷⁸ Na území se postupně vytvořila výrazná většina karabašských arménských obyvatel, která v roce 1920, 1921, 1963 a na konci 80. let 20. století opakovaně požadovala správu území NK pod záštitou Arménie a ne Ázerbájdžánu.

²⁷⁴ Práce uvádí pojem karabašští Arméni, případně karabašští Ázerbájdžánci.

²⁷⁵ 9. ledna 1990 dokonce arménský Parlament odhlasoval začlenění Náhorního Karabachu do svého rozpočtu.

²⁷⁶ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 186.

²⁷⁷ *Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach*, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

²⁷⁸ Hlavním důvodem byla mocenská politika Osmanské říše a Ruska.

Neznamenalo to však, že by se na území na přelomu 19. a 20. století nevytvořila karabašská identita.

Zaprvé se karabašští Arméni začali prezentovat jako ochránci před islámským východem, zadruhé pak za horaly, kteří k Arménům z nížin cítí nedůvěru. Označují je slovem *ishak*, což znamená něco jako tvrdohlavý mezek. De Waal se při svém výzkumu setkal dokonce s tvrzeními, že obyvatelé Karabachu chovají přízeň k Rusům a k Peršanům, ale Armény z Arménie nenávidí. Tvrzení byla myšlena nejspíše s nadsázkou, ale i tak zde vnímáme určité odlišení a vymezení se.²⁷⁹ Zatřetí o sobě začali karabašští Arméni tvrdit, že v sobě mají židovskou, perskou i afghánskou krev, a proto se o nich v pravém slova smyslu nedá mluvit jako o Arménech. Nehledě na to, že mají odlišné zvyky.²⁸⁰ Začtvrté se stal karabašský dialekt pro druhé Armény těžko srozumitelným, protože přestal být kladen důraz na začátek slova a mnoho výrazů bylo převzato z perštiny, turečtiny či ruštiny.²⁸¹

Obecně se v Karabachu začala od 20. století ruština hojně používat, protože začala být propagována jako symbol sovětské vlády, modernizace a industrializace, stala se ve školách povinnou a znamenala přístup k vysokoškolskému vzdělání. NK byl územím, kde se do té doby mluvilo především arménsky, ač byl pod správou Ázerbájdžánu. To bylo důvodem, proč se stala ruština pro karabašské Armény předpokladem rozvoje, a proč bylo zvládnutí ruštiny považováno za prostředek slibné kariéry ve stranických aparátech SSSR, ozbrojených silách, atd. V Ázerbájdžánu, Arménii a Gruzii byla znalost ruštiny na rozdíl od obyvatel NK tradičně nižší.²⁸² Po rozpadu SSSR byla v NK tradice ruštiny stále zachována, protože si s ní karabašští Arméni spojovali perspektivu. Naopak byly vytěsněny vlivy ázerbájdžánské kultury, jazyka a islámu.²⁸³ Je poměrně zajímavé, že se v NK ruština stala nejčastěji používaným jazykem, na úřadech je však nejužívanější arménština.²⁸⁴ Ruština symbolicky označuje mezinárodní orientaci na Rusko, arménština je spojena spíše s ideologickým diskursem společného území, historie, křesťanství a arménské diaspory, tedy hlubšího

²⁷⁹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 186.

²⁸⁰ *Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach*, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

²⁸¹ De Waal, T., *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. 2003, s. 186.

²⁸² Muth, S., *War, language removal and self-identification in the linguistic landscapes of Nagorno-Karabakh*. 2014, s. 68-69.

²⁸³ Muth, S., *War, language removal and self-identification in the linguistic landscapes of Nagorno-Karabakh*. 2014, s. 70-72, 78.

²⁸⁴ Muth, S., *War, language removal and self-identification in the linguistic landscapes of Nagorno-Karabakh*. 2014, s. 79.

propojení obou států. Ázerbájdžánština byla postupně úplně odstraněna z jazykové kultury, což byl následek vzájemných konfliktů a války.²⁸⁵

Jak bylo zmíněno v předešlé podkapitole, v období Sovětského svazu byly konflikty v Karabachu potlačeny. Výjimkou byl rok 1963, kdy 2500 karabašských Arménů podepsalo petici, kde poukazovali na záměrné ekonomické a kulturní opomíjení NK ze strany ázerbájdžánských úřadů. Výsledkem byly nepokoje, při kterých zemřelo 18 lidí.²⁸⁶ V této době proto vznikl vzor karabašské národní hrdosti, kterou představuje sousoší Papik u Tatik (babička a dědeček). Toto sousoší nechalo postavit poblíž Stepanakertu tehdejší vedení NK, které bylo následně odvoláno ázerbájdžánskými úřady, které to považovaly za akt nacionalismu.²⁸⁷ Papik u Tatik totiž mělo vyjadřovat, že obyvatelé Karabachu vždy chovali v úctě starší generace.²⁸⁸

Osmdesátá a devadesátá léta 20. století se nesla vzednutím extrémního nacionalismu, ve kterém hrála karabašská otázka zásadní roli. Národní podstata Ázerbájdžánu a Arménie totiž začala být ztotožňována s otázkou udržení, či znovuzískání Karabachu. Za nárůstem nacionalismu stála nově vzniklá hnutí, pro které se stala karabašská otázka do jisté míry politickou hrou a nejjednodušší možnou cestou k získání moci. Toto období prohloubilo v karabašské identitě vnímání Ázerbájdžánců jako odvěkých nepřátel, kteří na území nemají co pohledávat a došlo k absolutnímu ztotožnění se s arménským výkladem historických práv na NK.²⁸⁹

Po rozpadu SSSR vyhlásili za podpory Arménie karabašští Arméni 2. září 1991 nezávislost, kterou potvrdili referendem, v němž se 99% obyvatelstva²⁹⁰ vyslovilo pro plnou suverenitu (ne pro připojení k Arménii).²⁹¹ Zřekli se sjednocení s Arménií ze dvou důvodů. Podle bývalého prezidenta NK Arkadyho Ghukasjana nechtěli jednak dostat Arménii pod mezinárodní tlak kvůli možnému obvinění z agrese a za druhé si mysleli, že by myšlenka

²⁸⁵ Tamtéž, s. 84-85.

²⁸⁶ Šmíd, T., Vaňura, V., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 2007, s. 151-152.

²⁸⁷ *Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach*, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

²⁸⁸ *Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach*, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

²⁸⁹ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 301.

²⁹⁰ Referendum proběhlo bez účasti Ázerbájdžánců.

²⁹¹ Souleimanov, E., *Konflikt v Náhorním Karabachu*. 2007, s. 305.

osamostatnění mohla být pro mezinárodní společenství přijatelnější.²⁹² Tím vlastně potvrdil, že kdyby byly příznivější mezinárodní podmínky, NK by se k Arménii připojil.

Od vyhlášení nezávislosti se tak začala utvářet karabašská národní identita v rámci samostatného státu, i když je s Armény spojuje jednotný historický výklad vlastní přítomnosti v oblasti NK, stejný jazyk (ač s dialektem), Arménská apoštolská církev, která jak bylo popsáno výše v kapitole, hraje významnou roli v arménské identitě, společná zahraniční politika, která se ostře vymezuje vůči Ázerbájdžánu, jak ilustruje třetí kapitola, společná měna, doklady totožnosti a dokonce i politický prostor, kde nejvyšší politické funkce Arménie obsazují bývalí karabašští politici, což bylo v práci mnohokrát zmiňováno. Nezapomeňme zmínit velmi úzce propojenou armádu, jak už bylo v práci několikrát popsáno.

Vývoj národní identity začal být spojován s vývojem státnosti a bezpečnosti. Karabašské úřady apelují na obyvatelstvo, že je potřeba mezinárodního uznání, aby byla zajištěna bezpečnost státu. Ázerbájdžán je stavěn do pozice vnějšího nepřítele, který může kdykoliv zaútočit a od toho se odvíjí základní cíle společnosti. Vzniká tak snaha o demokratický image, který má zajistit mezinárodní uznání a zároveň je apelováno na to, že jakýkoliv vnitřní konflikt může být využit nepřítelem k útoku, proto je jakékoli opoziční jednání vůči oficiálnímu státnímu postoji považováno za hrozbu. Vznikly tak pevné vazby mezi politickými karabašskými představiteli s řadovým obyvatelstvem, které jim vyjadřuje loajalitu. Podtrhuje to i mohutná militarizace společnosti, která je připravena nasadit vlastní životy pro ochranu státu a také média, na která má stát monopol a kontroluje je, aby se státu dostávalo dobré image.²⁹³

Národní identita je posilována státní symbolikou, kde vidíme spojitost s arménským lidem. Karabašská státní vlajka má arménskou trikoloru, kde červená barva symbolizuje boj arménského lidu za nezávislost, svobodu a křesťanství. Modrá barva symbolizuje vůli arménského lidu žít v míru a oranžová barva symbolizuje tvořivost a píli. Na vlajce se dále nachází bílý klín, směřující zprava doleva, který symbolizuje oddělení NK od Arménie.²⁹⁴ Státní znak je vyjádřen tradičním arménským orlem, který má na hrudi štít se státní vlajkou, panoramatem hory Kirs a v pařátech drží hrozen vína, klasy pšenice a květy moruší, což značí

²⁹² Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

²⁹³ Kolstø, P., Blakkisrud, H., *De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh*. 2012, [online]. [cit. 1.5. 2015]. Dostupné na <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0967067X12000141?np=y>

²⁹⁴ *State Symbols*, [online]. [cit. 20.11. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/stateSymbols/>

úrodnost karabašské půdy.²⁹⁵ Text státní hymny se odkazuje na svobodný a nezávislý stát, za který položilo život mnoho hrdinů, na lásku k vlasti a na odvážnost, která prostupuje karabašským lidem.²⁹⁶

Poměrně zajímavou oblastí jsou státní svátky, protože některé uznává společně jak Arménie, tak NK. Jedná se například o Den vyhlášení republiky Arménie, Den překladatelů, který symbolizuje první arménský překlad Bible, den věnovaný obětem genocidy či den věnovaný obětem zemětřesení ve Spitaku.²⁹⁷ Dále pak NK uznává vlastní svátky spojené především se vznikem státu. Příkladem může být Den republiky či Den vyhlášení státní nezávislosti.²⁹⁸

5.3 Shrnutí

Z hlediska primordiálního pojetí se karabašští Arméni shodují s Armény z Arménie v zásadních věcech. Patří sem uznávání Arménské církve a ztotožnění se s arménskými historickými hodnotami, včetně arménského výkladu historických práv na NK a společným vymezením se vůči Ázerbájdžáncům. Karabašské obyvatelstvo se také hlásí k Arménům. O sounáležitosti národů referují oficiální stránky NK tím, že existují dva arménské státy (NK a Arménie) spolu s arménskou diasporou. Zároveň si musíme připomenout, že karabašské obyvatelstvo používá arménské pasy a státní měnou je arménský dram.²⁹⁹ Stejně tak je na území nejužívanějším jazykem arménština a ázerbájdžánská kultura a jazyk byly absolutně vytlačeny. Na druhou stranu se nedá tvrdit, že by se karabašská identita nemohla konkrétními znaky od arménské odlišit, což dokazuje fakt, že dochází k označení „my“ a „oni“, ať už se jedná o odlišné zvyky, silný karabašský dialekt, či stavění se do pozice bojovného a vojensky úspěšného národa. Pokud se zaměříme na instrumentální pojetí, zjistíme, že karabašská identita byla formována společně s arménskou z hlediska nacionalistických uskupení, kdy se vzájemné spojení zemí stalo v 90. letech hlavním národním cílem. Následně však začala být karabašská identita formována v rámci samostatného státu, kde došlo k pevným vazbám mezi politickými elitami s řadovým obyvatelstvem kvůli apelu na bezpečnost, mezinárodní uznání a státní symboliku. Můžeme tvrdit, že od vyhlášení nezávislosti karabašská identita stále více

²⁹⁵ Kopeček, V., *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*, [online]. [cit. 2.5.. 2015]. Dostupné na <http://www.iir.cz/en/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

²⁹⁶ *State Symbols*, [online]. [cit. 20.11. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/stateSymbols/>

²⁹⁷ *Calendar of holidays of Armenia*, [online]. [cit. 8.11. 2015]. Dostupné na http://www.globo.am/fullinfo.php?info_id=29&lang=3

²⁹⁸ *Holidays and Memorable Days in Nagorno Karabagh republic*, [online]. [cit. 8.11. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/holidays/>

²⁹⁹ *Addresses*, [online]. [cit. 6.9. 2015]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/speeches/addresses/2843/>

„posiluje“, protože v NK už vyrostla generace obyvatel, která přestala přemýšlet nad spojením s Arménií, ale nad NK jako samostatným státem.³⁰⁰ NK i pro samotnou Arménii začal být trochu vysilujícím tématem, kde se tematika NK stala na domácí scéně méně důležitou, což ukázaly volby do Parlamentu 2012.³⁰¹ Vyskytují se též názory, že do NK se posílá zbytečně mnoho finančních prostředků na úkor samotné Arménie a už nemusí být pravidlem jako dříve, že každý Armén si přeje spojení s NK.

Díky absenci odborného výzkumu se dá pouze spekulovat o tom, nakolik bylo budování karabašské identity úspěšné, jestli se obyvatelstvo Karabachu cítí více jako arménské nebo karabašské a zda by si přálo více připojit k Arménii nebo zůstat samostatné.

³⁰⁰ Bolavá místa jižního Kavkazu, *Náhorní Karabach*, [online]. [cit. 26.11. 2015]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/>

³⁰¹ Minasyan, S., *Domestic Dimensions of Armenia's Foreign Policy: The Karabakh Conflict and Armenia-Turkey Relations*. 2012, s. 3.

Závěr

První kapitola pojednávala o teorii slabé státnosti, podle níž se slabé státy nachází na škále mezi moderními a rozpadlými státy. Můžeme mezi ně zařadit kvazistáty, které se podle Kolstøho vyznačují existencí vnitřní a absencí vnější suverenity a charakterizují je určité znaky, jejichž splnění je klíčovým předpokladem pro to, aby mohl být daný útvar označen za kvazistát. Potvrdilo se, že Náhorní Karabach tyto znaky splňuje. Není uznán jinými nezávislými státy, ač o jejich uznání usiluje od roku 1992, má jasně definované území a stálou populaci, existuje zde vláda, která je schopna prosazovat svá rozhodnutí. Důležitou roli hraje také armáda a přítomnost patrona, kterým je Arménie.

Druhá kapitola nás uvedla do problematiky celého konfliktu a nastínila složitost jeho řešení. Za počátkem konfliktu stálo mocenské soupeření mezi Osmanskou říší a carským Ruskem během 19. století. To vyvolávalo v oblasti nucené migrace jak Arménů, tak Ázerbájdžánců, což postupně spustilo vlnu násilí v oblastech se smíšeným ázerbájdžánsko-arménským obyvatelstvem. Po ovládnutí Kavkazu Sovětským svazem byl Náhorní Karabach dán pod správu Ázerbájdžánu, ač zde byl podíl arménského obyvatelstva přes 90%. Sovětský svaz uložil striktní tabu na veškeré diskuze o vzájemných konfliktech mezi národy, ty se však dostaly do popředí na konci 80. let, kdy se začal Sovětský svaz vnitřně rozpadat. Nově vzniklé nacionalistické skupiny se chopily příležitosti a otázku Náhorního Karabachu využily jako příležitost sjednotit společnost a dostat se k moci. Spor postupně vygradoval v regulérní válečný konflikt, který probíhal mezi léty 1991 až 1994. Válka si vyžádala přibližně třicet tisíc obětí a přes milion uprchlíků. Následně se stal konflikt zamrzlým, ale od roku 2008 se začaly incidenty v příhraničních oblastech přiosťřovat a od roku 2014 už se konflikt za zamrzlý nepovažuje.

Třetí kapitola se pokusila odpovědět na otázku, zda je Náhorní Karabach schopen jednat autonomně z hlediska vnější suverenity. Je možná trochu překvapivé, že od roku 1991 do roku 1994 tomu tak do jisté míry bylo. Karabach nebyl mezinárodně uznán, ale stal se aktivním aktérem vyjednávacích procesů v rámci ozbrojeného konfliktu a podílel se i na podpisu příměří. Zároveň se ukázalo, že v tomto období nebyl z hlediska zahraniční politiky pouhou loutkou Arménie. Po roce 1994 však Karabach vnější suverenitu ztratil, protože jeho nezávislost nebyla stále uznána a zároveň byl vytěsněn ze všech mezinárodních jednání. S Arménií zaujal společné cíle v zahraniční politice a vymezil se vůči Ázerbájdžánu s tím rozdílem, že Arménie se vyprofilovala do pozice jakéhosi „mluvčího“, zatímco Karabach se dlouhodobě snaží zapůsobit na mezinárodní společenství svou demokratizací, aby byla jeho

nezávislost mezinárodně uznána. Druhá část kapitoly pojednává o vnějších aktérech konfliktu. Případ Náhorního Karabachu rozdělil region a přilehlé státy na dva tábory. Arménie (a Karabach) vstoupila do spojení s Ruskem a Íránem, zatímco Ázerbájdžán má podporu Turecka a stále více se integruje se Západem. EU a OBSE vystupují neutrálně.

Čtvrtá kapitola se zaměřila na otázku možného autonomního jednání z hlediska vnitřní suverenity Karabachu. Náhorní Karabach naplnil předpoklad, že se svým vnitřním uspořádáním může rovnat mezinárodně uznaným státům a je zajímavé, že podle organizace Freedom House se jedná o zemi, kde je míra občanských svobod a práv vyšší, než je tomu v Ázerbájdžánu a Arménii. Podle Morlinovy definice se Náhorní Karabach nachází v přechodné fázi hybridního režimu, což nám ukazuje, že se v Karabachu snoubí jak prvky demokratičnosti, tak autoritářské praxe. Nepotvrdilo se, že by Arménie zasahovala do vnitřních záležitostí Náhorního Karabachu direktivním způsobem a můžeme předpokládat, že pokud se Karabach pohybuje v určitých mantinelech, které se nepřičí zájmům Arménie, má z hlediska vnitřní suverenity volnost.

Pátá kapitola se věnovala otázce karabašské identity. Podle Gitelmanova pojetí identity se karabašská identita utvářela ve dvou rovinách. První pojetí značí identitu jako danou, stálou a velmi těžce měnitelnou. Sem patří především etnické, kulturní, jazykové, náboženské a pokrevní parametry. Zde mají karabašští Arméni s Armény z Arménie mnoho společného. Patří sem uznávání Arménské církve, užívání arménského jazyka a ztotožnění se s arménskými historickými hodnotami, včetně arménského výkladu historických práv na Náhorní Karabach. Nedá se ale tvrdit, že by se karabašská identita nemohla konkrétními znaky od arménské odlišit. Stojí za tím především silný karabašský dialekt a stavění se do pozice bojovného a vojensky úspěšného národa, kterému koluje v žilách nejen perská, ale i židovská krev.

Druhé pojetí identity souvisí s měnitelností, kdy dochází k vědomé manipulaci za účelem politického prospěchu. Sem můžeme zařadit společné budování karabašské i arménské identity z hlediska nacionalistických uskupení, kdy se vzájemné spojení zemí stalo v 90. letech hlavními národními cíly. Následně však Karabach vyhlásil nezávislost a identita začala být formována v rámci samostatného státu, kde došlo k pevným vazbám mezi politickými elitami s řadovým obyvatelstvem kvůli apelu na bezpečnost, potřebu mezinárodního uznání a státní symboliku. Od vyhlášení nezávislosti karabašská identita stále více „posiluje“, protože v Karabachu už vyrostla generace obyvatel, která přestala přemýšlet nad spojením s Arménií, ale nad Náhorním Karabachem jako samostatným státem.

Ač zkoumání naznačilo, že karabašská identita má i nemá společné znaky s identitou arménskou, nedovolím si díky absenci odborného výzkumu tvrdit, nakolik bylo budování karabašské identity úspěšné a jestli se obyvatelstvo Karabachu cítí více jako arménské nebo karabašské.

Argumentace, že je Náhorní Karabach jakousi provincií Arménie, má bezesporu opodstatnění. Od roku 1994 se zahraniční politická strategie Arménie i Náhorního Karabachu shoduje. Arménie se sice snaží stavět do pozice „mluvčího“ Náhorního Karabachu a tvrdí, že pokud bude Karabach zapojen do mezinárodních jednání, zahraniční politiku mu nebude určovat, používá však argumenty, které nejsou nijak přesvědčivé. Ač Arménie nezasahuje do vnitřní suverenity Karabachu způsobem, že by například prosazovala vlastní kandidáty do politických funkcí, prostředky k ovlivňování má. Armády Arménie a Karabachu jsou úzce propojené, protože arménští vojáci slouží v Karabachu po boku místních jednotek už od dob války a jsou na území posílány také zbraně a vojenské vybavení. Rozpočet Karabachu tvoří až z 85% investice z Arménie, arménské diaspory a jejího lobbingu v zahraničí. Karabašští Arméni mají také právo používat arménské pasy a oficiální měnou je arménský dram.

Na druhou stranu postavení Náhorního Karabachu vůči Arménii nemusí být tak podřadné, jak se na první pohled může zdát. Významný podíl současné arménské politické elity se totiž skládá z bývalých aktivistů Všearménského hnutí a vojáků, kteří přišli do Arménie z Náhorního Karabachu. Uvést můžeme příklad prvního karabašského prezidenta Roberta Kočarjana, rodáka z Karabachu, který se stal později i prezidentem Arménie. Pro Kočarjanovu vládu se náhorně-karabašská otázka stala příliš citlivou záležitostí na to, aby byla ochotna k ústupkům vůči Baku a ve stejném trendu pokračuje i současný arménský prezident Serž Sarkisjan, také původem z Karabachu. Můžeme tedy přinejmenším uvažovat o tom, že díky „karabachizaci“ politických elit postupují Karabach a Arménie v zahraniční politice synchronizovaně a dá se u nich předpokládat společná spolupráce. Z hlediska vnitřní suverenity můžeme také tvrdit, že Kočarjan a Sarkisjan přinesli do Arménie karabašskou „politickou kulturu“.

Seznam použité literatury

Avakian, Shahen. *Nagorno-Karabagh: legal aspects*. Yerevan: Publishing House. Third Edition, 2010.

Barša, Pavel, *Paměť a genocida: úvahy o politice holocaustu*. Praha: Argo, 2011.

Cornell, Svante., *Small Nations and Great Powers*. UK: Curzon Press, 2001.

Croissant, P. Michael. *The Armenia-Azerbaijan Conflict: Causes and Implications*. Westport: Praeger Publishers, 1998

De Waal, Thomas. *Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war*. New York: New York University Press, 2003.

Gitelman, Zvi. *Jewish Identities in Postcommunist Russia and Ukraine: An Uncertain Ethnicity*. New York: Cambridge University Press, 2012.

Hanlon, Querine, H., *The Three Images of Ethnic War*. Praeger, 2009.

Kohoutková, Petra. *Obraz Jiného v arménských pramenech 16.-18. století: vznik a vývoj etnického stereotypu*. Disertační práce. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2008.

Rotberg, I. Robert. *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington, D.C.: Brooking Institution Press, 2003.

Šmíd, Tomáš, Vaňura, Vladimír. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1. vydání, 2007.

Odborné články v časopisech:

De Waal, Thomas: Remaking the Nagorno-Karabakh Peace process. *Survival*, Vol. 52 (2010), No. 4.

Ditrych, Ondřej: Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 41 (2006), No. 4.

Drahokoupil, Štěpán: Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. *Politologická revue*, (2014), No. 1.

German, Tracey: The Nagorno-Karabakh Conflict between Azerbaijan and Armenia. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 32 (2012), No. 2.

Ghaplanyan, Irina: Empowering and Engaging Civil Society in Conflict Resolution: The Case of Nagorno-Karabakh. *International Negotiation*, Vol. 15 (2010), No. 1.

Gurbanov, Ilgar: Armenia as a Strategic Satellite of Russia in the South Caucasus. *New Eastern Europe*, Vol. 8 (2013), No. 3.

Guroian, Vigen: Religion and Armenian National Identity: Nationalism Old and New, Vol. 14 (1994), No. 2. Dostupné na <http://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol14/iss2/3/> [cit. 24.6. 2016].

Kasim, Kamer: American Policy toward the Nagorno-Karabakh Conflict and Implications for its Resolution. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 32 (2012), No. 2.

Kolstø, Pal, Blakkisrud, Helge: De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 45 (2012), No. 1-2.

Kolstø, Pal: The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States, *Journal of Peace Research*, Vol. 43 (2006), No. 6.

Kraus, Josef, Pikal, Kamil, Souleimanov, Emil: The Rise of Nationalism among Iranian Azerbaijanis: A Step toward Iran's Disintegration? *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17 (2013), No. 1.

Minasyan, Sergey: Domestic Dimensions of Armenia's Foreign Policy: The Karabakh Conflict and Armenia-Turkey Relations. *Ponars Eurasia*, (2012), No. 209.

Morlino, Leonardo: Are there hybrid regimes? Or are They just an optical illusion? *European Political Science Review*, (2009), No. 1-2.

Muth, Sebastian: War, language removal and self-identification in the linguistic landscapes of Nagorno-Karabakh. *Nationalities Papers*, Vol. 42 (2014), No. 1.

Nagorno-Karabakh: Obstacles to a Negotiated Settlement. *CSS Analysis in Security Policy*, (2013), No. 131.

Özkan, Behlül: Who Gains from the “No War No Peace” Situation? A Critical Analysis of the Nagorno-Karabakh Conflict. *Geopolitics*, Vol. 13 (2008), No. 3.

Remešová, Olga: O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti, *Global politics*, (2014), dostupné na <http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti> [cit. 10.11.2014].

Riegl, Martin: Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*, Vol. 2 (2010), No. 1.

Smolnik, Franziska: Political rule and violent conflict: Elections as „institutional mutation“ in Nagorno-Karabakh. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 45 (2012), No. 1-2.

Souleimanov, Emil: Dealing with Azerbaijan: The Policies of Turkey and Iran Towards the Karabakh War (1991–1994). *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 15 (2013), No. 3.

Souleimanov, Emil: Konflikt v Náhorním Karabachu. *Acta Univesitatis Carolinae Studia Territorialia*, 2007.

Souleimanov, Emil: Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004. *Review for the History of Central, Eastern and Sotheastern Europe*, Vol. 97 (2011), No. 1-2.

Uzer, Umut: Nagorno-Karabakh in Regional and World Politics: A Case Study for Nationalism, Realism and Ethnic Conflict. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 32 (2012), No. 2.

Příspěvky ve sbornících:

Hoch, Tomáš, Souleimanov, Emil: Separatistické konflikty na jižním Kavkaze z pohledu politicko-bezpečnostní situace v regionu. In Romancov, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013.

Jihlavec, Jan: Taxonomie slabé státnosti. In Waisová, Šárka a kol. *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007.

Kořan, Michal: Jednopřípadová studie. In Drulák, Petr a kol. (ed.): *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.

Piknerová, Linda: Ekonomicko-geografický a sociální přehled zemí. In: Romancov, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013.

Romancov, Michael: Jižní Kavkaz v geopolitické perspektivě. In Romancov, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013.

Waisová, Šárka a kol: *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007.

Elektronické zdroje:

Addresses, *President of the Artsakh Republic*. 28.5. 2015 [online]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/speeches/addresses/2843/> [cit. 6.9. 2015].

Altstadt, L., Audrey, Menon, Rajan, Unfrozen Conflict in Nagorno-Karabakh. *Foreign Affairs* 12.4. 2016, [online]. Dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/armenia/2016-04-12/unfrozen-conflict-nagorno-karabakh> [cit. 3.6. 2016].

Armenia and Azerbaijan: Preventing War. *International Crisis Group*, 2011, s. 8. 8.2. 2011 [online]. Dostupné na [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/B60%20Armenia%20and%20Azerbaijan%20---%20Preventing%20War.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/caucasus/B60%20Armenia%20and%20Azerbaijan%20---%20Preventing%20War.pdf) [cit. 12.5. 2015].

Armenian Revolutionary Federation. *Project Gutenberg Self-Publishing Press*, [online]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/Armenian_Revolutionary_Federation [cit. 9.5. 2015].

Avetisyan, Aram. *Karabakh Knot: Myths and Realities. Foreign Policy Journal*. 10.3. 2012 [online]. Dostupné na <http://www.foreignpolicyjournal.com/2012/03/10/karabakh-knot-myths-and-realities/> [cit. 11. 3. 2015].

Barseghyan, Haykuhi, Sultanova, Shahla. History Lessons in Armenia and Azerbaijan. *Institute for War and Peace Reporting*. 2.5. 2012 [online]. Dostupné na <https://iwpr.net/global-voices/history-lessons-armenia-and-azerbaijan> [cit. 4.7. 2016].

Bolavá místa jižního Kavkazu, Arménie. *Česká televize*. 2009 [online]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100003-armenie/> [cit. 6.6. 2016].

Bolavá místa jižního Kavkazu, Náhorní Karabach. *Česká televize*. 2009 [online]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214722788-bolava-mista-jizniho-kavkazu/209572231100002-nahorni-karabach/> [cit. 26.11. 2015].

Building and Strengthening Democratic Institutions. *Office of the Nagorno Karabakh Republic. Washington*. Červen 2002, [online]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/position_papers/democratic_institutions.shtml [cit. 11. 4. 2015].

Calendar of holidays of Armenia. [online]. Dostupné na http://www.globo.am/fullinfo.php?info_id=29&lang=3 [cit. 8.11. 2015].

Cengel, Katya, Dispatch from Armenia: The Not So Frozen War. *World Affairs*, září 2013 [online]. Dostupné na <http://www.worldaffairsjournal.org/article/dispatch-armenia-not-so-frozen-war> [cit. 22.5. 2015].

Cibulková, Petra: *Vliv turecko-arménských vztahů na řešení konfliktu o Náhorní Karabach*. 22.11. 2012 [online]. Dostupné na http://www.valka.cz/clanek_14786.html#p14786_71 [cit. 18.2. 2015].

Constitution of The Nagorno Karabakh Republic, s. 3, [online]. Dostupné na http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf [cit. 11.5. 2015].

Country Overview. *Office of the Nagorno Karabakh Republic, Washington*. [online]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml [cit. 2.3.2015].

Democratic Party of Artsakh, [online]. Dostupné na http://www.dpa.am/wp/?page_id=2 [cit. 14.4. 2015].

Free Motherland. *Project Gutenberg Self-Publishing Press*, [online]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/Free_Motherland [cit. 9.5. 2015].

Freedom House, Armenia, 2015 [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/armenia> [cit. 1.7. 2016].

Freedom House, Azerbaijan, [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/country/azerbaijan#.VZ7KyPntmko> [cit. 4.7. 2015].

Freedom House, Nagorno-Karabakh. 1998 [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/nagorno-karabakh#.VZ5DoPntmko> [cit. 3.4. 2015].

Freedom House, Nagorno-Karabakh. 2012 [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/nagorno-karabakh> [cit. 3.4. 2016].

Freedom House, Nagorno-Karabakh. 2014 [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh> [cit. 3.4. 2016].

Freedom House, Nagorno-Karabakh. 2015 [online]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/nagorno-karabakh> [cit. 2.4. 2016].

Fundamental Law of Hungary, Article D, [online]. Dostupné na http://tasz.hu/files/tasz/imce/alternative_translation_of_the_draft_constituion.pdf [cit. 6.5. 2016].

German, C. Tracey. Visibly Invisible: EU Engagement in Conflict Resolution in the South Caucasus. *European Security*, s. 361-362, 3.12. 2007 [online]. Dostupné na <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662830701751141> [cit. 8.4. 2015].

Gramelová, Lucie. *Arménština*. 2010 [online]. Dostupné na <http://www.jazykovy-koutek.cz/wp-content/%C4%8C%3%A1nek-o-arm%C3%A9n%C5%A1tin%C4%9B.pdf> [cit. 24.6. 2016].

Here is why a „frozen“ conflict between Armenia and Azerbaijan has gotten hot. *Los Angeles Times*. 19.4. 2016, [online]. Dostupné na <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-nagorno-karabakh-20160419-story.html> [cit. 1.6. 2016].

Holidays and Memorable Days in Nagorno Karabagh republic. *President of the Artsakh Republic*. [online]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/holidays/> [cit. 8.11. 2015].

Huseynov, R., Nagorno-Karabakh: part of Azerbaijan. *Foreign Policy News*. 9.4. 2016, [online]. Dostupné na <http://foreignpolicynews.org/2016/04/09/nagorno-karabakh-part-azerbaijan/> [cit. 12. 5. 2016].

Kabud'ová, Markéta. Náhorní Karabach- zamrzlý konflikt, který se stává stále živějším. *On War/ On Peace*, 15.10. 2015, [online]. Dostupné na <http://www.onwar.eu/2015/10/15/nahorni-karabach-zamrzly-konflikt-ktery-se-stava-stale-zivejsim/> [cit. 26.5. 2016].

KARABAKH: THE BIG DEBATE. LiNKS, s. 21-2, [online]. Dostupné na http://www.commonspace.eu/user_upload/karabakh/KARABAKH_BD_consolidated_5.May.pdf [cit. 4.7. 2015].

Konfliktní historiografie na Kavkaze. *Na východ*, 2006 [online]. Dostupné na <http://www.navychod.cz/articles.php?id=313f013c-dd8d-102d-bc3e-00e0814daf34> [cit. 4.11. 2015].

Kopeček, Vincent: Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti. *Institute of International Relations Prague*. 25.4. 2012 [online]. Dostupné na <http://www.iir.cz/en/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti> [cit. 2.4. 2015].

List of Political Parties in Nagorno-Karabakh. *Project Gutenberg Self-Publishing Press*, [online]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/list_of_political_parties_in_nagorno-karabakh [cit. 12.4. 2015].

Meetings with foreign delegations, President of the Artsakh Republic. 18.6. 2016 [online]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/news/meetingsWithForeignDelegations/> [cit. 19. 6. 2016].

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, *Council Foreign Relations* [online]. Dostupné na <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897> [cit. 18.11. 2014].

Movement 88 MP-„Too Early to Say If We will be Part of the Opposition in Artsakh“. *Hetq investigative journalists*, 4.5. 2015 [online]. Dostupné na <http://hetq.am/eng/news/60008/movement-88-mp---too-early-to-say-if-well-be-part-of-the-opposition-in-artsakh.html> [cit. 12.5. 2015].

Nagorno Karabakh Republic Artsakh. s. 9. Červen 2005 [online]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/nk_conflict/assets/nkr-state-building.pdf [cit. 8.4. 2016].

Nagorno Karabakh Peace Process. 2002, *Office of the Nagorno Karabakh Republic*. Washington. Červen 2002, [online]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/position_papers/peace_process.shtml [cit. 11. 4. 2015].

Nagorno-Karabakh: Viewing The Conflict From The Ground. *International Crisis Group*, s. 9. 14.9. 2005 [online], Dostupné na http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/166_nagorno_karabakh_viewing_the_conflict_from_the_ground [cit. 22.6. 2015].

National Assembly of Nagorno-Karabakh. *Project Gutenberg Self-Publishing Press*, [online]. Dostupné na http://self.gutenberg.org/articles/National_Assembly_of_Nagorno-Karabakh [cit. 21.5. 2015].

Náhorní Karabach- zamrzlý konflikt ožívá. *Armádní noviny*. 29.10. 2015, [online]. Dostupné na <http://www.armadninoviny.cz/nahorni-karabach-zamrzly-konflikt-ktery-se-stava-stale-zivejsim.html> [cit. 16.5. 2016].

Nodia, Ghia. Europeanization and (not) Resolving Secessionist Conflicts. [online]. Dostupné na <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2004/1-2004Comment01.pdf> [cit. 2.4. 2016].

Parlamentní volby v Náhorním Karabachu. *Cesta iniciativy*, 23.6. 2015 [online]. Dostupné na <http://cestainiciativy.cz/2015/06/23/parlamentni-volby-v-nahornim-karabachu/> [cit. 24.6. 2015].

Position of Armenia on Nagorno-Karabakh conflict. *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*. [online]. Dostupné na <http://www.mfa.am/en/artsakh-issue/#a5> [cit. 16. 4. 2016].

President of the Artsakh Republic. *The Office of the NKR President*, [online]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/expresidents/> [cit. 10.4. 2015].

Robert Kocharian. *Encyclopedia Britannica*, [online]. Dostupné na <http://www.britannica.com/biography/Robert-Kocharian> [cit. 5.4. 2016].

Self-Determination and De-Jure Recognition for Nagorno Karabakh. *Office of the Nagorno Karabakh Republic. Washington*. Červen 2002, [online]. Dostupné na http://www.nkrusa.org/position_papers/recognition.shtml [cit. 11. 4. 2015].

Serzh Sargsyan the President of the Republic of Armenia. *President of the Republic of Armenia*, [online]. Dostupné na <http://www.president.am/en/serzh-sargsyan/> [cit. 21.2. 2016].

State Symbols. *President of the Artsakh Republic*. [online]. Dostupné na <http://www.president.nkr.am/en/nkr/stateSymbols/> [cit. 20.11. 2015].

U.S. and Iranian Strategic Competition, Turkey and the South Caucasus. *CSIS*, s. 79-80, 6.6. 2013 [online]. Dostupné na http://csis.org/files/publication/130612_turk_casp_chap9.pdf [cit. 2.6. 2015].